

יום ג', י' בניסן
לקראת חג הפסח
תשפ"א

גיליון מס' 3

עזת יקנין

כתב עת לשימור ותיעוד ההווי והנגינה היהודית האותנטית

4
הניגון המיוחד
לשבת ערב פסח

33
מה עשה הקדוש
הרה"ח ר' יחזקאל'ע דומנברג הי"ד
בשבתו במעבה האדמה בשואה האיומה
בעיצומו של חג שבועי של פסח?

29
ניגון תפילת מל
שהושער בעיצומו
של חג הסוכות

מדור
חדש וייחודי!
'חצרותיו'
בתהילה

"שמונה חודשים ועוד חמישים ושלוש שנה"
סיפורו של בית הכנסת המחודש בין חומות ירושלים

11
הניגון "טעמפל שירה",
האם הוא של השלה"ק?

הסופר הרב יאיר ויינשטוק עם שני סיפורים מיוחדים כהכנה לליל הסדר

בשורה משמחת

חדש ממכון "עתיקין"

ניתן בס"ד להזמין

הרצאות מרתקות במיוחד

בנושאים הבאים:

- טהרת השירה והנגינה
- מסע בעולם הניגון החסידי
- שימוש נכון במיתרי הקול לשירה, תפילה ודיבור
- כמו"כ ניתן לקיים זיץ מעורר וסוחף

ההרצאות והזיץ' ינתנו ע"י מיטב המרצים ובעלי המנגנים בתחום, בליווי הדגמות והמחששות מרתקות ובשילוב הקהל

שימו לב! התקבל סיבסוד למספר מצומצם של הרצאות עבור ישיבות וחברות

נותרו תאריכים אחרונים לימי בין-הזמנים מהרו להזמין

בטלפון 055-6762069

או במייל:

atikin.negina@gmail.com

לפרטים נוספים
והזמנות ניתן
לפנות למכון
עתיקין:

יעקב פוטש
לשמה מושלמת

0533110787

אהרן שמואל קוביטשעק

נסיצות ופליחיות לכל חלקי הארץ
מאכזנית נוחה 6 מקומות ישיבה

נסיצות פנימיים
בבית שמש

הנחה 10%
מהמחירון
לאג"ש בלבד

052-76-75-158

עתיקין

הגיליון יו"ל ע"י מכון "עתיקין"

רחוב חיד"א 7,
בית שמש, ארץ ישראל.

טלפון: 0556762069

מייל המערכת: atikin.negina@gmail.com

עורך ראשי: הרב בנימין נויפלד

עורך משנה / תוכן: הרב אורי בלוי

כותבים משתתפים:

הרב שמואל קליינמאן, הרב אהרן לנדא,
הרב מרדכי אהרן גלבשטיין, הרב יוסף נחמי'
קוואדארט, הרב יצחק קרימילובסקי.

לפירסום והפצה: a5806334@gmail.com

עיצוב גריד ועמוד: כ. אלטמן
chevya800@gmail.com

להצטרפות לקבלת עתיקין בלבד

לחץ כאן

או שלח מייל:

atikin.negina@gmail.com

להסרה מרשימת התפוצה
לחץ כאן

מעוניינים להירשם לקבלת חומר מרתק מידי
תקופה ממגוון אוצרות עתיקין? **לחצו כאן**

להורדת לולאה של
כל הניגונים המובאים בגיליון זה

לחץ כאן

להורדת גיליון "עתיקין" מספר 1
שבת שקלים

לחץ כאן

להורדת גיליון עתיקין מספר 2
לפורים

לחץ כאן

דבר העורך

הנגינה הקדושה יותר ויותר, ולהפצת מעיינות. געלויבט השי"ת.

כאן המקום להודות לכותבים הנכבדים ולחברי המערכת, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. בנש"ק הרב שמואל קליינמאן הי"ו העומד לימיננו בעצה באומר ובמעש. ידידי היקר הרב אורי בלוי הי"ו. החוקר הנודע הרב דוד מאיר רוס הי"ו שגם עתה זוכים אנו למכתבו היקר ורב הערך. הרב יאיר ויינשטוק הי"ו ספרא רבא שאנו נהנים ממנו בעצה ובתושיה וגם העשיר את הגיליון הנוכחי במאמריו. חוקר ההיסטוריה והנגינה היהודית הרב יוסף נחמיה קוואדארט הי"ו. ולשאר חברי המערכת כאו"א בשמו הטוב יבורך הרב אהרן לנדא הי"ו, הרב מרדכי אהרן גלבשטיין הי"ו. הרב יצחק קרימילובסקי הי"ו. הרב דוד ברים הי"ו. הרב אברהם יעקב טיילור הי"ו. הרב אליעזר מאיר חמניצקי הי"ו. הרב פנחס פיניע שטיינווארצל בנש"ק הי"ו. הרב אליעזר זאבערמען הי"ו. הרב חיים הערש אייזנבאך הי"ו, ועוד רבים יקרים וחשובים שתורמים מזמנם ועוזרים בכל עת ובפרט להופעת גליון זה. אחרון אחרון חביב, ידידי היקר הרב יצחק פסח קלצקין הי"ו, טוב עין הוא וארגן את ה"זיצן" שלנו. הרבה מהחומר המוגש לפניכם כאן נזקף לזכותו.

תפלתינו שנזכה להמשיך ביתר שאת וביתר עז, רבה היא המלאכה אשר לפנינו, אוצרות אדירות זקוקות לטיפול הראוי, למען יזכו ישראל עם קדושים להתחמם לאורם. אנו תפלה שזכות הצדיקים הקדושים שאת שמותיהם הק' ו/או נגיניהם הק' אנו מזכירים, יגן עלינו ובעדינו, ובעד כל הקוראים הנכבדים ובעד כל עם ישראל, להתברך בכל מילי דמיטב ברו"ג, ונזכה עוד בהאי שתא לאכול מן הזבחים ומן הפסחים.

בנימין נויפלד
עורך ראשי

"כח הדיבור" של האיש הישראלי גדול הוא למאוד, וכח הנגינה הוא הרי חלק בלתי נפרד ממנו. הניגונים הקדושים בכוחם להרים ולהלהיב את האיש הישראלי, וכן גם להיפך ח"ו, ההבדל בין נגינה דקדושה לבין נגינה שאינה בקדושה, הוא כחוט השערה ואולי אף פחות. וכבר נמנו וגמרו שאין מטרתנו לעסוק בצד השלילי שבדבר, אלא ב"עשה טוב" בהפצת האור ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

חג הפסח התברך במיוחד באוצר אדיר של ניגונים קדושים. כפי שתזכו לראות וגם לשמוע בגיליון הנוכחי. ניגונים עמוקים וכו' ויצירות מופלאות על הפיוטים של ליל הסדר ותפלות החג "ברח דודי", אשר בכוחם לטלטל את הנפש ולהביאו אל על, טפחיים ואף יותר מעל הקרקע. ניגונים אשר היו מושרים בהיכלי הקודש, למן הבעל שם טוב הק', תלמידיו ותלמידיו תלמידיו הק'. גם זכינו בגליונו לפרקי תפלה שהיו מושרים על ידי השלה"ק. גם הניגון "טעמפל שירה" זכה לאכסניא ראויה ולבירור נאה. כפי שתראו בפנים הגליון.

לא קלה היתה מלאכתנו עתה, כשהיינו צריכים לבחור ולברור, את מה להכניס ואת מה להשאיר. לא ציפינו לכל כך הרבה חומר, אך זהו "כח הרבים", כי הרי הרעיון של הגליון, הוא להרחיב את מעגל הקשר בין בעלי המנגנים והידענים מהקהלות והחצרות השונות (כפי שכתבו בגיליון הראשון), והאמת ייאמר שאף אנו לא שיערנו בעצמנו עד כמה גדול הוא כח הרבים. לו היינו רוצים להכניס את כל אשר נשלח אלינו ע"י הקוראים הנכבדים, היינו צריכים להכפיל ולהשליש את הגליון. אנו מודים מקרב לב לקוראים החשובים, אך גם מתנצלים על שנאלצנו להשמיט חלק ולא יכולנו להכניס את הכל.

מה גם שאנחנו עדיין בתחילת דרכנו והאמצעים העומדים לרשותנו דלים עדיין, לעזרת אחב"י אנו צופים, שנוכל להרחיב גבולנו ולהפיץ את האור של

בשבח והודיה להשי"ת, הננו עומדים כעת בהוצאת גיליון ה"עתיקין" השלישי במספר, לרגל חג הפסח העומד כבר בפתח. סייעתא דשמיא גדולה ראינו במעשה ידנו בהכנת הגיליון הנוכחי, כפי שתקראו בפנים הגליון, היבול המבורך של הניגונים והמאמרים שנכתבו סביבם, וכן גם שאר המאמרים והסיפורים החשובים, זה לא משהו שמוכן מאלינו, מידע רב הגיע לידנו ממש ממש ברגעים הנכונים, תוך כדי כתיבת המאמרים. ובראותנו זאת בטוחים אנו שהדברים גם יתקבלו בלבותיהם של ישראל עם קדושים. כי ממנו ניקח לעבוד את ה', ניגונים קדושים אלו, הם הכלים הראויים, לזכות בהם להרגשת ההתעלות הנכונה ולנצל כראוי את הרגעים הנעלים והקדושים בליל הסדר ובימי החג הממשמשים ובעל"ט.

ידוע המובא בספה"ק בשם הזוה"ק והאריז"ל שגלות מצרים התבטאה במיוחד בגלות הדיבור, ולכן נקרא החג "חג הפסח", ע"ש "פה-סח". ע"י כח הדיבורים הקדושים זוכים אנו ליציאת מצרים בכל דור ודור. לפני שנתיים בחוה"מ פסח, הרציתי באחת הישיבות הגדולות בנושא נגינה ותפלה, ואמרתי שם לפרש את תשובתנו לבן הרשע "ואף אתה הקהה את שיניו", הלמאי רק להקהות את שיניו, למה לא להכות אותו ולגרשו לגמרי? אלא, הדיבור משפיע על האדם, וכשם שאמרנו חז"ל "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", כי מכיון שהוכה עד שתשש כח יצרו, אזי מתגלים כוחות נפשו הטמירים, מחלק אלוך ממעל. גם כאן בבן הרשע, ביודעינו ומכירינו את הבן הרשע, כי הרי בנינו הוא, בטוחים אנו שבנפשו הפנימית, אין הוא שלם עם דברי ההבל ורעות רוח שהוא מדבר. ולכן, "האק איהם אויס די ציינער" צריך רק להוציא לו את השיניים, ומשלא יוכל לדבר, לא יוכל יותר להזיק לנפשו, ונשמתו תחל להאיר ויזכה גם הוא להרגיש את האור בליל הקדוש הזה "ליל הסדר".

Shimon Shmuel Halberstam

Rav of Divrei Moshe

Jerusalem, E. Israel

Home: Yisa Bracha St. 2, Tel. 972 (0)2 538 2559

Beis Hora'ah: Hoshea St. 3, Tel. 972 (0)2 537 5563

שמעון שמואל הלברשטאם

אב"ד ור"מ דברי משה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

בית: רח' ישא ברכה 2 טלפון 02-5382559

בית הוראה: רח' הושע 3 טלפון 02-5375563

ערש"ק תקלין חרתין ועתיקין תשפ"א

לידידי מנעורי הרה"ח ר' בנימין שדה חד"ש מלא עתי"ק שליט"א זה עתה עת
פניא דמעלי שבתא שאמרו חז"ל שהוי רץ ברשות, ראיתי פרי ביכורי מעשיך, לכן אין פנאי
(ואפי' לשיר השירים מודפס בסידורים נוסח מקוצר למי שאין לו פנאי), אך לא אוכל עצור
במילין, אשריך וטוב לך בעוה"ז ובעוה"ב ששינסת מתניך להציל מתהום הנשיה, אוצרות
הכיסופין והמיית הלבבות של אבוה"ק, והנה והדברים "עתיקין" יש לו ב' פירושים, ברש"י
פירש מלשון שנעתקו ממקומם, וגם יש לו פירוש מלשון ישן נושן, והנה אשריך שלקחת
הדברים שמחמת כובד הגלויות נעתקו ממקומם (וכמו שפירשתי פעם לשון הפסוק (נחום ב'
ג') וזמוריהם שחתו) אך מקודשים בעתיקותם, וקידשו לשעתם ולעת"ל, אשריך, חזק ואמץ.

ואני אליהם בחפ"י. י"ג.י

שמעון שמואל הלברשטאם

ברכת שר התורה לתורמי
קמחא דפסחא ליתומי "חם בלב"

"יזכו לפרנסה ברווח ומקום בגן עדן"

חיים קנדין

כשאתה סועד בליל הסדר עם משפחתך
יש ילד יתום שרעב לעזרה שלך

לתרומת ארוחות
לכל ימי חג הפסח
למשפחה מזקנת

₪ 3,528

לתרומת סעודת
ליל הסדר וחג ראשון
למשפחה מזקנת

₪ 1,176

לתרומת ארוחות
לכל ימי חג הפסח
לילד יתום

₪ 686

לתרומת סעודת
ליל הסדר
לילד יתום

₪ 98

חם בלב
אול חם אולדים יתומים

בתקופת הקורונה הצטרפו אלפי ילדים רכים
למעגל היתמות, עמותת "חם בלב" נותנים להם
ארוחת חג לפתח ביתם כדי שגם הם יחיו בחג

לתרומת ארוחת חג לילד יתום

1800-202-104

ארגון "חם בלב" שע"י חסדי ישעיה מרדכי (ע"ר)

לחץ כאן לתרומה

ליל הסדר אצל ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר

להתעלות בליל הסדר מדיוטא התחתונה למדרגה העליונה

| יאיר וינשטוק |

סיפר הרה"ח רבי משה בויס (מזקני חסידי פרשיסחא. נפטר בבני ברק בן 101, לפני כחמישים שנה), כי שנה אחת כאברך צעיר היה בליל הסדר אצל הרה"ק בעל ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר. יחד איתו באו אל הסדר מאות אברכים ויהודים מבוגרים והאווירה הייתה נעלה ומרוממת. לאחר תפילת מעריב של ליל יום טוב הכינו אולם גדול לכל הקהל, והכל המתינו עד שהרבי יסיים את הכנותיו ויצא אל הסדר. והנה נכנס הרבי אל האולם, פניו חיוורות כסיד וכולו אחוז בחרדת קודש. הוא צעד במהירות ותפס את מקומו בראש השולחן. במקום השתררה אווירה עילאית של יראה וקדושה (ס"א)ז האט גיחאפט א ציטערניש").

עצם הרבי את עיניו וקרא בקול שאגה:

"ליל התקדש החג!" -

דממה עמוקה כתהום כבשה את האולם הגדול. מאות אברכים ויהודים ישישים ונשואי פנים נשאו את עיניהם אל הרבי בצפייה, והרבי המשיך והכריז בקול רם בסערת קודש כשעיניו עצומות:

"ווער וואס גלייבט נישט, אז אין דעם נאכט קען מען ארויס גיין פין די נידעריגסטע מדרגה ביז די העכסטע מדרגה, הער אליין איז דער רשע וואס די הגדה מיינט"] - מי שאינו מאמין שבלילה קדוש זה ניתן להתעלות מדיוטא התחתונה ביותר עד למדרגה הגבוהה ביותר, הרי הוא בעצמו הבן הרשע שאליו מתכוונות ההגדה].

ובאומרו זאת, נשתנה מראה פניו החיוורות כפני מת והן החלו מאדימות ובווערות כלפידי אש. הוא היכה בידו מכה עצומה על השולחן, וכף זהב שהייתה מוכנה ליד קערת הסדר שלו התעופפה מעוצמת החבטה והגיעה עד צידו השני של האולם הגדול.

"אתם יכולים להבין" הוסיף רבי משה בנימת געגועים צורבים באוזני האברכים שהקשיבו נפעמים לזכרונותיו הנעלים ועיניו דומעות מערגה וכיסופין, "כי לאחר הקדמה כזאת היתה באולם שם באלכסנדר 'בעירה' עצומה של יראה וחדווה כל הלילה במידה כזאת שאי אפשר לתאר במושגי אנוש.

"יותר משישים שנה כבר עברו מאז", נאנח רבי משה ודמעות געגועים נושרות

מריסי עיניו. "אבל שאגתו הנוראה והמחרידה של הרבי "ליל התקדש החג" עדיין מהדהדת באוזניי מדי שנה בליל הסדר ומבעירה את לבי ברשפי אש קודש עד כלות".

*

ישנה עדות נוספת בנוסח דומה על ליל הסדר במחיצתו של ה"ישמח ישראל". וכך סיפר הרה"ח הישיש רבי אהרן וויינטרויב מירושלים, שפעם אחת זכה להיות בליל הסדר אצל הרה"ק בעל ה"ישמח ישראל מאלכסנדר. וסיפר, שכאשר ה"ישמח ישראל" נכנס לערוך את הסדר הק', מיד בהיכנסו פתח ואמר בלשון קדשו:

"ווער עס גלייבט נישט אז דער גרעסטער רשע קען היינטיגע נאכט איבערגעדרייט ווערן אויף דעם גרעסטן צדיק, דאס איז דער רשע וואס שטייט אין הגדה"] - מי שאינו מאמין שהרשע הגדול ביותר יכול להתהפך הלילה ולהיות הצדיק הגדול ביותר, הוא הוא הרשע שכתוב בהגדה].

(שמעתי מהרה"ח רבי נח גולדברג שליט"א, משב"ק ג' דורות אדמו"רי לעלוב ששמע בבחרותו מהרה"ח רבי משה בויס זצ"ל)

קו עתיקה

הננו להודיע כי לאור בקשת רבים
הוקם קו טלפון מיוחד בו יהיה ניתן להאזין
לאוצרות המתפרסמות בגיליון ולמגוון
נושאים מרתקים הקשורים לנגינה היהודית

הקו יחל לפעול אי"ה ביום ג', ב' דחווה"מ פסח הבעל"ט

בטלפון 07-65980343

'שמעו ותחי נפשכם'

להאזנה לניגון המבוקש נא להקיש בכניסה למערכת - 1
ואז את מספר העמוד ולאחמכ לעבור לניגון המבוקש עי הקשה על המקש 8

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

© REX DESIGN

שבועיים לאחר שנפתחה מסעדת השף 'באשערט' היא נסגרה לשנה שלימה.

היום. שנה אחרי, אנו נרגשים לפתוח אותה שוב. תנו לנו להזמין אתכם לחוות חוויה קולינרית יוצאת דופן מהמטבח היהודי והמעשנה. עם תפריט ייחודי פרי יצירתו של השף שלנו. להנות מאווירה אריסטוקרטית, מהיינות המיוחדים שלנו, מהתאורה והמוסיקה ההיקפית ומהטעמים שייצרבו עמוק בזיכרון. תזמינו מקום ותבואו. אנחנו מחכים לכם.

Bashert

בֶּאֱשֶׁנְרֵט • מִטְבַּח יְהוּדִי וּמַעֲשָׁנָה

שעות מתיחה: א' - ה' | בין השעות 13:00 עד 23:00 | ע"פ הנחיות משרד הבריאות

ירושלים 35, צפת | 077-410-8002

בהשגחת הברית
מזכירות

ניגון כל חמירא לשבת ערב פסח

רוזוואדוב

1

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

בהגדה של פסח ראפשיץ מובא: כשחל ערב פסח בשבת, ערך הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאז'וב זי"ע, את שולחנו בצפרא דשבתא, ובעת שהגיע שעת ביעור חמץ ניכרו את המפה שעל השולחן מפירורי החמץ והתחיל לומר "כל חמירא" בניגון שחוננו הרה"ק ר' משה מרוזוואדוב זי"ע, א, היה נוהג לשיר על "שלום עליכם" בשבת הגדול, ורקדו שעה ארוכה בניגון זה על "כל חמירא". אחר פטירת בעל צבי לצדיק, היו כמה חסידים שנסעו אל הרה"ק ר' אלטר'ל מדז'יקוב זצ"ל הי"ד, והביאו אתם ניגון זה, ומאז החל הרה"ק מדז'יקוב לזמרו בליל בדיקת חמץ בעת הבדיקה בהתעוררות רבה, כמו שהיה נוהג לשיר ניגון "ירצה צום עמך" בערב יום הכיפורים, באמרו שלפני בדיקת חמץ צריכים הכנה רבה כמו בערב יוה"כ. יצוין שבחצה"ק סטוטשין הניגון הזה מושר על "מעין עולם הבא" בשבת "החודש" ושבת "הגדול".

והנה הוא לפניכם (1:1) מפי ר' בן ציון שנקר ז"ל ששר את זה מתוך התווים של מנשה אונגאר ע"ה. רב"צ קורא לזה ניגון דינוב. וכנראה הטעות מפני שהצבי לצדיק, (שהיה בנו של האדמו"ר השני מדינוב היה שר את זה) אך כאמור זהו ניגון רוזוואדוב. והנה (1:2) הקלטה נוספת מאת הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל זצ"ל מזקני חסידי סטוטצ'ין. והקלטה נוספת (1:3) מאת ר' לייזער אונגאר ע"ה.

ר' מנשה היה בנו של האדמו"ר השני מז'אבנא ר' שלום דוד אונגאר זצ"ל. ר' לייזער היה בנו של הרה"צ ר' ישראל יוסף זצ"ל, רב בטרנוב ואחיו של רש"ד הנ"ל. אמו של ר' מנשה היתה בתו של הרה"ק ר' משה מרוזוואדוב זי"ע ואמו של ר' לייזער היתה בתו של הרה"ק ר' ראובן מדעמביץ זי"ע, אחיו של ר' משה מרוזוואדוב.

ניגוני השל"ה הקדוש

2

הגיש וערך: הרב יוסף נחמיה קוואדראט הי"ו | לונדון

ואודות הניגונים הללו (אשר במושגים של זמנינו הם יותר דומים לקטעי חזנות או נוסח), ראוי לציין כמה נקודות:

- הנוסחאות כמובן נוסח אשכנז.
- ברכת היוצר כולל גם את הקטע "אור עולם", הנאמר בשבת שאומרים יוצרות.
- נוסח על הראשונים, גם הוא נוסח שונה, הנאמרת גם היא, בשבתות שאומרים בהם יוצרות (מלבד בימים נוראים). והסיבה לשינוי של הנוסח, כי נוסח על הראשונים הרגיל הוא ברכת השבח, והפיזטים הלא המה תפלות ובקשות, ואינם מתאימים לברכת השבח, אשר על כן שינו בשבת שיש בה יוצרות, לנוסח אחר שיש בה גם תפלה ובקשה.

וכאן תוכלו לשמוע את קטעי ניגוני הנוסח של השל"ה עפ"י הסדר, מושרים בידי האברך הרה"ח ר' יחיאל שטיינמנעץ הי"ו מוויזניץ-לונדון

231 (2:1)

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות מאפל אומר ויהי:

232 (2:2)

על הראשונים ועל האחרונים לעולם ועד חוק ולא יעבור. אמות שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי אבותינו לעולם ועד. אתה הוא מלכנו מלך אבותינו אתה. למען שמך מהר לגאלנו באשר גאלת את אבותינו.

233 (2:3)

ברוך שאתה ויהי העולם. ברוך הוא ברוך עושה בראשית. ברוך אומר ועושה. ברוך גור ומקים. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקיים לנצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם. המלך הרחמן המהלל בפי עמו. משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך בהללך ה' אלקינו. בשבחחות ובזמירות נגדלך נשבחך ונפאריך ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו אלקינו. יחיד חי העולמיים מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול. ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות:

מר אידלזון גם כותב שם הקדמה אודות החזן יוסף אלטשול: "יוסף אלטשול המכונה גם יאשע סלאנימער, נולד בוילנא בשנת 1840, והיה משורר במקהלתו של החזן ר' ירוחם הקטן, בשנות 63-1861. אח"כ נתקבל לחזן בסלונים, ואחריו בהוראדנא, עד יום מותו בשנת 1908. ידע לקרא ולכתוב תווים, והיה מלחין מפורסם בסגנון פאלק-ליד. ובכן, מי הוא החזן המכונה יאשע סלאנימער?"

התשובה לכך מצאנו בספר "קולטור" טרעגער פון דער אידישער ליטורגיקע, שם יש מאמר מורחב עם ביוגרפיה אודות החזן הזה. נעתיק משם קווים קצרים לדמותו:

יאשע סלאנימער נולד בוילנא בשנת 1839 לאביו שהיה פרוש, מרבי אהרן זעליג לונטישערס קלויז (מבית מדרשו של ר' אהרן זעליג לונטישער).

יוסלה נמשך מצעירותו אחר הנגינה ולכן עזב את וילנא ונסע להעיר פיקעלען אשר בקורלאנד, שם היה יושב ולומד בבית המדרש המפורסם של החזן המפורסם ר' שלמה דער קלוגער (ר' שלמה החכם), שהיה קרוב משפחתו מצד אמו, ושם הוא התפרסם בקולו הסופרנו הנדיר. במקביל למד גם הלכות שחיטה. ונשא לאשה את בתו של רבו וקרוב משפחתו ר' שלמה הג"ל והיה חזן ושוחר. משם נסע לבארדיטשוב, נכנס למקהלתו של החזן המפורסם ר' ירוחם הקטן. מבארדיטשוב חזר לליטא ונתיישב בסלאנים, ושם זכה לפרסום בכל הגלילות. הג"ר אייזל חריף זצ"ל שאהבו, התבטא עליו פעם: לא זו בלבד שהוא חזן, הרי מרוב בקיאותו בתורה, וחרדת ה' אשר עליו, הוא יכול גם לשמש בתור רב.

בנוגע לעניינינו, ברור שעל חזן עם עדות כזאת וקורות חיים כאלו, יש על מיך לסמוך, כשהוא כותב על התווים הללו שהם מיוחסים לשל"ה הק'.

יום י"א ניסן הוקבע בדרך לא דרך, כיומא דהילולא של רבן של ישראל בעל השל"ה הק', ואם אמנם אין לזה הוכחה, כי לצערנו הרב, לא נודע לנו יום פטירתו של השל"ה ק. עכ"פ היות וזכרו נמצא בפי כל בימים אלו, לכן מה טוב ומה נעים לפרסם את ניגוני הקדשים, שזכיתי למצוא בס"ד.

בתור חוקר דברי הימים של עמנו וניגונים עתיקים מדורות הקודמים, נודמן לי ביום אחד ספר אחד מספרי חוקר המוסיקה היהודית מר אברהם צבי אידלזון. ולמרבה הפתעתי מצאתי (בבחינת לא יגעתי ולא מצאתי, אך יגעתי וגם מצאתי) ניגון אחר שחיפשתי. תווים לניגונים המיוחסים לשל"ה הק'.

מדובר בספר "אוצר נגינות ישראל", כרך ח' למור אידלזון הג"ל. תחת הכותרת "נגינות בית כנסת של יהודי מזרח אירופה" שם אנו פוגשים בשני עמודים, תווים ממוספרים בספרות 231, 232, 233 המתוארים עם השם "נגינות מיוחסות לשל"ה!"

בהקדמה לספר כותב מר אידלזון: "מספרים 231-232, הועתקו מכתבי ידו של יוסף אלטשול חזן בהוראדנא, אשר כתבם עבור א. בירנבוים."

- מספר 231 תווים על 'ברוך שאמר'
- מספר 232 תווים על 'על הראשונים'
- מספר 232 תווים על ברכת 'יוצר אור' ואור עולם'

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

והיא שעמדה

רבי אהרן הגדול מקרלין / חב"ד

3

הניגון הזה מושר בחצה"ק קרלין, ומקובל כל השנים לאבי השושלת, הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין (קובץ בית אהרן וישראל (קובץ ע"ו), וראה מה שהבאנו מספר הניגון והריקוד בחסידות ב'ניגון הלל הגדול'). הניגון מושר גם בחצרות סלונים וקוידנוב, וגם שם מקובל לרבי אהרן הגדול.

בשושלת קרלין ניתן דגש מיוחד לניגוני פסח, הם נחשבים לבעלי קדושה מיוחדת, ומושרים אך ורק מימי הפסח עד לאחר שבועות. מרבית הניגונים הם עתיקי יומין, לפחות מזמן הבית אהרן, וחלקם קדומים עוד יותר ומיוחסים לרבי אהרן הגדול מקרלין. כאן המקום לציין שיומא דהלולא של רבי אהרן הגדול מקרלין, חל בחול המועד בפסח, ב"ט ניסן.

- כאן (3:1) תשמעו את זה מפי הרה"ח ר' אהרן הויזמן ע"ה. והנה (3:2) גם מאלבום "אדיר במלוכה" שי"ל ע"י חצה"ק "פינסק קרלין". והנה הקלטה (3:3) מר' אברהם יודין - משרידי חסידי קוידנוב בארה"ב.

הניגון הושר גם בחצרות קוז'ניץ-פיאסצנא, ע"י הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקוזניץ זי"ע, שגדל בסטולין אצל הבית אהרן ובנו רבי אשר מסטולין (שהיה אביו חורגו). והנה (3:4) גם מר' חיים יהושע קנר, שאביו היה מחסידי קוז'ניץ-פיאסצנא. כמו"כ הניגון גם מושר בחצה"ק בוסטון, לשם זה הגיע דרך לעלוב, שקיבלו זאת מקרלין, והנה הקלטה (3:5) מהאדמו"ר מבוסטון זצ"ל.

הניגון זכה לפרסום בעולם בשנת תשט"ו, עת לימדו האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל בהתוועדות אחר בליל ב' דפסח אחרי הסדר. הרבי החל לשיר את הניגון הזה, ושאל מי מכיר את הניגון? כאשר ראה שהקהל אינו מכיר את הניגון, שר אותו הרבי בעצמו מספר פעמים, ועודד את הקהל שילמדו אותו, באמרו "ס'איז א פיינער ניגון" (זהו ניגון יפה).

כאן (3:6) מושר ע"י האדמו"ר מליובאוויטש בהתוועדות, כאשר בהמשך הרבי מעודד את הקהל שיצטרפו לשירה. והנה מתוך סדרת ספר הניגונים מפי הרה"ח ר' אלי' ליפסקר ע"ה (3:4). והנה גם מפי ידידנו החזן ר' בערל צוקער הי"ו (3:7). ונמצא גם בסדרת נח"ח, אלבום 2, ניגון 8.

חושבים על שבת בצפון?

תחשבו מצדים

- יריד אוכל מוכן לשבת בימי חמישי ושישי
- מארזי סעודות שבת עד לצימר
- קייטרינג לקבוצות קטנות וגדולות

ירושלים 35, צפת

077-410-8002

בהשגחת הבר"ץ
ירושלים
היהודה החזק

כשר
ממדינת ישראל

בית
מצדים

מסעדת שף
Bashert
באשערט מטבח יהודי ומעשנה

חדש
מצדים
Bagels

קפה, מאפה, סלטים, מרקים ועוד

חדש
קייטרינג איכות
חדש
אולס בוטיק

יריד אוכל
מוכן לשבת

ניגון הלל הגדול / קריעת ים סוף -
רבי אהרן הגדול מקארלין / אוהב ישראל מאפטא

בקרלין ובסלונים ובקידנוב מייחסים את הניגון הזה אל הרה"ק רבי אהרן הגדול זיע"א (בספר הניגון והריקוד בחסידות עמ' 152 הערה 6 מוסר מ.ש. גשורי ששמע מהרה"ק ר' משה מסטאלין הי"ד זי"ע שהניגונים המקובלים ממנו (וביניהם ניגון זה), הם אכן שלו. בחסידות סלונים מסרו כן האדמו"ר הנתיבות שלום זי"ע והרה"ח ר' ישראל שמעון קסטלניץ זי"ע. בסידור קידנוב ברשימת המנהגים של הרה"ק רש"ח מקידנוב (בכדו של הרה"ק ר' אשר מסטאלין בנו של ר' אהרן הגדול): "... ומתחיל הלל הגדול בניגון המקובל מאבותיו הק'..."

מקובל בין חסידי קרלין, שר' אהרן הגדול שמעו מהמלאכים שאמרו שירה (פרי ישע אהרן עמ' כא, קובץ בית אהרן וישראל גליון ר עמ' תתפו הערה 66). האדמו"ר רבי יוחנן מסטאלין זצ"ל, אמר בשביעי של פסח, שמקובל ששרו אותו בשעת יציאת מצרים בעת קריעת ים

סוף. הניגון נחשב לאחד הניגונים הקדושים ביותר בחסידות קרלין, ועל פי המנהג העתיק מושר רק בליל הסדר (אם כי כיום כבר נוהגים לשיר בהזדמנויות נוספות), ועקב זאת ישנן נוסחאות רבות לניגון, שעברו במשפחות חסידי קרלין מדור דור. - כאן תשמעו את הניגון (4:1), מתוך האלבום "אדיר במלוכה" שי"ל ע"י חסידי פינסק קרלין. והנה גם הקלטה מהרה"ח ר' אהרן הויזמאן ז"ל (4:2) ששר ניגון זה.

הניגון הושר גם בחצרות קוז'ניץ-פיאסצנא, ע"י הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקוזניץ זי"ע, שגדל בסטולין אצל הבית אהרן ובנו רבי אשר מסטולין (שהיה אביו חורגו).

בסלונים נהוג לשיר את הניגון בחנוכה, וכאן (4:3) תשמעו את הרה"ח ר' דוד קוויאט שליט"א מחשובי חסידי סלונים.

הניגון מושר גם בשושלת קופיטשניץ-זינקוב, ומייחסים את זה להרה"ק האוהב

ישראל מאפטא זיע"א, כמובא בילקוט אוהב ישראל מנהגי אפטא-זינקוב, וכן בהגדה של פסח "אוהב ישראל" שי"ל ע"י "מכון שפתי צדיקים", שם מובא: הלל הגדול זימרו בניגון מיוחד, המיוחס כניגונו של הרה"ק מאפטא, עוד מציינים שם בהערה, שלפי המסורת הפליג רבינו בשבח ניגון זה באמרו: "כך שמעתי מלאכי השרת מנגנים ניגון זה". - כאן (4:4) תשמעו את הניגון

מתוך האלבום "ניגוני בית אפטא" שי"ל ע"י "מכון שפתי צדיקים" ירושת"ו.

לניגון יש דמיון הן בתנועות והן במבנה, לניגון

הלל הגדול של ברסלב המיוחס לבעל שם טוב, עליו ראו ביריעה הבאה.

ניגון הלל הגדול - ברסלב

המיוחס לבעש"ט הק'

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן בארא פארק, נ.י.

"הניגון" המושר על "הלל הגדול" אצל חסידי ברסלב "המיוחס לבעש"ט" הוא אחד מהניגונים המקובלים והמפורסמים ביותר אצל כל חסידי ברסלב מאז ומקדם ומושר בחג הפסח בהתעוררות ובשמחה גדולה, ובעיקר בליל הסדר על הלל הגדול. וכאמור הניגון מקובל אצל חסידי ברסלב כמיוחס אל ראש החסידות ה"ה רבינו אור שבעת הימים הבעל שם הקדוש זי"ע.

הניגון במקור לא נתחבר על הלל הגדול, אלא הותאם לפסוקי הלל הגדול ע"י ראשוני מנהיגי החסידות בתקופת המוהרנ"ת זי"ע, ויש שמייחסים זאת אל הרה"ק ר' נחמן זי"ע בעצמו.

כאן תשמעו את הניגון (5:1) מושר ע"י הר"ר אברהם לייב בורשטיין הי"ו וחבריו. והנה גם מהאלבום המשובח לניגוני פסח,

מושרים ע"י המקהלה של קה"ק תולדות אהרן (5:2) בניצוחו של הר"ר מאיר סטאריק הי"ו.

יש גם שמועה, שזהו הניגון ששר הבעש"ט הק' בליל פסח בהיותו באיסטאנבול שבטערקיי, כידוע הסיפור שלפני עריכת הסדר, נפלה עליו תרדימה עמוקה, ובשינתו געש ורעש בשמי מרום לבטל גזירה קשה שריחפה על בני ישראל, וכשהתעורר משינתו התחיל לומר את הפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו" פעמים רבות, בהתעוררות ושמחה עצומה, על שעלה בידו לבטל את הגזירה הקשה. אך כשנשאל הרה"צ ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל אם זהו הניגון שהבעש"ט ה' שר אז, השיב בשלילה, והוסיף שניגון זה הוא מימי הרבי או המוהרנ"ת (בס' שיח שרפי קודש העתיק שר' לוי יצחק אמר

שהניגון בכלל אינו מהבעש"ט, וכנראה שלא העתיקו בדיוק דבריו של רלוי"צ).

ייחוס הניגון להבעש"ט הק' נמסרו מפי שלושה מעתיקי השמועה בברסלב, ה"ה ר' נחמן בורשטיין ז"ל שהי' רגיל אצל ר' לוי יצחק, תמיד אמר שניגון זה מיוחס להבעש"ט במשך כל הדורות, ואנ"ש תמיד ידעו מזה. גם להבחל"ח ר' שרגא לוי שליט"א אומר שמעולם ידעו לומר שזהו ניגון מהבעש"ט. ור' משה בינשטוק שליט"א מוסיף עוד: שמבין כל הניגונים המיוחסים בברסלב אל רבנו הבעל שם טוב, ניגון זה הוא הניגון היחיד שהי' מיוחס אל הבעש"ט לאורך הדורות, ולא הגיע דרך חסיד אחד, כדוגמת ר' בנציון אפטער זצ"ל שהביא לברסלב כמה ניגונים המיוחסים להבעש"ט.

6

ניגון אדיר במלוכה

להרה"ק הרבי ר' ברוך'ל ממעזיבז' זיע"א

/ אומץ גבורותיך

הקדושת לוי זיע"א

ניגון עתיק ומעורר השראה המושר בחצה"ק קרלין וקאז'ניץ, ובשנים האחרונות התפשט בחצרות רבות.. כידוע המעשה שהרה"ק מבארדיטשוב היה במשך חצי שנה אצל הרה"ק המגיד מקאז'ניץ, ובלייל הסדר רצה הרה"ק מבארדיטשוב להסב יחד עם המגיד מקאז'ניץ, אך המגיד מקאז'ניץ סירב באמרו שדרך הנהגתו של הרה"ק מבארדיטשוב שונה מדרכו, ואכן הרה"ק מבארדיטשוב היסב בחדר נפרד מהמגיד מקאז'ניץ. אך במהלך הסדר, יצא הרה"ק מבארדיטשוב מחדרו ברוב התלהבות והפך השלחן, ונענה המגיד מקאז'ניץ שאכן ידע שכן יהיה [וידוע מאמר הרה"ק מוורקא על מאמר חז"ל 'מלמד שבחו של אהרן שלא שינה': אילו היה מצוה הקב"ה מצוה זו להרב הצדיק הקדוש מבערדיטשוב היה משבר המנורה ושפך השמן זית לגודל התלהבות מהמצוה רבה הלזו, אבל אהרן 'לא שינה' שלא ניכר בו שום שינוי (ישמח ישראל בהעלותך)].

הרה"ח ר' דוד פרקוביץ זצ"ל (אבי משפחת פרקוביץ הירושלמית, חסיד מודז'יץ קמאי, אשר הגיע לארץ הקודש מפולין בשנות התר"פ ובאמתחתו ניגוני קודש רבים שהשתמרו

במקוריותם בזכותו), מסר יחוסו אל הרה"ק הרבי ר' ברוך'ל ממעזיבז' זיע"א. והנה זה (6:1) מפי הרה"ח ר' דוד פרקוביץ זצ"ל. והנה הקלטה נוספת (6:2) מהאלבום "אדיר במלוכה" ניגוני חג הפסח בחצה"ק פינסק קרלין.

והנה (6:3) הניגון מושר על "אומץ גבורותיך" בפאר והדר ע"י המקהלה החשובה דחסידי תולדות אהרן, בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו, בשנת תשע"ג. הקלטה נוספת (6:4) על "אומץ גבורותיך" מפי ר' חיים יהושע קאננער, שאביו היה מחסידי קוז'ניץ פיאסצנע.

7

ברח דודי

להרה"ק רבי מיכל
מזלאטשוב זיע"א

הגיש וערך: הרב דוד מאיר רוס

ידועים המה ניגוני המגיד הקדוש מזלאטשוב בתוכנם העמוק, ובסגולתם לעורר לבבות ישראל. ובספר השיחות להאדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זצ"ל מובא שהעיד עליו הבעש"ט הק', שהוא נכנס תדיר בהיכל השיר ובוחר משם ניגונים מלאים התעוררות ותשוקה להשי"ת.

הנה לפניכם "ניגון ברח דודי" לרבי ר' מיכל'ע, (7:1) מתוך האלבום "רחמים רבים" ניגונים המיוחסים להמגיד הקדוש מזלאטשוב, שזכינו להוציא בס"ד.

ניגון זה היה שר הרה"צ ר' יחיאל מיכל מברעזנא זצ"ל, מצאצאי המגיד מסטעפין, חתן המגיד מזלאטשוב זי"ע, והיה מקובל בבית סטעפין דור אחר דור מזקינים המגיד מזלאטשוב זי"ע (מפי הרה"ח ר' ח. נ. גרינפעלד מקארץ ששמע מפ"ק הרה"צ ר' מיכל מברעזנא זצ"ל)

עיבוד מוסיקלי: י. ב. שטרולי & ח. י. גאלדמאן.
קלרינט: חיליק פראנק

אל גינת אגוז - די מאמע האט געהייסען

באבוב. מיוחס לרבי אהרן הגדול מקרלין / הרה"ק ר' ישכר בער מראדושיץ /
הרה"ק ר' אברהם משה מפשיסחא

אילן אחד כמדומה שזה אילן של אגוזים, וענו המלווים שאכן כן זהו אילן של אגוזים. ואמר בנו הדרכי תשובה, ישב נא אדוני אבי בכאן קצת תחת האילנות, וכן עשה. ואמר לבנו בזה הלשון: "רבי הירשלי לעבין, הנה שמעתי כי הקדוש מרן רבי אהרן קארלינער זיע"א היה לו איזה זמר נאה על הפסוק "אל גינת אגוז ירדתי", ואני ידעתי גם כן, אבל נשכח ממנו, אפשר שיש לך ידיעה מזה הזמר". ענה לו בנו הדרכי תשובה: כן, יודע אנכי את הניגון הזה, אשר למדתי בצאנו מהרב מבאבוב, (הוא האדמו"ר מהר"ש הראשון זיע"א, לבית באבוב), ושר את הניגון לאביו הק' ובכה השם שלמה בשמעו את הדברים, ואמר: באמת הוא צער גדול להבנים שלא יכלו להגיע ולקח מהאילנות.

ואמנם הניגון אינו מוכר בחצר קארלין ושאר השושלות של תלמידי וצאצאי צדיקי קארלין.

מקורות יחוס נוספים לניגון מופיעים בגליון 'העולם' שיצא בפולין, במאמרו של אברהם בער בירנבוים (נולד תרכ"ד, והיה מוצאו מגזע חסידים מפלוצק). בירנבוים מביא את הניגון אל גנת אגוז, עם תרגומו לאידיש ולשון פולין, ומייחסו לרה"ק הסבא קדישא מראדושיץ זי"ע (ומובא שם כמה מעשיות שהרה"ק מראדושיץ היה מעלה לשון פולין לקדושה), ובהערה שם מיוחס הניגון לרה"ק ר' אברהם משה מפשיסחא זי"ע.

דברי שלמה זצוק"ל מבאבוב היה רגיל כמה פעמים להעמיס כוונה בדברי הזמר אחר הסדר (ליל ב' דפסח תשל"ז לפני שיר השירים ועוד, והתבטא ע"ז שפירושו הוא רק בדרך אפשר, "ואילו שמעתי מאבי מרן בעל קדו"צ זצ"ל לפרש כן הייתי אומר שזה הפשט הנכון"), לפי מה דאיתא בגמ' (ברכות כ.). אמר לי' רב פפא לאבבי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא אתרחיש לן ניסא, א"ל קמאי הוו מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין על קדושת השם. וזה שאומרים "די מאמע האט געהייסן", והכוונה על השכינה הק' שנקראת אימא עילאה בזה"ק, ניסעלעך אפרייסן, שפעול ע"י מעשינו הטובים שיושפע לנו נסים כדי שיתקדש שם שמים בעולם, ועל זה פונים כלל ישראל ואומרים "אוי ווי הויעך זענען די צווייגעלעך, אוי ווי נידריג זענען די קינדערלעך, מ'קען מיר נישט דערגרייכן", כלומר שלפי מצבינו הדל בעבודתו ית"ש אין אנו עומדים במדרגה זו שנוכל להוריד שפע של נסים מלמעלה, ע"כ. (שלומה של מלכות גיליון יב).

בספר בית שלמה, תולדות הרה"ק רבי שלמה ממנוקאטש, מסופר שלפני הסתלקותו לשמי רום, הלך שפאצירן ולשאוף אוויר עם בנו הרה"ק רב צבי הירש, בעל ה"דרכי תשובה". ובדרך חזרתו, הביט על האילנות בגינת הבית, ואמר על

בחצה"ק באבוב ישנו ניגון מיוחד ששרים עם סיום ליל הסדר על הפסוק משיר השירים "אל גינת אגוז" עם תרגום באידיש כאן **(8:1)** תשמעו זאת מהאלבום הוותיק "ניגוני חסידי באבוב" מר' אליעזר האלבערשטאם, עם תרגום לפולנית. ובנעימה מוסיקלית **(8:2)** מאת חיליק פראנק. והנה גם **(8:3)** מהאלבום "לחיים טיש - כולנו מסובין" (תשו"ח לידידנו החשוב הרב יוסף משה כהנא הי"ו על רשותו האדיבה).

אַל גַּנַּת אֶגּוֹז יֵרְדָּתִי לְרֵאוֹת בְּאֲבִי
הַנָּחַל לְרֵאוֹת הַפְּרָחַה הַגֶּפֶן הַנִּצּוֹ
הַרְמִינִי.

די מאמע האט געהייסען ניסעלעך
אַפּרִיסען, אוי ווי הויעך זענען די
צווייגעלעך (נ"א ביימגעלעך), אוי ווי
נידעריג זענען די קינדערלעך, מיר
קענען נישט דערגרייכען.

קַזְאוּהַ מִטְּצ'קָה מִטְּצ'קָה, אוז'שקי
רַבֵּצ', אוז'שקי רַבֵּצ', אַל וויסוקיָה
לְשַׁצ'יקִי, אַה זֶה נִסְקִיָּה חוּיּוּפִצ'יקִי,
טרוֹדוֹנוּ שִׂיאוּ דוֹסְטִצ'.

ובתרגום ללשה"ק: האמא צוותה
לקטוף אגוזים, אך כמה גבוהים
העצים, ומה קטנים הם הילדים,
שאינם יכולים להשיגם.

הניגון היה מושר בדמעות שלישי
על ידי מרן הדברי חיים מצאנז
זיע"א, בכל שנה בליל ב' אחרי
הסדר (קונטרס עקבי חיים בסוף הגדת
'דברי חיים' (אות ל"ו) שכן שמע מהגה"צ
מציעשנב זצ"ל). מרן אדמו"ר בעל

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

הפתעת השנה למתנת האפיקומן

**הספר שיוביל אתכם הישר
להיכל הנגינה על טהרת הקודש**

עם הספר תוכלו מיידית להתחיל לנגן
עפ"י תווי נגינה, ובשתי ידיים, שכן
התווים נכתבו לפסנתר.

וגם אם אינכם מבינים ואין לכם שום
מושג במוסיקה האימון והתרגול
בספר הזה יקנו לכם מושגי יסוד
במוסיקה ובתווים.

לרכישה מקוונת לחצו כאן

9

והיא שעמדה ניגון ריקוד לאמרי אש זצ"ל

ניגון ריקוד על "והיא שעמדה" שחובר על ידי האמרי אש ממודז'ץ זצ"ל בשנת תש"ל.

הקשיבו לזה כאן (9:1) מתוך האלבום החמישי מסדרת "ביכורי זמרה", בעיבודו וניצוחו המקצועי של הר"ר שרוליק וייצמן הי"ו

10

והיא שעמדה ויזניץ - ר' ליפא לויאש

בחצה"ק וויז'ניץ מושר ניגון יפה על "והיא שעמדה". כפי שתשמענו כאן (10:1) הלחינו החזן ר' ליפא לויאש ע"ה, (חזן ומלחין נודע, הלחין ניגונים להאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל). הניגון זכה לפרסום רב, כאשר ר' יוסף משה כהנא הי"ו הפיק את האלבום "כולנו מסובין", האלבום הראשון מבית "לחיים טיש", בשנת תשס"ד, עם ילד הפלא "אהרן הלוי", הלא הוא הבעל מנגן ר' מרדכי אהרן (מוטי) ויזל שיחי', תוכלו לשמוע את זה כאן (10:2) ברשותו האדיבה של ידידנו ר' יוסף משה שיחי'.

באותה שנה נפגשנו לזיץ מיוחד בחוהמ"פ, בביתו של ידידנו הבעל מנגן הנודע ר' אברהם ישעי' רוזנבאום הי"ו. במסיבה השתתף גם בנו של ר' ליפא, הבעל תפלה ר' משה חיים לויאש ובניו שיחי'. והתכבדו לשיר את הניגון "והיא שעמדה" שרבים הכירו אותו אז לראשונה, בזכות "לחיים טיש". והנה לפניכם הקלטה (10:3) מזיץ זה, ר' משה חיים ובניו שרים את היצירה של אביהם/זקניהם. והנה לפניכם גם ההקלטה האורגינלית (10:4) של החזן ר' ליפא לויאש ז"ל ובנו הילד משה חיים שיבדלחט"א, שמפליא כאן בקולו. והקשיבו לסיום היצירה בשתי הקלטות אלו, שאינו מושר בוויז'ניץ ובלחיים טיש.

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

בס"ד

בדרך אל המשכנתא,
מיחזור משכנתא או הלוואה?

תהיו בטוחים.

צוות עולם המשכנתא
ילווה אתכם בדרך לתוכנית המשתלמת
עם מעטפת שירותים יחודית.

תכנון יצירתיות מקצועיות

שירות זמינות

התנאים האטרקטיביים ביותר, בתהליך מהיר ללא יציאה מהבית וללא ניירת

הלוואות בנקאיות וחוז' בנקאיות
בפריסה מקסימאלית,
במסלול מהיר

משכנתא א' בדרגה שניה
לכל מטרה
עד 70% משווי הנכס

טל. 052-76-88-900 | פקס. 02-580-3430

02-54-78-900

office@olamashkanta.co.il

עולם
המשכנתא
דוד הולצמן

משכנתאות הלוואות מהירות מימון

11

אדיר הוא - טמפל שירה הניגון העתיק

הניגון העתיק על הפיוט "אדיר הוא" עם תרגום לאידיש-טייטש הנקרא "טעמפל שירה", אשר בטעות התקבע כניגון השלה"ק, עקב כך שזה הודפס בהגדת השלה"ק, אך הוא ניגון קדום ביותר, כפי שתקראו במאמרו המאלף של ידידנו הרב חיים ישראל טסלר שיחי', במדור "פרס הפיוטים והזמירות".

הגרסא הנכונה של ניגון זה היא כפי שהיה מקובל בקהלות ישראל בארץ אשכנז, בגרמניה ובאויבערלאנד. כפי שתשמענו כאן **(11:1)** מפי הבעל תפלה הרה"ח ר' גבריאל פישער ז"ל, בנו של הבעל תפלה הנודע הרה"ח ר' שמשון פישער ז"ל מווינה. והוא משלב את הפיוט בלשה"ק עם האידיש-דייטש, פסקה בפסקה.

וכאן תשמענו **(11:2)** מפי הבעל מנגן האברך ר' דוד פנחס ראטה הי"ו, בביצוע מיוחד עם מקהלת "ידידים" העולמית בניצוחו של ידידנו ר' יעקב רוטבלט הי"ו. והנה גם הקלטה נוספת **(11:3)** מאת החזן משה קוסביצקי ע"ה.

הניגון הושר גם בקהלות היעקעס על ברכת כהנים בחג הפסח, כפי שתשמעו כאן **(11:4)** ואין לנו ידיעה מי שר כאן, נשמח אם מי מהקוראים יודע ויודיענו מיהו הבעל מנגן הלז. והנה **(11:5)** גם מפי גרשון קנאי ע"ה, משרידי קהלת פרשבורג, מתוך ההקלטה המפורסמת שלו, על נוסח התפלה בקהלת פרשבורג.

ניגוני בצאת ישראל לנ"ק אדמו"ר האמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל

הגיש והכין: אברהם יעקב טיילור | עריכה: בנימין נויפלד

והניגון אכן מתאים לסגנון של ניגוני שמחה לארצך, אך יש בו מוטיב מיוחד ויוצא דופן ומצאתי בכתב יד חלש בתווי וילנא שכתוב שהוא מושר גם על בצאת ישראל. והנה גם מפי ר' אברהם יעקב טיילור (12:10) מושר על בצאת ישראל.

1. ניגון (12:11) שמחה מלהיב מפי רב"צ, ונמצא גם בתווי ווילנא (12:12) ר' בן ציון מציין ששמע אותו מזקן אחד בשם ר' יוסל ברנבליט, השוחט מקליוולנד, זוואלינער חסיד ובעל מנגן. והנה הקלטה (12:13) מר' אברהם יעקב ששר את זה בזיץ שלנו בחוהמ"פ תשע"א.

2. מארש מיוחד על בצאת ישראל, שהאמרי שאול בארה"ב בשנת תש"ג. רשום בתווי ווילנא ר' בן ציון ולעיתים רחוקות היה שר אותו, יש אותו בהקלטות האמרי שאול מארה"ב, הבעל מנגן ר' אברהם יעקב טיילור למד את הניגון מהקלטות אלו ושורר אותו בזיץ וגם מתכבד על ידי האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א לשוררו בשולה"ט בפסח עם המילים, והנה הקלטה מיוחדת לגיליון מפי ר' אברהם יעקב (12:14).

3. וואלס - היצירה המפורסמת של האמרי שאול על בצאת ישראל, שר' בן ציון שנקר שר (12:15) באלבום "חגים וזמנים" מסדרת "מודז'ץ חי". - האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א אמר, שניגון זה חובר למעשה על ידי האדמו"ר האמרי שאול על שושנת יעקב בפורים בשנת תש"ו, אך משראה שלציבור יהיה קשה ללמוד אותו, עקב ריבוי הניגונים החדשים באותה שנה, הסב האמרי שאול את הניגון הזה על "בצאת ישראל". - הניגון הזה זכה לתהודה רבה ומושר ע"י הרבה חזנים ובעלי מנגנים. והנה הקלטה אחרת (12:16) מפי ר' בן ציון שנקר, ששר ניגון זה בהופעה עם תזמורת רבת כלים, בביצוע מיוחד (תש"ח לידידנו ר' יצחק קרימילובסקי, שהמציא לנו הקלטה נדירה זאת).

4. וואלס בצאת ישראל, שחיבר האמרי שאול בשנתו האחרונה, פסח תש"ז, ר' בן ציון רשם אותו בתוים והיה משוררו מידי פעם, כפי שתשמעו כאן (12:17) באחד הזיצן בחוהמ"פ בביתו.

משייכים אותו בטעות לוויז'ניץ, עקב כך שהניגון נתפרסם ע"י האדמו"ר האמרי חיים מוויז'ניץ זצ"ל. הניגון נמצא בתווי ווילנא (12:2), ושם מספר ר' בן ציון שהאמרי חיים סיפר לו ששמע את הניגון מהרבי האמרי שאול בעת שנפגשו במארינבאד.

5. כסיפור מעשה - אך יותר יצירתי בסגנון הניגונים של האמרי שאול, נמצא בתווי ווילנא (12:3) וכאן תשמעו את ההקדמה של ר' בן ציון שמסביר כנ"ל, שישנם שלושה או ארבעה סוגי ניגונים וכו'. יצוין שבהקלטות האחרות של ר' בן ציון מניגון זה הוא שר אותו בשינויים קלים. ר' בן ציון באומנותו הלביש את הניגון הזה על הפרק "ה' זכרנו", (12:4), וזה אכן מתישב טוב ג"כ על הפרק זה.

6. ניגון נוסף כסיפור מעשה, שהאמרי שאול הלחין בשנת תש"ד בארה"ב, והנה הקלטה מהרה"ח ר' דוד ביק שליט"א שהתכבד לשוררו באחת הזיצן בביתו של ר' בן ציון בחוהמ"פ (12:5) אח"כ שומעים את ר' בן ציון שמספר בערגה איך שזכה לשמוע את הניגון הזה מהאמרי שאול לבילי הסדר, ומציין שאז בשנת תש"ד הלך רגלי מקראון הייטס לווייליאמסבורג, היכן שהאמרי שאול היה גר, ולא נתנו ליכנס לליל הסדר, אך היות וידעו שהוא הגיע ממרחק נתנו לו להיכנס. ובשעה שנכנס אחז הרבי האמרי שאול בניגון זה, ור' בן ציון מציין את ההתרגשות שאחזה בו בשעה שראה את הרבי משורר ניגון זה בתנועה וישיבה מלכותית על כסא ההסיבה, ומציין גם את התנועות האוריינטליות של ניגון שנותן הרגשה כביציאת מצרים. והנה הקלטה נוספת מפי ר' בן ציון (12:6). - וגם מפי (12:7) ר' יענקל הרשור הי"ו בזיץ בחוהמ"פ תש"ע, בביתו של הר"ר דוד זעירא הי"ו.

7. ניגון ריקוד (12:8) עליו הבנוי מחמש בתים. נמצא בתווי ווילנא, ור' בן ציון מציין שהרבי היה שר את בשנים הראשונות בארה"ב.

8. ניגון שמחה, נמצא בתווי ווילנא (12:9), ר' בן ציון מציין שזוכר שהרבי האמרי שאול שר אותו על שמחה לארצך.

מון האדמו"ר האמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל הלחין ניגונים שונים על "בצאת ישראל", כל ניגון בנוי בסגנון מיוחד במעשה אומן וכל אחד בא לבטא את סיפור יציאת מצרים באופן אחר. הרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה מספר בהקדמה לאחד מניגוני "בצאת ישראל" בסדרת "תווי ווילנא", שהרבי האמרי שאול זצ"ל הסביר, שהוא הלחין ניגוני "בצאת ישראל" בארבע קטגוריות (סגנונות) שונות. הקטגוריה הראשונה כסיפור מעשה, דהיינו הניגון בא לתאר סיפור יציאת מצרים כפשוטו. הקטגוריה השניה כמארש, כלומר הניגון בא לתאר איך שבני ישראל יוצאים ממצרים "מארשירענדיג", כשיר לכת המושר ע"י חיילים או צועדים חגיגיים בסך. הקטגוריה השלישית כניגון שמחה להודות ולהלל. והקטגוריה הרביעית כוואלס (שר' בן ציון מוסיף שניגונים אלו הלחין הרבי האמרי שאול בהגיעו לארה"ב).

להלן ננסה לסדר את הניגונים של האדמו"ר האמרי שאול על בצאת ישראל עפ"י מה שידוע כיום ולסדרם עפ"י הסדר הנ"ל. ישנם חמישה ניגונים על בצאת ישראל שחיבר האמרי שאול בפולין ונמצאים בתווי וילנא וישנם ארבעה מתקופת שהותו בארה"ב.

א. כסיפור מעשה - הניגון העממי המפורסם על בצאת ישראל, נמצא באלבום "שלוש רגלים" (12:1), שרבים

13

בצאת ישראל הרה"ח ר' בן ציון שנקר ז"ל

ישראל", כבר בשנותיו המאוחרות (לכאורה) שימו לב לפירוש המלות כאן, ותבינו את ייחודיותו של מארש זה. הקשיבו לזה (13:5) משירתו של רב"צ ג"כ באחד הזיצן בביתו בחוהמ"פ.

6. וואלץ שחיבר רב"צ על "בצאת ישראל" בשנת תשס"ח. הקשיבו כאן (13:6) לשירתו של רב"צ, כאשר הוא מלווה את עצמו בפסנתר.

ארויפגאנג" (עלייה קשה). - הקשיבו כאן (13:1) לניגון הזה בשירתו של רב"צ מהקלטה ישנה משנת תשכ"א.

2. מארש על "בצאת ישראל" שחיבר רב"צ בעת שבתו ביום ב' ניסן שנת תשי"ז. הקשיבו כאן (13:2) לשירתו של רב"צ עם המקהלה שלו, בזיץ שהתקיים בביתו בחוהמ"פ בשנת תשנ"ט.

3. מארש מלכותי שחיבר רב"צ על "בצאת ישראל" בשנת תשנ"ג (לכאורה) הקשיבו כאן (13:3) לשירתו של רב"צ עם המקהלה שלו בזיץ חוה"מ פסח בביתו באחד השנים.

4. המארש הנודע של רב"צ על "בצאת ישראל", שזכה לפרסום רב והתקבל בעיקר בעולם הישיבות. הקשיבו כאן (13:4) לזה מתוך האלבום המפורסם של רב"צ "מדור לדור".

5. מארש מיוחד של רב"צ על "בצאת

גם תלמידו של מרן האמרי שאול זצ"ל, נעים זמירות ישראל, הרה"ח ר' בן ציון שנקר ז"ל, הלחין ניגונים שונים על "בצאת ישראל", רובם כמארשים, אבל כל אחד מהם בנוי בסגנון עם "פרישקייט" מיוחד. נביא לכאן אחדים מהם.

1. ניגון מיוחד במינו "מארש משמח ומעורר גם יחד" (קומזיץ בלע"ז) על בצאת ישראל חיבר ר' בן ציון שנקר בשנות בחרותו, בשנת תש"ד. - את הניגון הזה זכה רב"צ לשיר לפני הרבי האמרי שאול זצ"ל, לאחר שאחיו הרה"צ ר' אברהם שנקר זצ"ל, זכה באותה שנה להינשא לבתו של האמרי שאול, וכחדב"ן סיפר לרבי האמרי שאול, שאחיו הבחור בן ציון חיבר ניגון יפה על בצאת ישראל לכבוד החג. כי ר' בן ציון בעצמו התבייש ולא מלאו לבו לספר זאת לרבי. ביקש הרבי האמרי שאול מהבחור בן ציון לשיר את הניגון לפניו. כשהגיע למילים "ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן" עשה רב"צ תנועה של "אוי גבעות". אמר לו הרבי בחיך: "א שווערע

14

כמה מעלות טובות, דיינו דז'יקוב / צאנו

בחצה"ק מונקאטש שרים ניגון זה על ההמשך של "בצאת ישראל" בהלל ביו"ט, וכמו"כ ב"ממקומך" בשבת חזון ושמחת תורה, למונקאטש הגיע הניגון מצאנז.

פישער ז"ל), בזיץ שלנו בחוה"מ פסח תשע"ה. בסוף תשמעו דיון עם הבעל מגן הנודע הרה"ג ר' עזריאל פורסט שליט"א, אודות מקור הניגון ועל השינוי בפאל מהמושר באבוב.

ניגון שמקורו בדז'יקוב, על הפיוט "דיינו" בליל הסדר. הקשיבו כאן (14:1) לשירתם של האחים ר' ברוך הי"ו והב' שלמה ניו בני הרה"ג ר' יהושע גרינוואלד ז"ל (נכד הרה"צ ר' שמשון

כ"ק
האדמו"ר
מפלויעשט
זצ"ל הי"ד
(תמונה:
Wikipedia)

15

חסל סידור פסח

לחן קודש המקובל
מאבות שושלת ממלכת רוז'ין

ניגון עמוק מאוד על "חסל סידור פסח", מושר אצל האדמו"ר לבית רוז'ין לחצרותיהם. אשר יש שמייחסים אותו אל הרה"ק מרוז'ין זיע"א, ויש שמייחסים אותו אל אביו הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהובישט זיע"א.

ניגון זה נחשב לניגון מקודש, שאינו מושר על ידי הקהל, אלא אך ורק על ידי האדמו"ר, ורק בטיש של נעילת החג במוצאי חג הפסח.

כאן (15:1) תשמעו ניגון זה מפי הבעל תפלה, הרה"ח ר' חיים דוד אלימלך פישמן ע"ה. (אשר זכה לשמש בקודש כבעל תפלה אצל האדמו"ר מהוסיאטין זיע"א ואצל האדמו"ר מבאיאן זצ"ל).

והנה (15:2) הקלטה נוספת של לחן קודש זה, בנוסח המקובל בבית באהוש. מושר ע"י ידידנו החזן ר' יהושע קמפינסקי הי"ו, נכדו של האדמו"ר רבי דוד מפלויעשט זצ"ל הי"ד, אחיו של האדמו"ר מבוהוש זצ"ל.

17

חסל סידור פסח

מאניש חזן

ניגון יפה מאוד על "חסל סידור לפסח" מאת ר' מאניש חזן מטשורטקוב. נמצא בתווים של סטוצ'בסקי.

הקשיבו כאן (17:1) לשירתו המיוחדת בטו"ד של החזן העולמי ר' מוטי בויאר הי"ו, מחסידי סאדיגורא-טשורטקוב, שנעתר לבקשתנו ושר את הניגון מתוך התווים, כאשר הוא מלווה את עצמו בפסנתר.

חסל סידור פסח

בעלזא, ניגון עתיק יומין

16

עם גמר שולה"ט של נעילת החג ביום שביעי של פסח, אחר ברכת המזון, נהגו אצל רבוה"ק מבעלזא זי"ע לכבד שלושה אנשים חשובים ובעלי חזקה, לשיר את הפיוט "חסל סידור פסח" בזה אחר זה, כל אחד שלוש פעמים. בניגוני קודש עתיקים, הראשון בניגון המושר ביומין דחנוכה בתמניא אפי, על "מה אהבתי תורתך". השני בניגון "פלאות עדותך". והשלישי בניגון הקפה הרביעית, והמשיכו הקהל לרקוד ולשיר בניגון הקפה הרביעית, לאחר מכן נעמד מרן על רגליו, וכן עשו כל הקהל, והגבאי הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל הכריז בקול "לשנה הבאה בירושלים", והקהל חזרו אחריו ג"פ, ר' שלום סיים עוד ב"פ "לשנה הבאה בירושלים, והמשיכו לרקוד לכבוד נעילת החג.

("בקודש פנימה", שער מועדי ה', שביעי של פסח)

כאן (16:1) תשמעו "חסל סידור פסח". בניגון "פלאות עדותך", מושר בטו"ד על ידי הבעל מנגן הנודע הרה"ח ר' ירמיה דמן שליט"א. וכאמור זהו אחד הניגונים המושרים על תמניא אפי בחנוכה בחצה"ק בעלזא, ומקובל שניגונים אלו הם מתקופת המגיד הק' ממעזריטש ותלמידיו זיע"א.

18

שיר השירים
ראפשיץ

הרב שמואל קליינמאן בארא פארק, נ. י.

קרובה כזו אל השכינה כביכול, למה לא נתחבר יחד לתמיד. לשמע הדברים האלו נפל על הנאספים פחד גדול, ואכן כך הוה שנסתלק באותה שנה.

ועוד בדורות האחרונים זכינו לראות כן אצל הרה"ק ר' יהודה'לי מסטוטשין זצ"ל, מראה הוד נסוכה על פניו, בעת שזימר שיר השירים, מגודל דביקות הבורא שבערה בקרבו, כשנפשו יוצאת בדברו בהשתפכות הנפש וגעגועים עזים אל השכינה הק'. מי שזכה לשמוע קולו הטהור כשזימר הפסוקים: שימנו כחותם על לבך... מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה... ראה עין בעין יציר אנוש מתדבק בקונו בדביקות עצומה.

סיפר לי דודי שיח' שפעם כשהגיע זקינו הרה"צ ר' אלעזר שפירא מקוויאשד זצ"ל להסתופף בצל הרה"ק מסאטמאר זצ"ל בחג הפסח בעת עריכת שולחן הטהור, כיבדו רבינו בניגון לכבוד יו"ט, והתחיל לשיר את ה'ראזוואדוב'ער שיר השירים' בנעימות כדרכו. בכל משך הניגון הסתכל רבינו בפני זקינו כולו פאר'מוח'ט ולא הסיר מבטו מעליו, והיה ניכר על פניו התרגשות יתירה מניגון קדוש זה מבית אבותיו הק'.

רק ב' הבבות של הניגון בלי הפאל השלישי, ורק בר"ח אלול היה המנהג בבאבוב לפעמים לשיר 'ברכו נפשי' בניגון זה (בשונה משאר ר"ח שזימר ניגון מפורסם לבית צאנז), אז אכן שומעים (18:5) גם פאל הג'.

וכאן הניגון השני מבית ראזוואדוב שזימרו גם אצל רבותינו הק' מסטוטשין זי"ע מושר ע"י הבעל מנגן ר' אביש בראדט הי"ו (18:6), ואצל חבורת מרעים חוה"מ פסח בבית ר' דוד ארי' יאקאב הי"ו (18:7), עוד הקלטה על כמה פסוקי שה"ש מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאל מלאנצהוט זצ"ל, מזקני חסידי סטוטשין (18:8).

עבודה נשגבה ומיוחדת היתה לרבותינו הק' בשיר"ת השיריים הללו אחר גמר הסדר אשר אין לתאר עלי כתב, ונתגלו אצלם גדולות ונצורות. כן מסופר בפי כתבי הדורות (מובא בסוף הגש"פ אמרי נועם) שבשנת תרל"ז שנה האחרונה עלי אדמות אצל הרה"ק רבי מאיר'ל מדז'יקוב זי"ע בעל 'אמרי נועם' בעת שזימר שיר השירים בשולח"ט באחרון של פסח היו פחדים נוראים, וכאשר הגיע אל הפסוק 'אני לדודי ודודי לי' אמר בהתלהבות מתוך בכי 'אכן כן!', אם יש לי כבר באמת שייכות

בחצרות הקודש צאצאי הרה"ק מראפשיץ זי"ע נוהגין לומר 'שיר השירים' אחר הסדר, כליל ראשון קאפיטל א' או ב' קפיטלך, ואח"כ כל אחד כפי מנהגו לחלק הפרקים בין שאר סעודות של יו"ט, עד שגמרו את כולו במשך היו"ט.

ידועים כהיום שני ניגונים שזימרו אצל רבותיה"ק כפי שתשמעו כאן (18:1) מפי הרה"ח ר' פיניע מאירוביץ שליט"א, הא' הוא ניגון דביקות המיוחס לאבי השושלת הרה"ק מראפשיץ זיעוועכ"א וכן שרו אצל בניו אחריו, והשני הוא של נכדו הרה"ק רבי משה'לי מראזוואדוב זי"ע. והנה כאן (18:2) הניגון הראשון מושר מפי הרה"ח ר' בן ציון שנקר ז"ל כמו שמופיע בתווי החוברת 'חסידות און יו"ט' של מנשה אונגר, עוד הקלטה מבוצע בתקליט ישן של מקהלת חזנים בניו יארק (18:3).

[יצויין שניגון זה שרים אדמור"י באבוב לדורותיהם בשולח"ט ליל שושן פורים על הקאפיטל 'למנצח על אילת השחר' כמנהג ראפשיץ בבכיות עצומות ובדביקות נוראה, והנה הקלטה של מרן אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל (18:4), אולם ראוי להעיר שבמשך שנים האחרונות שמעו ממנו בפורים

19

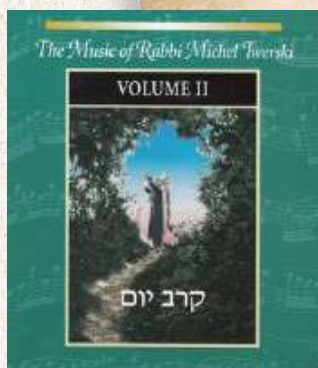
קרב יום, עם חרוזים באידיש

מילים, לחן ושירה: האדמו"ר מהורנסטייפל מילוואקי שליט"א

חרוזים באידיש, בנויים על הפיוט "קרב יום" הנאמר בסוף ליל הסדר. נכתבו ע"י האדמו"ר הרה"צ ר' מיכל טווערסקי שליט"א מהורנסטייפל-מילוואקי, שעל בסיס מילות הפיוט, מרחיב במעשה אומן ונותן ביטוי עמוק להרגשים והזעקה היוצאת מתוך הלב. שנזכה כבר לסיום הלילה הארוך החושך והמר וכו', ולהתגלות כבוד שמים עם "בני בכורי ישראל".

הקשיבו כאן לשירתו של האדמו"ר (19:1),

עם הניגון המרטיט שג"כ הולחן ע"י האדמו"ר שליט"א

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלא לַיְלָה:
רָם הוֹדַע כִּי לֶךְ הַיּוֹם אָף לֶךְ הַלַּיְלָה:
שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה:
תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻכַת לַיְלָה:

שוין 2000 יאר געווארט, א ביטערן גלות מיט-געמאכט.
אוי ווי לאנג קענען מיר דאס אויסהאלטן, ווילאנג מוז געדוירען די נאכט.
דערנענטער דעם טאג פון משיח'ן, ברענג עס נאנט ווי גיך און געשווינד.
דאס איז פסח נאכט אונזער תפלה, און דאס בעטען מיר אצינד.

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלא לַיְלָה:

די פעלקער זיי זאגן - פארפאלן, זיי מאכן אונז צו שאנד און צו שפאט.
פארקויפט זענט איר חלילה אויף אייביג, אט דער נאכט קען נישט ענדיגן אויך אייער גאט.
אוי באשעפער די וועסט זיי נאך אבער באווייזן, אז די הערשט איבער אלעס גרויס און קליין.

די וועסט זיי צייגן בני בכורי ישראל, כי לך היום אף הלילה גם כן.

רָם הוֹדַע כִּי לֶךְ הַיּוֹם אָף לֶךְ הַלַּיְלָה:

שוין 2 מאל דאס שטעטל געפאלן, שוין 2 מאל א חורבן געזעהן.
אוי ווי עס בענקט זיך צוריק קיין ירושלים, אוי ווי עס בענקט זיך צוריק אינדערהיים.
אוי גאטעניו שטעל אן די שומרים זאלן היטן, בכל רגע ובכל שעה ובכל עת.
און אין שטעטל קער אונז צוריק אויף אייביג, דיין בית שלישי בית של אש.

שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה:

בראשית ברא צום אנפאנג האסטו באשאפן, א ליכט גאר א אויסנאם און פיין.
נישט געוואלט אז די רשעים זאלן עס ניצן, פון ערליכע אידן אויך צוגענומען דאס שייין.
קוק זיך צו צו דעם טיף פינסטער גלות נאכט, און מיט יענעם ליכט דעם אידן דערקוויק.
און פארטרייב אויף אייביג דאס פינסטערניש, אוי באשעפער דאס ליכט קער אונז צוריק.

תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻכַת לַיְלָה:

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

קורסי איכיון מכון מודיעין
הרשי לונר

20

קרב יום לחן הרה"ח ר' בן ציון שנקר זצ"ל חרוזים הגה"צ רבי משה וולפסון יבדלחט"א

של רב"צ ז"ל, זכה כותב השורות
לחדש את הניגון, כפי שתשמעו
כאן (20:2), ביחד עם ר' נאור
גוטליב שיחי', שנתן את הליווי
בפסנתרו בידיים האומניות שלו.
אחרי שהושר גם ביאהרצייט של
רב"צ בשנת תש"פ (20:3).

לבוראו בסיום ליל הסדר ומסיים
"טאטע באניי דיין מלוכה.....".
והקשיבו כאן (20:1) לשירתו
המרגשת של של הרה"ח ר' בן ציון
שנקר ז"ל, רעו וידיד נעוריו של
המשגיח שיבדלחט"א, שאף הלחין
את הניגון. והשנה ביום היאהרצייט

והנה ניגון נוסף בחרוזים על
הפיוט "קרב יום", שנכתבו ע"י
המשגיח הגה"צ רבי משה וולפסון
שליט"א. והפיוט הזה נכתב כפירוש
המלות באידיש. כאשר בתוך
הפירוש, במלים הספורות, המשגיח
שליט"א נותן כאן ביטוי עמוק,
על כל מה שהלב היהודי מתחנן

קרב יום אָשר הוא לא יום וְלֹא לַיְלָה: רַם הוֹדַע כִּי לֶךְ הַיּוֹם אֶף לֶךְ הַלַּיְלָה:

פאטער גרויס און מעכטיג,	אבא גדול וגיבור
ברענג א טאג, שיין, און פרעכטיג,	תביא לנו יום בהיר ויפה
וואס נישט ער איז טאג, און נישט, ער איז נאכט	שהוא לא יום ולא לילה
וואס נישט ער איז טאג, און נישט, ער איז נאכט	שהוא לא יום ולא לילה
זאל די וועלט שוין וויסן, אויף ריכטיג,	שכל העולם ידעו לנכון
אז ג-ט שאפט פינסטער און ליכטיג,	שהקב"ה בורא חושך ואור
מיט זיין גרויסן כח, און זיין מאכט.	בכוחו הגדול ועוזו
זאלן וויסן מענטשן און קינדער,	שידעו אנשים וילדים
אז טאג און נאכט איז פון געשווינדער,	שיום ולילה זה כהרף עין
באשאפן מיט זיין ווילן, און זיין מאכט.	שנבראו ברצונו ועוזו

שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירָךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה: תֹּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁכֶת לַיְלָה:

שומרים פון שמים, באשטים-אויף ירושלים,	שומרים משמים הצב בירושלים
טאג און נאכט, זאל זי זיין באוואכט,	יום ולילה שהיא תהיה מובטחת
טאג און נאכט זאל זי זיין באוואכט	יום ולילה שהיא תהיה מובטחת
טאטע לאז נאר פאלן, דיינע גאלדענע שטראלן	אוי אבא רק תפל נא, קרני הזהב שלך
באלייכטן מיט זוהן שיין, דער פינסטער פון נאכט	המאירים כשמש את חשכת הליל
אוי טאטע באניי דיין מלוכה,	אוי אבא תחדש את המלוכה שלך
מיט א יום שכולו שבת ומנוחה,	ביום שכולו שבת ומנוחה
באלייכט אויף אייביג דער פינסטער פון דער נאכט.	תאיר לעולם את חשכת הליל

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

לספר ולספר כל הלילה

מזרחית למספריים

החכמים המשיכו קדושה גדולה כ"ב בסיפור יציאת מצרים. עד שנים על תלמידים נמשך הקדושה הודא (כאר ושמש)

למען הספר: קחו את כל מה שאמרו יודעים על "הגדה של פסח" - מתיבא, החוקי הבלתי נתפס, הליקוטים, הביאור המשולב והדיונים - והוסיפו על זה מהדורה חדשה עם איורים חדשים לגמרי, ביאור מחדש והוספות רבות, וקבלו: שלמות.

ביאור ההגדה משולב, מבוסס על אלפי ספרי ראשונים ואחרונים | אוצר המדרשים | משנת הראשונים | ילקוט הביאורים - לקט מכל מאורי החסידות והנאונים במרוצת הדורות | הקדמות מפורטות לכל ענין

מהדורה פאר מעור אמורי, למי שחשוב לך באמרי

מותאם לכל אחד, מלמדן עד דרשן, מבעל בית ועד מורה הוראה < הגדה מורחבת, מקוצרת, קטנה | פורמט: רגיל, סקא, עור >

חיים של תורה

מרכז הזמנות:
1800-22-55-66

אידוי: 437-0054 (718)
אדיפה: 0176-8806-44
לחשי' בתנויות הספרים המובחרות

21

חד גדיא

הרב שלמה קאליש, מנהל רוחני
דישיבת נדבורנה בני ברק

טרם סגירת הגליון התקבל במערכת ניגון יפה על "חד גדיא" מותאם במלאכת אומן לפירוש המלות של הפיוט הזה, מתחילה ועד סוף. ניגון קל לתפסו, "און עס זינגט זיך געשמאק" (מושר בנעימות).

חיברו המלחין הר"ר אליעזר קאליש שליט"א. בנו של המלחין הנודע הרב שלמה קאליש הי"ו. שגם הוא כאביו התברך בכשרון ההלחנה וניגוניו כבר זכו להתפרסם ולהתנחל בעם ישראל, ביניהם הניגון "הקשיבה אדון"

- כאן (21:1) תוכלו להקשיב לניגון, מושר ע"י בנו הר"ר אליעזר קאליש הי"ו, הקשיבו ותהנו.

22

קול דודי

להאדמו"ר האמונת אברהם
מפיטסבורג זצ"ל

ידועים ומפורסמים הם לחניו המתוקים והעריבים של כ"ק האדמו"ר הראשון מפיטסבורג האמונת אברהם זצ"ל.

למערכת "עתיקין" הגיעה הקלטה של האדמו"ר ז"ל, שר ניגון "קול דודי", הנה הוא לפניכם (22:1) בקולו בקודש.

תשו"ח לחבר המערכת הרה"ח ר' איצ'לה קרימילובסקי הי"ו על שהמציא לידנו הקלטה זו.

23

ברח דודי
מאניש חזן

האדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב ז"ע

שיחי' בירושלים. נמצא גם באלבום המפואר (23:3) "ברח דודי" של משפחת פאסטן מארה"ב. בעיבוד מוסיקלי משובח ובשירה מקהלתית מפוארת, עם ילד הפלא שמפליא בקולו. (תש"ח) למשפחת פאסטן הרוממה שהואילו בטובם להרשות לנו לפרסם את הניגון לזכות את עם ישראל, ואמנם זכות גדולה שמורה להם, שאודות לשירה המפוארת שלהם, זכה הניגון לפרסום רב).

אך ראוי לציין שהיצירה המופלאה הזאת, כפי שהיא מוכרת ומושרת כיום בחצרות החסידים הנ"ל, איבדה הרבה מחינה וערכה, הרבה פנינים והדגשים חשובים נעלמו מהיצירה המקורית. במיוחד בסיום היצירה, במלות "זה דודי גואלי קרובי ריעי ואהובי", המושרת במקור בשני קולות במקהלה, כאשר קול אחד שר בתנועה רגועה: זה דודי גואלי קרובי... זה דודי גואלי קרובי... והקול השני לעומתו עונה בשאגה: "זה דודי, גואלי קרובי, גואלי קרובי, ריעי ואהובי...". הראשון שהביא זאת לתשומת לבנו, היה חברינו וידידנו היקר, הבעל מנגן והבעל תפלה הרה"ג ר' אלימלך צוויבעל שליט"א, משתתף ומשורר קבוע בויצן שלנו. ששר זאת כפי שהיה שר הרה"ח הישיש ר' שמעון מרילוס ע"ה, הקשיבו נא לשירתו המופלאה עם משפחתו (23:4) ותבינו.

למחרת ליל הסדר, הלב מלא געגועים, קשה היא הפרידה מרגעי ההתעלות והרגשת החרות בליל הסדר הקדוש. אין יותר ראוי ונכון מאשר להשתתף עם יצירתו הנפלאה של החזן ר' מאניש לאה"ס, הנקרא בפי כל ר' מאניש חזן הי"ד. על הפיוט "ברח דודי", הנאמר בשחרית יום א' דחג הפסח. הפיוט הראשון מפיוטי הגאולה, הנאמרים בימים טובים ושבתות שבין פסח לעצרת (וראה להלן במדור "פרדס הפיוטים והזמירות" מאמר נפלא על מהותם של פיוטי הגאולה מאת ידידנו הרב חיים ישראל טסלר שליט"א).

יפיה של החזנות כידוע, היא שימת הדגש על פירוש המלות, דהיינו שהניגון והנוסח יבטא היטב את מלות התפלה והפיוטים, עד אשר לב השומעים יתעורר בהבינם את עומק פירוש המלות עפ"י הניגון. - ואם כי בשאר חצרות החסידים לא גרסו את תורת החזנות כידוע ועאכ"כ שלא החזיקו חזנים, מסיבות שונות שאכמ"ל. הרי שבשושילתא דדהבא דמלכות רוח'ן לחצרותיהם הקדושות, כן היה נהוג להחזיק חזנים בכל חצר, כידוע מר' פיניע חזן, ר' יוסל טאלנער, ר' נפתלי חזן, ר' מאניש חזן דנן, ועוד. ודומני שאין עוד בנמצא יצירה חזנית כזאת ובמיוחד בחצרות החסידים, (מלבד "אזי בשלישי" לחג השבועות שאי"ה נרחיב עליו בגיליון

לחג השבועות), אשר הניגון מבטא ומפרש כל כך היטב את פירוש המלות, עד שמרעיד ומעורר את נימי מעמקי הלב. הקשיבו נא ותבינו, כל מילה כאן מקבלת את היחס הראוי והפירוש הנכון, כגון: חיש, חיש, חיש ונסו הצללים מזה... ואין מביא ונביא ולא תשבי... ועוד.

היצירה הזאת מפורסמת כיום בהרבה חצה"ק ומושרת בבעלזא, באבוב, בשטיבלאך של חסידי גור ועוד. והנה הקלטה מחסידי באבוב ב"יאקאבס חבריא" בשנת תשס"א (23:1). והנה מהרה"ח ר' ירמ' דמן שליט"א (23:2) בויץ שלנו בחוה"מ פסח תשס"ד בביתו של ידידנו הרה"ח ר' אברהם ישעי' רוננבאום

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

<<<

הרה"ח הישיש ר' שמעון מרילוס ע"ה, היה משרידי חסידי טשורטקוב, א פארציטישער חסידישער איד, יהודי עם טעם של פעם, בכל מה שרק המילה 'פעם' יכולה להכיל. התגורר אחרי המלחמה בשיקגו בארה"ב ובסוף ימיו עלה לארה"ק, התגורר בשכונת רמת אהרן בבני ברק והיה מסתופף בחצה"ק סאדיגורא אצל האדמו"ר הכנסת מרדכי זצ"ל ואח"כ אצל בנו העקבי אבירים זצ"ל. והיה מתכבד לשיר את היצירה הזאת בשולה"ט בימי חג הפסח.

עם כתיבת שורות אלו הגיעה לידנו הקלטה מהיצירה הזאת מפי ר' שמעון מרילוס ז"ל (23:5), תשמעו אותו גם מספר לפני כן, שזכה עוד לשמוע את מאניש חזן, כשהיה נוסע לחג השבועות בטשורטקוב, הוא היה הולך לראות את החזרות של מאניש עם המקהלה, איך שהוא היה מלמד אותם לשיר עפ"י תווים. ומוסיף שהרבה ניגונים שמע וקיבל ממנו. אבל את הניגון הזה "ברח דודי" הוא מודגיש ומטעים שהניגון הזה לא נס ליחו גם אחרי שנים רבות שהוא שר את זה. מוסיף גם פרט חשוב, ששמע מזקני החסידים, שההייליגער טשורטקובער, רבי דוד משה זיעוכ"א, היה משורר ניגון זה בפה קדשו.

עם פטירתו של ר' שמעון מרילוס ז"ל המשיכו לשיר את היצירה הזאת בחצה"ק סאדיגורא, כאשר מתכבד בכך, המלחין הנודע הרה"ח ר' שלמה קאליש הי"ו, מנהל רוחני דיישיב"ק נדבורנה בני ברק וחתנו של הרה"ח ר' יונה צלר ז"ל מחשובי חסידי סאדיגורא.

ברח דודי עד שתחפץ אהבת כללינו.
שוב לרחם כי כלוננו.
מלכי יודים שובינו תוללינו.
הרוס וקעקע בצתם מתלנו.
הקם טורף, נגן שתילינו.
הנה זה עומד אחר כתלנו:

ברח דודי עד שיפוח קץ מתזה.
חיש ונסו הצללים מזה.
ירום ונשא וגבוה נבזה.
ישכיל יוכיח וגוים רבים יזה.
תשוף זרועך קרוא כזה.
קול דודי הנה זה:

ברח דודי ודמה לך לצבי.
יגל יגש קץ קצבי.
דלותי משבי לעטרת צבי.
תעובים תאכים הר צבי.
ואין מביא ונביא ולא תשבי.
משוי משיבי, ריבה ריבי.
הסר חובי וכאבי וירא ונבוש אויבי.
ואשיבה חורפי בניבי.
זה דודי גואלי קרובי.
רעי ואהובי אל אלהי אבי:

בגלל אבות תושיע בנים,
ותביא גאולה לבני בניהם:

ברח דודי ר' פיניע חזן באיאן

זולגות דמעות עד שלחלחו את כלי
הזמר שלפניו. הקשיבו להלן (ע"י
לחיצה על המספרים בתוך הסוגריים)
ליצירות העמוקות הללו והבינו.

ההקלטות כאן הם מתוך האלבום
המיוחד - **בחצר באיאן ב'** - שהופק
ע"י הרה"ח ר' ישראל בוימל הי"ו,
מחשובי חסידי באיאן, שהשקיע בזה
את מיטב כשרונותיו הברוכים, וכאן
המקום להודות על עבודתו המסורה
בשימור והפצת לחני הקודש
בחצה"ק בשושלת רוז"ן, ותשו"ח על
טובת העין שנהג בנו, שהואיל בטובו
להרשות לנו, לזכות את עם ישראל.

במקהלה משתתפים ר' דוד ברים,
ר' יעקב רוטבלט, ר' סיני ברמץ, ר'
אברהם יהודא אקשטיין. העיבוד
המוסיקלי ע"י ר' חיים הרטמן. והסולן
הוא הבעל מנגן הנודע ר' משה
שטעקל.

דנן הוא מפליא לעשות, בפירושים
עמוקים החודרים כליות ולב.

היצירה מחולקת לחמש יצירות
נפרדות על חמשת הקטעים בפיוט
ברח דודי לשבת חוהמ"פ, כדלהלן.
וסיפור מיוחד נקשר ליצירה הראשונה
על הקטע "ברח דודי אל שאנן נוה".
בחדש אלול תרפ"א שהה הרה"ק
ר' ישראל מסטולין זי"ע בברלין
שבגרמניה לצרכי רפואה. בשהותו
שם, נסעו לבקרו קבוצה מקרב חסידי
באיאן, ואליהם הצטרף גם ר' פיניע
חזן. כאשר הציגו בפני האדמו"ר את
ר' פיניע כמלחין בחצר הקודש, שאלו
הרבי, אלו מיצירותיו יש להן חביבות
מיוחדת אצל רבו מרן ה"פחד יצחק"?
מנה ר' פיניע את היצירות, ביניהם
גם את היצירה הזאת, ביקש איפוא
האדמו"ר מסטולין לשמוע זאת
ממנו. החל ר' פיניע לשיר, ובהיות
האדמו"ר יודע גנן בכלי, הצטרף לר'
פיניע בליווי כלי נגינה, והיו עיניו הק'

מפיוט ברח דודי ליום טוב ראשון
דחג הפסח, נעבור לפיוט "ברח דודי
לשבת חוה"מ פסח". ומר' מאניש חזן
בחצה"ק טשורטקוב, נעבור לר' פיניע
חזן בחצה"ק באיאן.

ר' פנחס ספקטור, הנקרא "פיניע
חזן", שימש מלפנים כחזן בברדיצ'וב,
וכאשר ה"פחד יצחק" מבאיאן זי"ע
שמע את אחד מיצירותיו על "ישמחו
במלכותך", נשא הניגון חן בעיניו,
והזמינו לשמש כחזן קבוע בחצה"ק.
ר' פיניע נהפך לחסיד נלהב של
הפחד יצחק, ובשולה"ט היה משמיע
עם המקהלה מפרי יצירותיו, על
קטעי התפלה של שבתות וימים
טובים, מפורסמת ביותר היא היצירה
שלו על "על הנסים" לחנוכה, וישנם
עוד יצירות פאר שלו. ר' פיניע היה
מומחה מיוחד בפירוש המלות,
כאשר אותם מילים יכולים לחזור
על עצמם באותה יצירה, אך בפירוש
שונה לגמרי. גם כאן בפיוט ברח דודי

(24:1) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל שְׁאֲנָן נוֹה, וְאִם הֲלֵאִינוּ דֶּרֶךְ הָעוֹה, הִנֵּה לִקְיָנוּ בְּכָל מַדְוָה וְאַתָּה ה' מְעוֹז וּמִקְוָה,
עֲלֶיךָ כָּל הַיּוֹם נִקְוָה, לְגַאֲלָנוּ וּלְשִׁיתָנוּ כִּגְן רוֹה:

(24:2) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל מְקוֹם מִקְדָּשְׁנוּ, וְאִם עֲוֹנוֹת עֲבָרְנוּ רָאשֵׁנוּ, הִנֵּה בָּאָה בְּבִרְזָל נִפְשָׁנוּ,
וְאַתָּה ה' גּוֹאֲלָנוּ קְדוֹשְׁנוּ, עֲלֶיךָ נִשְׁפּוֹךְ שִׁיחַ רַחֲשֵׁנוּ, לְגַאֲלָנוּ מִמָּעַן קִדְשֶׁךָ לְהַחֲפִישָׁנוּ:

(24:3) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל עִיר צִדְקָנוּ, וְאִם לֹא שְׁמַעְנוּ לְקוֹל מִצְדִּיקָנוּ, הִנֵּה אֶכְלָנוּ בְּכָל פֶּה מְדִיקָנוּ,
וְאַתָּה ה' שׁוֹפְטָנוּ מִחוֹקֵקָנוּ, עֲלֶיךָ נִשְׁלִיךְ יֵהב חֲלָקָנוּ לְגַאֲלָנוּ בְּהִשְׁקָט וּבְבִטְחָה לְהַחֲזִיקָנוּ:

(24:4) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל וַעַד הַזָּבוּל, וְאִם עוֹלֶךְ שִׁבְרָנוּ בְּלִי סְבוּל, הִנֵּה לִקְיָנוּ בְּכָל מִינֵי חֲבוּל,
וְאַתָּה ה' מְשַׁמֵּחַ אָבוּל, עֲלֶיךָ נִסְבִּיר לְהַתִּיר כָּבוּל, לְגַאֲלָנוּ לְהַתְגַּדֵּל מַעַל לְגָבוּל:

(24:5) בֶּרַח דָּוִדִּי אֶל נֶשֶׁא מַגְבָּעוֹת, וְאִם זָדְנוּ בְּפְרוּעַ פְּרָעוֹת, הִנֵּה הַשִּׁיגָנוּ צְרוֹת רְבוֹת וְרָעוֹת,
וְאַתָּה ה' קַל לְמוֹשְׁעוֹת, עֲלֶיךָ נִשְׁפּוֹךְ שִׁיחַ שׁוֹעוֹת, לְגַאֲלָנוּ וּלְעֹטְרָנוּ כּוֹבַע יְשׁוּעוֹת:

25

בגלל אבות

מאניש חזן | הניגון הידוע

פיוטי הגאולה (פיוטי "ברח דודי", "יום ליבשה" וכן"ל) מסתיימים עם הפסקא "בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה לבני בניהם".

ניגון "בגלל אבות" המפורסם ביותר, מה שאנו רגילים לשמוע בכל שמחת ברית מילה, וכאן (25:1) תשמעו את זה ממקהלת וויז'ניץ, מתוך האלבום "דעם רעבינס ניגונים", השלישי מסדרת "א וויז'ניצער ניגון". והנה גם (25:2) מאלבום "לחיים טיש" טשורטקוב.

הניגון נהפך כבר בזמנו ליצירה עולמית ולנחלת הכלל, עד שהתיאטרון האידישאי בגאליציע השתמש בניגון זה באחת מהצגותיו, ומכיון שכך, אסרו לשורר אותו בחצה"ק טשורטקוב וכן בשאר חצרות הקודש. לאחר החורבן במלחמת העולם השנייה, חזר הניגון להיות נחלת הכלל, ומושר כאמור עד היום ע"י עמך ישראל בכל קהילות הקודש.

26

בגלל אבות

פיניע חזן

והנה נעימה יפה של ר' פיניע חזן. הקשיבו ותבינו מה זה פירוש המלות, איך בפאל הראשון נותן ביטוי לכמיהה וערגה, "בגלל אבות תושיע בנים" ובפאל השני עובר לתנועה מלכותית ותחושת דרור שמתפרש היטב על המלות "ותביא גאולה לבני בניהם".

הקשיבו כאן (26:1) לניגון זה מהאלבום המופלא - **בחצר באיאן ב'** - שהופק ע"י הרה"ח ר' ישראל בוימל הי"ו. תשו"ח על טובת העין שנהג בנו, שהואיל בטובו להרשות את פרסום הניגון, לזכות את עם ישראל. - חברי המקהלה: ר' דוד ברים, ר' יעקב רוטבלט, ר' סיני ברמץ, ר' אברהם יהודא אקשטיין. העיבוד המוסיקלי ע"י ר' חיים הרטמן.

ניגון התעוררות

דושינסקיא-אודך ליל פסח /
קרלין-ניגון שושנת לפורים

27

ניגון התעוררות מיוחד ומלא רגש. מושר בקהל דושינסקיא על "אודך" באמירת ההלל בליל פסח. גם הרה"ח ר' בנימין גולדמן ע"ה, מחשובי חסידי באבוב (ואביו של המלחין הנודע ר' משה ז"ל), היה שר ניגון זה על "פתחו לי" בהלל. והבעל תפילה הרה"ח ר' ישעי' גליק ז"ל היה שר ניגון זה על הפיוט "יעלה תחנונו" בליל יום הקדוש. - ובחצה"ק קרלין מושר על "שושנת יעקב" בפורים.

כאן תשמעו זאת מפי הבעל תפלה הרה"ח ר' גבריאל פישער ז"ל (27:1), הוקלט בסדר שני של פסח, כששהה בארץ ישראל בשנת תשל"ו או ל"ז. וכאן (27:2) תשמעו ניגון זה מושר על הפיוט יעלה תחנונו, ע"י הבעל תפלה ר' יוסף שנעק הי"ו, נכדו של ר' ישעי' גליק הנ"ל.

מקורו של הניגון לא ידוע, לקהל דושינסקיא הביאו הבעל תפלה הרה"ח ר' יענקל שטמר ז"ל, (בעל תפלה קבוע אצל מרן המהרי"ץ ובנו המהרי"ם זצ"ל) שהיה גאליציאנער ורוב הניגונים שהביא, היה מחצרות הקודש בגאליציה. צאצאיו של ר' ישעי' גליק הנ"ל, אומרים בשמו שמקורו מרוזוואדוב או מאפטא (יצויין שר' ישעי' גליק ג"כ ממשפחת פישער, אך לדברי משפחתו, בפשטות הוא לא שמע את הניגון מקרובי משפחתו מקהל דושינסקיא).

אם יש מי מהקוראים שמכיר את הניגון יודע מקורו, נשמח לשמוע.

28

"א-ל מלך גדול" ליום טוב משנת תשי"ב (תשנ"ז)

גור, הרה"ח ר' יעקב דוב תלמוד ז"ל

אשר הושר שוב בשנת תשנ"ז. והנה
הוא לפניכם (28:1)

הבאנו קודם את כל הניגון במילואו,
וכנהוג בניגון, וכמשמעותו - ללא
המילים.

עד כאן עיקרם של דברים לחובבי
הקיצור ללא הסברים.

לבקשתם המיוחדת של הרבנים
מנהלי מערכת הגליון להוסיף מפעם
כפעם פרקי דיון בנגינה הגוראית
לטובת הבאים בשעריה וגם כתוספת
עיון לאוהדי נגינה זו ובדומה לה
מקדמת דנא, נוסף להלן מאמר נלווה,
המשך עיוני לפרק זה ועל ניגון דנן
אשר ניתן להורידו רק בקישור המצורף
(בכדי שלא להכביד בתוך הגליון עם
נושאים עיוניים וסבוכים מדי),

בסעיפים הנוספים הוצע ניגון דנן
עם מילות התפילה משובצות במקומם
היעודי, וגם על כך באו קישורים
נפרדים קטע אחר קטע בניגון בצמוד
להסבר הקטע.

א. כבר בהלכה הוזכר שהש"צ מנגן
בשבת באריכות את המחצית
השניה של ברכת ישתבח שמך,
ואכן מנהג זה כניגון ממש ולא
נוסח חג ושבת בלבד פשט בעיקר
בחלק מקהילות פולין גליציה
והונגריה, אבל רק בשלוש רגלים,
לעומת שבת כי בה מנגנים כבר את
הפיוט א-ל אדון, ומתחילים לנגן
ביו"ט מהמילים "א-ל מלך גדול"
עד אחר חצי קדיש שלפני ברכו,
(ונמשך המנהג גם ליום טוב שחל
בשבת ואז מנגנים גם א-ל מלך וגם
א-ל אדון).

ב. על פי זה בגור מקדמת דנא מנגנים
ניגון בן חמשה קטעים הסדורים
מעשה אומן על פי המילים בתפילה
האמורה, ניגונים אלו מסמלים
ומשרים את אוירת החגיגות
ושמחת יום טוב וקדושתו בשחרית
של שלוש רגלים. להלן נצרף את
אחד מרבים אלו, ניגונו של הרה"ח
ר' יענקל תלמוד ז"ל, לשנת תשי"ב,

- קישור להמשך המאמר -

ר' יענקל תלמוד ע"ה

29

ניגון הגשם' ו'ניגון הטל'

הגיש וערך: הרב לייב לייבמן

הרה"ח ר' אלי ליפסקר ע"ה, ניגון קס"ג מספר הניגונים. והנה גם מסדרת נח"ח (29:2) אלבום 2 ניגון 11.

בספר "הרבי בפאריז" (ע' 53) מסופר, שבשנה מסוימת שכ"ק הרה"ק רמ"מ מליאובוויטש זי"ע שהה בפאריז בשמחת תורה (בגלל שלא היתה לו אפשרות לנסוע אל חמיו כ"ק הרה"ק הרי"צ זי"ע), הוא קיים הקפות כמעט בכל שעות היום, ובמיוחד זכור למשתתפים ריקוד של שלוש שעות רצופות בניגון "על הסלע הק" (!) אותו הפעיל הרבי בשתפו את עשרות המתפללים שרקדו על כלות כוחם, כשציבור הרוקדים מתחלף לסירוגין ורק הרבי ממשיך בו כל העת.

בשנת תש"מ נגנוהו בחצה"ק ליובאוויטש בל"ג בעומר ובחג השבועות.

לעיתים הרבי עצמו התחיל את הניגון - למשל, בביקור במחנה קיץ בתמוז תשט"ז, הרבי התחיל את הניגון והורה שירקדו בניגון זה ושימשיכו לנגן את הניגון הזה גם בימים הבאים.

בהתוועדות חול המועד סוכות תשי"ז, בעת שהרבי התוועד בסוכה ירד גשם שוטף. בסיום ההתוועדות הרבי החל לנגן "על הסלע הק", וכהמשך הניגון שר - "און אפשטעלן דעם רעגן הק הק" (ולעצור את הגשם הק הק הק).

בליל שמח"ת תשמ"א בעת חלוקת המשקה, לנגן ניגון שקשור עם הוצאת מים - על הסלע הק.

גם הסיפור הבא ארע בחג הסוכות עם ניגון שבעיקרו שייך לתקופה אחרת לגמרי...

משה רבנו על הסלע הוא פעל ענין חדש ונעלה: ידוע שהתורה נמשלה למים. הכאת משה בסלע להוצאת מים - פעלה את עניין היגיעה בתורה, את פלפול התורה. פעולת ההכאה מורה על דבר שבא בקושי, כך האדם צריך "להכות" - להשקיע מאמץ בלימוד התורה, ודווקא כך יגיע לעומקה של תורה, לאמיתה של תורה, וימשיך את גילוי עצמותה של התורה.

האדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש זצ"ל

מעתה יש לומר, שמלבד מילות הניגון שמלמדות על הכאה ויגיעה, אף תנועות ניגון זה גם הן מצביעות על הכאה, "הק הק", הכאה כפולה ולאחר מכן משולשת. הניגון מעורר ליגיעה, לתוקף ההתמסרות, וזאת מתוך שמחה גדולה.

"לעצור את הגשם - הק הק הק"

ניגון "על הסלע" הינו ניגון ריקוד, ששרים אותו בהקפות בשמיני עצרת - שמחת תורה, ובהזדמנויות שמחה נוספות.

וכאן (29:1) תשמעו את הניגון מפי

איזה ניגון הורה הרה"ק הרש"ב מליאובוויטש לתלמידיו לנגן על מנת להימלט מהצבא הרוסי? כיצד הגיע הניגון הידוע לליובאוויטש? ובאיזו מנגינה אמר הרבי "לעצור את הגשם" שירד אל תוך ההתוועדות שהתרחשה בסוכה?

עם הפרידה מהזכרת גשם והכניסה להזכרת הטל נעסוק בניגוני המים, ניגון "על הסלע הק", מתוך תפילת הגשם, והניגון "במשמנינו אל יהי רזון", מתוך תפילת הטל. "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה".

שאלת גשמים בזכות אבות

בתפילת הגשם, הנאמרת בחזרת הש"ץ של מוסף של שמיני עצרת מופיע הפיוט "זכור אב נמשך אחרך כמים". הפיוט נסוב ברמזים על הצדיקים רועי ישראל, כל אחד בהקשרו האישי למים, ובכך מזכירים ומעוררים זכות אבות בתפילה מיוחדת זו. אברהם אבינו נרמז כאן בתואר "אב נמשך אחרך כמים", כביטוי לאהבתו ודבקותו אל ה' כטבע המים; יצחק אבינו נרמז כמי ש"נולד בבשורת יוקח נא מעט מים"; ויעקב אבינו - שבמקלו "עבר ירדן מים". לאחר האבות, הולך הפיוט ומזכיר את משה, את אהרן ואת שנים עשר השבטים.

ניגון "על הסלע הק"

בפסקה המתייחסת למשה רבינו, מופיע הביטוי "על הסלע הק ויצאו מים", שהפך לימים לניגון חב"ד מפורסם. המעניין הוא, שבעוד שעל שאר הרועים מופיעים שבחים הקשורים במים, המשפט "על הסלע הק ויצאו מים" מתאר לכאורה מעשה שלילי של משה רבינו, שנקנס עליו שלא להיכנס לארץ ישראל בעקבות המעשה - שהכה בסלע במקום לדבר אליו. מדוע אפוא משתמשים בסיפור זה בתפילת הגשם, ועוד מבליטים זאת בניגון שמחה וריקוד?

בחסידות מבואר, שבעת הכאת

ניגון מתפילת הטל שנגנו בליובאוויטש בחורף

ניגון "טל יעסיס" הינו מתוך תפילת הטל, מתפילת יו"ט ראשון של פסח, אך בליובאוויטש בשנת תרנ"ט ניגנו ניגון זה במשך כל ימי חג הסוכות, ועמו התרחש סיפור מיוחד במינו.

הקדמה קצרה אודות הניגון ועל השתלשלות העניינים כיצד הגיע לליובאוויטש: את מילות הפיוט חיבר ר' אלעזר הקליר, עליו העיד האריז"ל שפיוטיו מכוונים ע"פ הסוד. ואילו הלחן של הניגון הגיע לליובאוויטש בזכות בעלי המנגנים למשפחת חריטונוב מניקולייב, שהעבירו את הניגון לר' שמואל בזפלוב שהביאו לפני הרה"ק הרש"ב זי"ע. ניגונים רבים באוצר הנגינה החבד"י נזקפים לזכותם של בני המשפחה המוזיקלית המיוחדת הזו, שהיו כולם בעלי מנגנים גדולים.

אבי המשפחה ר' אברהם חריטונוב היה בעל מנגן גדול, והוריש תכונה זו לבניו אחריו. הוא היה מביא ניגונים חדשים לליובאוויטש.

ארבעת בניו של ר' אברהם - "האחים חריטונוב" היו בעלי מנגנים המפורסמים: משה, אהרן, גדליה ושולם - מניקולייב. הם היו מחברים ניגונים, בזמנו של אדמו"ר הרש"ב.

ר' משה היה שו"ב [=שוחט ובודק] בניקולייב - ואח"כ בחרסון. הוא היה הגדול מבין האחים, ונפטר אחרי המלחמה, אחרי כל אחיו. בספר ליובאוויטש וחייליה צוין עליו שהיה "ידוע כמנגן גדול". ר' אהרן שו"ב בניקולייב, "מנגן מצויין ויצר בעצמו הרבה ניגונים חב"דיים רציניים ולבביים", כן מתאר ר' שמואל זלמנוב בספר הניגונים. הרה"ק הריי"צ מספר

עליו בכתביו "שניגוני וניגוני אחיו ר' שלום היו חביבים לפני אדמו"ר הרש"ב". ר' גדליה קארף, שו"ב בקרמנצ'וג, גם הוא ידוע כמנגן. ואחרון חביב, הצעיר שבחבורה ר' שלום (תרמ"ו - תרצ"ד) שו"ב בניקולייב, שלמד בתומכי תמימים בליובאוויטש, נחשב כמשכיל (=כינוי חבד"י למעמיק בתורה וחסידות) ובעל נגינה גדול. נשמר ממנו צילום תווים של ניגונים בכתב ידו. בנו של ר' שלום, ר' שמשון חריטונוב סיפר (לבנו ר' שלום שי) שהאחים הנ"ל היו שולחים ניגונים בדואר אחד לשני, ומזה משמע שהיו רושמים תווים.

בספר הניגונים ישנם ניגונים "מהאחים חריטונוב", היינו שחוברו ע"י כמה אחים יחד.

וכאן תשמעו ניגון טל יעסיס (29:3) וניגון טל בו תברך (29:4) מפי הרה"ח ר' אלי ליפסקר ע"ה, מתוך ספר הניגונים. והנה גם מנח"ח (29:3). וכאן תשמעו את החזן הנפלא ידידנו הרה"ח הת' ר' בערייל צוקער שיחי.

הניגון של חג סוכות תרנ"ט

כאמור, הלחן של הניגון חובר ע"י חריטונוב, אך לליובאוויטש הובא ניגון זה ע"י ר' שמואל בזפלוב. בנו של ר' יעקב מרדכי בזפלוב רבה של פולטבה. ר' יעקב מרדכי הינו מחבר "הניגון מפולטבה", וגם בנו ר' שמואל היה בעל חוש בנגינה והוא שניגן את הניגון "טל יעסיס" לפני אדמו"ר הרש"ב.

הניגון מצא חן בעיני אדמו"ר הרש"ב, והרבי צווה לנגנו במשך כל ימי חג הסוכות.

הסיפור שמאחורי הניגון

כמה מילים על התקופה: תשרי של שנת תרנ"ט, התקופה בה התרחש הסיפור, הייתה שנה משמעותית בהתייחסות ישיבת תומכי תמימים. יש לזכור כי הגם שתו"ת התייחסה בסוף תרנ"ז, שנתיים קודם לכן, אולם

התלמידים הראשונים נשלחו לזעמבין ללמוד עם הרש"ג אסתרמן, למשך שנה תמימה, ובליובאוויטש החלו הלימודים הסדירים רק בשנת תרנ"ט, בה התרחש סיפורנו. [גם השם "תומכי תמימים" ניתן ע"י הרה"ק הרש"ב זי"ע בשמחת תורה תרנ"ט, ו'המשך' המאמרים "יו"ט של ר"ה תרנ"ט" - נחשב להמשך הראשון שמראה על התפתחות לימוד סוגיות החסידות בישיבה].

את הסיפור המיוחד גילה אדמו"ר הריי"צ גם בחג הסוכות. היה זה בליל ב' סוכות תש"ה, אדמו"ר הריי"צ - ציווה מהחזן ר' שמואל קאנטארף שלמד בתו"ת בליובאוויטש, ממייסדי חברת נח"ח - לנגן את הניגון, ולאחר מכן סיפר:

באותה שנה, תרנ"ט, היו הרבה תלמידים בתו"ת שהתכוונו להתייצב אחר חג הסוכות למבחן הצבא הרוסי ("פריזיוו" - צו התייצבות). אדנ"ע ציווה לנגן את הניגון "במשמנינו אל יהי רזון" (- משמע, שאלו הן המילים העיקריות אותן רצה אדנ"ע להדגיש בניגון ועל שמן קרא לניגון), ואמר אז:

אתם מפיקים "במשמנינו", אני אומר לכם - ש"אל יהי רזון"] = שלא יקחו אתכם לצבא הרוסי].

זהו תיק קשה, אבל אני יודע מה אני לוקח על עצמי. ה"משמנים" שלכם צריכים להיות בתורה ומצוות על פי דרכי החסידות, אני אומר לכם [אני נותן לכם מילה?] - ש"אל יהי רזון".

אדמו"ר הרש"ב סיים, שבשעת הניגון יחשבו התלמידים, שיהיו חיילים בצבא השם. עד כאן הסיפור מדברי אדמו"ר הריי"צ.

ונסיים בברכה, שבשנה זו נפיק "במשמנינו" בגשמיות וברוחניות, ונזכה להיות חיילים בצבא האמיתי, והעיקר - שיהיה כבר "במשמנינו" המלא, בגאולה השלמה.

30

ניגון החופה הידוע / וראו בניו

ר' עזריאל מנדלבוים, באבוב / וויז'ניץ

באותה שעה עת אשר ר' עזריאל נענע את עריסת בנו הקטן למען ירדם, שרה עליו הרוח וניגון זה נוצר לקול טיפות המים אשר ירדו...

ועתה, האזינו לשירתו של ר' שאול הוטטערער אשר הובא כאן ו'תשמעו' את טיפות המים אשר דלפו ונזלו.

האמרי חיים זצ"ל, שכידוע, בכל פעם ששמע ניגון שמצא חן בעיניו הביאו להיכל קדשו, איווה לניגון זה את הרגעים הנעלים בליל שביעי של פסח, טרם אמירת השירה. כאשר הניגון מקבל גוון מלכותי: "..... ומלכותו ברצון קבלו, ברצון קבלו, קבלו עליהם, משה, משה ובני לך ענו שירה....." -

הקשיבו כאן (30:2) והבינו. מושר ע"י מקהלת וויז'ניץ.

ויצוין גם, ש ב ח צ ה " ק וויז'ניץ הרי שרים בדרך לחופה את לחן הקודש, ניגון קה ריבון הידוע של הצמח צדיק זי"ע. אמנם מתחת לחופה שרים את הניגון הנ"ל על "מי אדיר".

כל אחד מכיר את הניגון המרטיט, ניגון החופה הידוע, המושר בכל תפוצות ישראל ברגעים המרגשים, בעת שמובילים את החתן כלה לחופה. מעטים יודעים מי חיברו ושיש לו פאל נוסף. כאן תשמעו (30:1) את הניגון עם הפאל הנוסף, מפי הבעל מנגן הנודע לבית באבוב, הרה"ח ר' שאול הוטטערער ע"ה מאנטוורפן.

מחברו של הניגון המרגש הזה הוא הגה"ח ר' עזריאל מנדלבוים הי"ד. מחשובי חסידי באבוב של לפני המלחמה, מראשוני תלמידיו של מרן הקדושת ציון הי"ד.

ר' עזריאל הי"ד, עם היותו עשיר בתורה יראה וחסידות, היה בגשמיות ל"ע עני ואביון, ביתו היתה חורבה מלאת סדקים וחורים, אשר כל רוח קטנה וגדולה, קור וחום נכנסו ובאו אל תוך הבית. פעם היה יום גשמים ומטרות עזו ירדו על פני הארץ ולא פסחו על ביתו של ר' עזריאל, ולא עוד אלא חיבה יתירה נודעת לו לביתו של ר' עזריאל שהגשמים ירדו ונטפו מים רבים לתוך הבית. דלפו המים טיפים טיפים ורבו עוד ועוד מכל פינה ועבר והיו נשמעים כמקהלות צלילים...

31

המעביר בניו, ריקוד

הגיש וערך: אליעזר מאיר חמניצקי

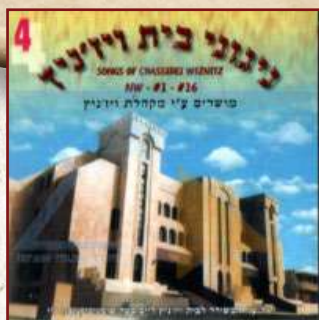
כדלהלן.

בבחרותי, בשנת תשמ"ו בה הגיע תורנו ללמוד שנה בערד, התאספנו הבחורים לאחר סעודת ליל שב"ק שירה וט"ו בשבט לשבת יחדיו ללחיים, אסיפת חסידים, ושרנו מקדושת הזמן והפרשה, ואז נקש על הדלת יהודי חסידי מבוגר מן הנופשים בערד, שהזדמן למקום ושמע את שירתינו וביקש להצטרף וכיבדנוהו לשבת.

לאחר שהייה מועטת ולגימה, ביקש את רשותינו לנגן לכבוד היום וכיבדנוהו, וסיפר שהוא מחסידי ראדומסק בפולין ואמר שיסיר ניגון על אמת ואמונה מראדומסק (איני זכור אם אמר שזה מהאדמו"רים בעצמם) ושורר יפה משך זמן רב לבדו יצירה ארוכה, כשאנחנו הבחורים יושבים ומאזינים בכבוד, ולכשהגיע למילים "המעביר בניו" אחר קטע רציטטיבי ראינו שניגון המעביר בניו הנ"ל הוא בעצם קטע ריקוד מתוך יצירה זו ואז כמובן הצטרפנו אליו בשירה, לאחר מכן סיים היצירה עד סוף אמת ואמונה.

ריבוי הריקודים בשמחה אדירה שעות ארוכות בשביעי של פסח מסורת היא עוד מימי גור בפולין בכל מושבותיהם וכך מאז שהנני זוכר את עצמי היו חברי השטיבל גדולים כקטנים צעירים כמבוגרים ובאים בימים מייד בתום תפילת ליל יו"ט מתאספים לרקידת "המעביר בניו" מתוך תפילת ערבית שזה עתה סיימו ובהקשר לשמחת היום. כמו"כ נהגו גם בשאר חצה"ק, לשיר ניגוני "המעביר בניו" שעות ארוכות בשולה"ט, אחרי אמירת השירה.

בדרך כלל היו שתי ריקודים, האחד מתחיל "המעביר בניו" פעמיים ברצף מהיר, והשני פותח ומאריך בה"א של המעביר, וזה הניגון המפורסם המושר בהתלהבות בהיכלי הקודש בתפוצות החסידות כליל שביעי של פסח ותשמענו כאן [\(31:1\)](#) בנגינת אקורדיון, מתוך האוסף הוויז'נצאי הנוסטלגי של ר' אלי גנץ שיחי' לאויש"ט, והנה הקלטה [\(31:2\)](#) נוספת מתוך האלבום הוויז'נאי לפסח "בצאת ישראל", ומתחילים מ"המכה בעברתו כל בכורי מצרים" כנהוג בוויז'ניץ. ועליו אספר אנקדוטה

32

ניגון שירת הים - ראפשיץ

זי"ע על ניגון זה. אך ראוי לציין מה שמוכר בהגדה של פסח "זרע קודש": מספרים על הרה"ק ר' משה מראזוודוב זי"ע"א שהיה רוקד ושר ניגון זה בליל שביעי של פסח בהתלהבות נוראה. פעם אחת בעת שסיימו לרקוד, נעמד הדיין מראזוודוב הג"ר אלעזר ראזען זצ"ל, שהיו נקרא בפי כל ר' אלעזר מו"ץ, ואמר שהוא מוכן להישבע שניגון זה שר משה רבינו עם בני ישראל בעברם את הים. ענה לעומתו הרה"ק מראזוודוב, שאינו יודע אם אכן שוררו את הניגון הזה, אבל זהו בוודאי ניגון שראוי הוא לכך, שבו יהיו רוקדים בעת קריעת ים סוף, בזה אין לי שום ספק.

חשוב לציין את אשר מסופר על הסתלקותו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע"א, שהיה גוסס כמה ימים ל"ע, וסמוך ליציאת נשמה אמרו בניו של הראפשיצער רב "נשמת כל חי", נכנס תלמידו מרן הבני יששכר זי"ע"א והחל להסתובב אנה ואנה בתוך החדר ואמר את השירה בניגון הזה. הרה"ק מראפשיץ שכבר לא היה יכול לדבר, החווה בידיו הקדושות לבניו אל עבר הבני יששכר, שגם הם יעשו כמוהו, והחלו גם הם לשיר את השירה, ובהאי קטירא נסתלק הראפשיצער רב זי"ע"א. ואמר אז הבני יששכר, ששורש נשמתו של הראפשיצער רב היה מהשירה. (ספר "לשוח בשדה", שמות).

ניגון "שירת הים" המיוחד להרה"ק מראפשיץ זי"ע"א, ומושר בהרבה מחצה"ק על השירה, בליל שביעי של פסח. בחצה"ק סטוטשין שרים ניגון זה בנוסף לשירה, גם בנעילת החג על חסל סידור פסח, לשנה הבאה בירושלים, ועל הפיוט אדיר במלוכה. אצל הרבה מצאצאי ראפשיץ, מושר גם על הזמר "אסדר לסעודתא" בשבת.

כאן (32:1) תשמעו את הניגון מפי הרה"ח רבי איצ'ה דאמב ע"ה מראזוודוב ע"ה.

והנה (32:2) מפי הרה"צ ריא"ז מרגליות זצ"ל.

והנה מאלבום ניגוני פסח בתולדות אהרן (32:3) בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו.

והנה גם (32:4) מפי הרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה, ששר זאת מתוך התווים בספרו של גשורי.

והנה גם (32:5) בביצוע מוסיקלי מלהיב ע"י חיליק פראנק.

ישנה מסורת שניגון זה שוררו בני ישראל בעברם את הים, כן כותב הרה"צ רבי יעקב הלברשטאם זצ"ל מטשאקאווא שד"ז מקובל אצלם מזקינו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, וכן העיד הגה"צ המקובל רא"ז מרגליות זצ"ל שכך התבטא הרה"ק הר"ר מענדל"י מרימנוב

איילי הצדק ידועים / ארבעה נקראו נחלה / לו חכתה נפשי

הקדוש ר' יחזקאל רוטנברג הי"ד

חמודים ומעשיהם נעים, טובים
בארצות מודעים, יודעים ידועים
למודי נסים ונושעים: נושעים מבין
קצרי יד, תתה למו שם ויד: וירא
ישראל את היד:

והנה הניגון השני "ארבעה נקראו
נחלה" (יוצרות שש"פ), מושר (33:4)
ע"י ידידנו הבעל מנהג הנודע לבית
באבוב הרה"ח ר' מרדכי וואלף לאנדא
הי"ו ג"כ משולה"ט בבאבוב (33:5).

אַרְבַּעַה נִקְרְאוּ נַחֲלָה, בְּחֶפֶץ
וּבְאַהֲבָה כְּלוּלָה, גְּבוּל אֶרֶץ הַמַּעֲלָה,
דִּירַת בְּנֵי זְבוּלָה, הַנְּתוּנָה מִיָּמִין
הַגְּדוּלָה, וּמִקְבִּילָה בְּרִתָּת וַחֲלִילָה, זֶה
הַיּוֹם נְגִילָה, חֲרוֹת הַמִּצִּיא לַסִּגְלָה,
טְרוּדִים עֲתָה בְּגוּלָה, יוֹזְמָנו לַיּוֹם
גְּאוּלָה, כְּאֲשֶׁר שָׁמַע לַעֲגֻלָה, לְאַיִבָיו
יַעֲשֶׂה כָּלָה:

והנה הניגון השלישי "לו חכתה
נפשי" (יוצרות אחרון של פסח)
מושר (33:6) ע"י ידידנו הבעל מנהג
הנודע לבית באבוב הרה"ח ר' מרדכי
וואלף לאנדא הי"ו, והנה גם הקלטה
משולה"ט בבאבוב (33:7) והקלטה
נוספת (33:8) מזיץ שלנו בחוהמ"פ
תשס"ה ברמת שלמה, שר הבעל מנגן
ר' יודל מילער הי"ו, נכדו של החזן
הנודע ר' אהרן מילר ע"ה.

לו חֲכַתָּה נַפְשִׁי, כְּבוֹדִי וּמְרִים
רָאשִׁי, יוֹדַע בְּצַר נַפְשִׁי, טָס עַל עֵב
קַל לְהַנְפִּישִׁי, חָמַל עָלַי וְשָׁעַר רַחֲשִׁי,
זָכַר חֲסִדוֹ וְאַמּוּנָתוֹ לְהַחֲפִישִׁי, וַיַּעֲלֵנִי
מִטֵּיט רַפְּשִׁי, הַמוֹצִיא מִמִּסְגָּר
לְחַפְּשִׁי, דַּעַךְ וְצִמְת מִבְּאִישִׁי, גִּלָּה
כְּבוֹדוֹ עָלַי לְדַרְשִׁי, בְּצַר לִי קְרָאֲתִי
וְלֹא נִטְשִׁי, אֵלַי וַחֲלִילִי וְלֹא בָּזָה לְחַשִּׁי:
- וַיַּעֲלֵנִי מִטֵּיט רַפְּשִׁי, הַמוֹצִיא
מִמִּסְגָּר לְחַפְּשִׁי, דַּעַךְ וְצִמְת מִבְּאִישִׁי,
גִּלָּה כְּבוֹדוֹ עָלַי לְדַרְשִׁי:

להעתיק לכאן מהמחזור את הפיוטים,
ללחוץ על המספרים אשר בתוך
הסוגריים להלן, להקשיב ולהתעמק
בפירוש המלות, המקבילים כאן תוקף
משנה, לב מי לא יחרד מהאמונה
הצרופה של אותו חסיד וקדוש הי"ד.

חסד עשה עמנו הקב"ה בהשאירו
בחיים כשריד ופליט את הבעל מנגן
הנודע, הרה"ח המפורסם ר' שאול
הוטערער ע"ה, ששהה באותו חג
בבונקר ביחד עם רבי חזקל הי"ד,
והוא זה שהביא את הניגונים הללו
לחצה"ק באבוב לכ"ק האדמו"ר הדברי
שלמה זצ"ל, אשר הנהיג לשורר אותם
בשולה"ט בשביעי של פסח.

והנה לפניכם הניגון הראשון "איילי
הצדק ידועים" מיוצרות שש"פ (33:1)
מושר ע"י ילדי חסידי באבוב בדיסק
"ניגוני פסח". והנה גם הקלטה (33:2)
משולה"ט אצל כ"ק אדמו"ר הדברי
שלמה זצ"ל, והקלטה נוספת (33:3)
מחסידי באבוב ששוררו אותו באחד
מהזיצן הנודעים של "יאקאבס" חבריא
בחוהמ"פ בברוקלין.

אֵילֵי הַצֶּדֶק יְדוּעִים, בְּנִים מְגֻדָּלִים
כְּנִטְיָעִים, גִּזַּע תַּפְאֲרֵת מְטָעִים,
דְּבוּקִים וְחֲשׂוּקִים דְּרַדְעִים, הַהוּגִים
הַגּוֹנִים וְנִשְׁמָעִים, וְתִיקִים נִבְחָרִים
מִשְׁבָּעִים, זֶרַע בְּגוֹיִם נוֹדְעִים,

הרה"ח ר' יחזקאל ראטענברג הי"ד
עם הרה"צ ר' משה סטענמפל הי"ד
חדב"נ מרן הקדו"צ הי"ד

בצוק העתים בשנות הזעם, בעיצומו
של חג שביעי של פסח שנת ת"ש,
יושב לו בבונקר החסיד הקדוש ר'
יחזקאל רוטנברג הי"ד, מקורבו ונאמן
ביתו של מרן הקדושת ציון מבאבוב
הי"ד. לא בשר ולא יין, לא תפילה בבית
המדרש, לא שולה"ט ולא פארברענגען
עם חסידים כמצוות היום. אך צרה
יגון ואנחה, כל יום מרובה קללתו
משל חבירו, הרדיפות והרציחות של
הנאצים ימש"ו עולים ומשתרגים מעל
לראש, טבעת החנק וההרג מתהדקת,
במעבה האדמה הטחובה אין אפילו
אוויר לנשימה, קשה לדמיין מה עובר
בראשם של היושבים בעמק הבכא. -
אך אם יכלו הנאצים על גופם, לא יכלו
המה על רוחם ונפשם של חסידי קמאי
אלו.

ובכן, מה עושה החסיד ר' יחזקאל
רוטנברג בשעה כזאת? לוקח לידיו
את המחזור לפסח, ואולי אף מחזור
לא היה ברשותו, מתעמק הוא בחרוץ
הפיוטים הקדושים ביוצרות לשחרית
ליום גדול זה, שביעי של פסח,
ונפשו משתפכת מעומק לבו הטהור
ובדביקות גוראה מלחין שלושה ניגוני
קודש, על שלושת הפיוטים המדברים
על שגב גדולתם וקדושתם של ישראל
עם קדושים. ודומני שבכדי להבין את
עומק הניגונים הללו, אין לנו אלא

ניגון שירה חדשה/ יום שבתון

34

הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ זי"ע /
הרה"ק רבי חיים חייקל מאמדורא זי"ע

ניגון מיוחד המושר בחצה"ק וויז'ניץ על הפיוט "יום ליבשה", כפי שתשמעו כאן (34:1) מושר ע"י חסיד ויז'ניץ (ואין לנו פרטים מיהו החסיד הלז), והנה הקלטה נוספת (34:2) של ניגון זה מושר על "בגלל אבות" מאלבום "א וויז'ניצער ניגון 3". והניגון מיוחס אל הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ זי"ע, שעפ"י המסורת, נתן ב' ניגונים אלו (ניגון דנן, וניגון 'בני היכלא' המושר בשל"ס) במתנה, לריעו ועמיתו הרה"ק רבי יעקב קאפל חסיד זי"ע, או לבנו האהבת שלום מקאסוב זי"ע.

בחצה"ק סלונים (וכן גשורי) מייחסים את הניגון אל הרה"ק רבי חיים חייקא מאמדורא זי"ע. ומושר על הפיוט יום שבתון בזמירות לשבת, כפי שתשמעו כאן (34:3), לצערנו לא הצלחנו להשיג הקלטה יותר ברורה מניגון זה.

שני ניגונים על יום ליבשה

35

ברסלב, מאת הגאון החסיד
ר' מאיר בלעכער זצ"ל

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

ניגון יפה מאוד על הפיוט "יום ליבשה", הולחן על ידי הגאון החסיד רבי מאיר לייב בלעכער זצ"ל, תלמידו ומקורבו של המוהרנ"ת, ורבו של ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל. רבי מאיר היה המלחין הראשון בחצה"ק ברסלב, הוא הלחין את הניגון המפורסם של חסידי ברסלב "עוז והדר". הלחין שתי ניגונים על הימים טובים, ניגון התעוררות וניגון שמח. שני ניגונים על שושנת יעקב, שני ניגונים על מעוז צור. וגם על "יום ליבשה" הלחין שני ניגונים, אחד כניגון התעוררות, וניגון שני כניגון שמח/מארש.

כאן תשמעו את ניגון הראשון (35:1) כניגון התעוררות, מהאלבום המפואר "דעם רעבינ'ס טיש", מושר בטוטו"ד ע"י הבעל מנגן הנודע, הר"ר אברימי מושקביץ הי"ו. וכאן (35:2) תשמעו את הניגון השני כניגון ריקוד, ג"כ מהאלבום הנ"ל. וכאן (35:3) תשמעו את הניגון הזה מושר בברען והתלהבות ע"י הרה"צ ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל

יום ליבשה

36

האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א

ניגון יפה ומלא רגש על הפיוט "יום ליבשה", הולחן ע"י כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, ומושר בשולה"ט בחצה"ק בליל שביעי של פסח.

הקשיבו כאן (36:1) לניגון, מתוך האלבום המשובח "ניגוני פסח בתולדות אהרן", בניצוחו של הרה"ח ר' מאיר סטאריק הי"ו

קורדיט צילום: בועז בן ארי

מכתבים למערכת

בס"ד

יום ד' לס' לריח ניחוח לה'
ד' ניסן תשפ"א לפ"ק

לכבוד הרב בנימין נויפעלד הי"ו ואחוזת מרעהו, זיכה רבים וזכה, בשני גליונות הקודמים המלאים זיו ומפיקים נוגע, ועתה בא בגליון שלישי, דבר בעתו מה טוב, עת הזמיר הגיע, וחוט המשולש לא במהרה ינתק.

הגליון הזה הוא תוצאה של אחדות, הבנה, ואחריות, לכן רשום פה מה ששמעתי מזקיניו של עורך הגליון לפני קרוב לעשרים שנה ולא ראיתי בספרו באר שמחה על מקומו.

שנו חכמים במשנת חסידים [אבות פ"ג משנה י'] הוא [רבי חנינא בן דוסא] היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו, ושאל ר' שמחה בונם ז"ל לדברי התנא מהו באנשי דורנו ו שכל ברכת שלומים שלנו הוא מן השפה ולחוץ [בדרך דיפלומטי"...] ורוח הבריות אינו לא "נוחה הימנו" ולא "אינו נוחה הימנו", האם רוח המקום נוח הימנו או לא? וענה שיש לדייק בדברי התנא שאמר, כל "שאיין רוח הבריות נוחה הימנו" אין רוח המקום נוחה הימנו ולא אמר כל "שרוח בריות אינו נוחה הימנו" שאז היה משמעותה שרק כאשר מצד התנהגותו מתהווה הרגש שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אבל אז אין רוח המקום נוחה הימנו, אבל עכשיו שדק התנא בלשונו כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו וכו' הרי שאם מצד התנהגותו לא נוצר אור שרוח הבריות נוחה הימנו... כבר אין רוח המקום נוח הימנו! ודפח"ח

הנה כמה הערות על הגליון השני.

א. ניגון מספר 1 המכונה תמחה את זכר עמלק, הושר בפי הרה"צ רבי ארי' לייבוש [רובין] מטאמאשוב חתנו של הרה"ק בעל דברי שמחה מציעשינוב בנו של הרה"ק משינאווא זי"ע על "אשת חיל", ועל

ידי משפחת גארטנהויז מריישיא מחסידי הרה"ק משינאווא זי"ע על מעין עולם הבא, הצד השווה שבהם הוא שהושר בדביקות והשתפכות הנפש ובסגנון אחר מהמושר בעולם על מחיית עמלק... ועם עוד בבא ועוד חזון למועד.

ב. ניגון 7 אשר הניא- סטרעטין, המקום כאן להרחיב הדיבור להעמיד הדברים על אמיתתם, וההכרח לא יגונה, הובא שמקורו של הניגון הוא מהצדיק רי"צ מסטרעטין זי"ע ושמושר בחצרות בית סטרעטין בדורנו ושמובא בשו"ת הד"ר של הרב מניזנוב ז"ל מתלמידי רבוה"ק מסטרעטין על זה, התקשרתי לעורכי הספר דגל מחנה יהודה השלם שעברו על כל ספרי הרב מניזנוב ז"ל והוגד לי שידיעה זו נפקד מקום מושבו בספריו והמוצא את מקומה יתברך בברכת ברוך משיב אבידה, עוד הוגד לי שהרבי מסטרעטין ז"ל [מפה ב.פ.] קיבל מזקני החסידים שהיו מזמרים ניגון לפורים עם מילים בשפת יודיש אבל לדאבונו לא הוקלט ונשכח. שוב התקשרתי לבנו הרב הצדיק מסטרעטין שליט"א ואמר לי שאינו מכיר הניגון! גם הרבי מבורשטין שליט"א לא קיבל ניגון זה מאביו ובמשך השנים לא נהג לומר הניגון כידוע לכל המסתופפים בצלו. החזן יהושע שפיגלע [שאביו היה נוסע לטשארטקוב וזקיניו אבי אביו לבאין] מביא בספרו שמות כמה מחסידי סטרעטין ששמע מהם רנה ותפלה, ודוקא בניגון זה מביא בשם אחיו ישראל שזה ניגון סטרעטין, סך הכל נשמע מזה שניגון זה היה רגיל בפי חסידי סטרעטין בימיו. ואין זאת אומרת שכבר מושרש אצל חסידי סטרעטין מימות הרבי הראשון זי"ע. ידוע לי על עוד שלש מקומות שהושר ניגון זה א. הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש היה מזמר ניגון זה בסעודה שלישית על "ברוך ה' יום יום" בחרוז השני היה משנה הניגון לניגון שינאווא [יתכן ששרשה קדום]. ב. בדעש

מזמרים ניגון זה על אשת חיל. ג. הרבי מפשעווארסק ז"ל ר' יענקע'לע היה מזמר ניגון זה בעת הדלקת נר חנוכה על פסוקי "תמניא אפי" [קאפיטל קי"ט שבתהלים]. יש הקלטה ממנו שאומר ששמע את הניגון אצל רבו הקדוש הרבי מקאלאשיץ ז"ל הי"ד ושגם חותנו ר' איציקל מפשעווארסק ז"ל הכיר הניגון כנראה משינאווא. לא אכחד תחת לשוני שאחד מבאי בית הרבי מפשעווארסק אומר ששמע מפיו של ר' יענקע'לע ז"ל שמקור הניגון מהרבי ר' הערש מרימינוב זי"ע, אמנם חתנו הה"צ ר' ברוך'ל מספינקא שליט"א שקיבל מלוא חפנים ממעינות חכמת רבי יענקע'לע לא ידע מזה ודי בזה. היוצא לנו מזה שניגון זה הושר עוד אצל הרבי משינאווא זי"ע [גם הרבי ממונקאטש וצדיקי בית דעש זי"ע היו מחסידי שינאווא כנראה שמקור הניגון קדום.

ג. ניגון 9 המכונה "אמור לנפשי ישועתך אני" ומתייחס בגליון לווארקא, הנני בזה להעיר [ובטח העירו רבים] אשר ניגון זה מיוחס להרה"ק בעל בני יששכר והושר על ידי צאצאיו הקדושים צדיקים מפורסמים מדור דור, הן על ידי הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ל על הללו את ה' כל גוים וכן על ידי הה"צ רבי אלעזר שפירא הרבי מקוויאשד ז"ל, גם נמצא אצלנו הקלטה נדירה מהה"צ רבי זונדל ישכר דוב רוקח מלינסק נכד הרה"ק רבי דוד מדינוב שנולד ונתגדל בעיר דינוב שמזמר ניגון זה על קדיש שאחר מוסף של ר"ה [הקלטה של ימי החול].

ד. יש עוד כמה צדיקים שהיה להם יניקה מבית דינוב ששרו ניגון זה ה"ה. א. הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע שבצעירתו בעת שכיהן כרב העיר בוקאווסק היה נוסע להרה"ק רבי דוד מדינוב זי"ע, היה מזמר ניגון זה על שהשלום שלו ובנו בעל קדושת ציון הי"ד היה מזמר הניגון לפעמים גם על מנוחה ושמחה. ב.

<<<

מכתבים למערכת

<<<

הרה"ק רבי אלעזר מריישיא זי"ע שהיה בילדותו חצי שנה בבית הרה"ק ר' דוד מדינוב זי"ע, היה מזמר הניגון על אתה נגלית בחג השבועות, מצורף הקלטה (37:1) מהרב אהרן שוועבל ע"ה ששמע הניגון מאביו הרה"ח רבי מענדל ודודו הרה"ח רבי הערש באק ע"ה מחסידי הרה"ק מריישיא. ג. הרה"ק רבי שלמה לייב הרבי מטיטשין זי"ע בעל הכנת לב לתפילה, אף שהיה מחסידי הרה"ק מצאנז היה לו יניקה מבית דינוב ואכמ"ל. היה מזמר ניגון זה על "נא הקם" נמצא הקלטה נדירה מהחסיד ר' העניך וואסערשטיין ע"ה יליד העיר בלאזיב ששמע הניגון מפיו איך

שמזמר הניגון בהתלהבות.

ה. ניגון 17 למנצח על אילת השחר למיטב ידיעתי הושר רק בחצרות צאצאי הרה"ק רבי משה מראזוואדוב זי"ע והתואר בית ראפשיץ הוא תואר כללי, אגב ניגון הושר גם על "מה ידידות" בשבת זכור. מצורף הקלטה (37:2) מר' אליעזר אונגער ע"ה שמזמר הניגון. יש הקלטה איך שהושר הניגון על ידי חסיד אחד אצל הרבי מסטיטשין ז"ל בשנת תשכ"ד אבל יש רעש מילדים מסביב ומפני כבוד הציבור לא צירפתי.

כמאמר החכם טוב מאוחר מכלום

הנני מצרף הקלטה (37:3) מניגון על הניסים בימי מרדכי [מותר לזמרו ביום שני של פסח בסעודת אסתר] מפי הרה"ח רבי שלמה זאלקא קארן ע"ה מקראקא-שיכון סקווער תלמיד ישיבת חכמי לובלין נדמה לי שהקלטה זו עם דקות ה"גאליציאנע קנייטשן" הוא מעולה וגם יותר מקורי.

הכותב בחפזון של ערבי פסחים

דושה"ט ושלוש כל הנהנים מהגליון

דוד מאיר ישראל רוס /

מכון שירי דוד

בס"ד

לכבוד מערכת עתיקין, ובראשה הרה"ח ר' בנימין נויפלד הי"ו

שלו' וישע רב!

טרם אדבר, אודה בכל לב על הגליונות הנפלאים, קנקן חדש מלא ישן שדעת זקנים נוחה הימנו. אברך שתזכו להמשיך במלאכת הקודש, ולהפיץ ניגוני הקודש, לדחות הרע ע"י עשה טוב.

בגליון 2, ניגון מס' 4 'למנצח על אילת השחר' של המלחין ר' יעקב טליכאנער, הבאתם ב' הקלטות, וכתבתם שהקלטה אחת היא מחצה"ק סלונים, והקלטה השניה היא מחצה"ק קארלין. כפי שבוודאי העירו לכם, שתי ההקלטות

הן מחצה"ק סלונים, מב' שנים.

הניגון אינו מושר כיום בחצה"ק קארלין, וכפי שהבאתם, הניגון הולחן גופו בחצה"ק סלונים בשולחן הטהור של היסוד העבודה. אך זאת אציין, מה ששמעתי מהרה"ח ר' שאול יצחק צענווירט הי"ו, ששמע מיהודי ישיש מסטאלין, בשם ר' משה זיוויסצ'ע, ששר ניגון 'למנצח על אילת השחר' שהושר בחצה"ק של הרה"ק ר' משה מסטאלין הי"ד זי"ע, וככל הנראה היה זה הניגון המדובר. בנוסף אציין,

שהחוקר מ.ש. גשורי בחוברת 'זמרת קרלין', מביא קטע מניגון זה (הפסוק 'כי אתה גוחי מבטן'), בנוסח שונה, ואם כן רגליים לדבר שהושר בחצה"ק בסטאלין (וכמפורסם שר' יענקל היה מלחין לכמה חצרות ושר בכל חצר לפי סגנונה).

בכבוד רב

י.ב.

מכתבים למערכת

בס"ד

מוצש"ק פ' ויקרא, אור ליום ח' ניסן שנת מ'אשפ"ת ירים לפ"ק
אכ"מ חברי מערכת גליון "עתיקין" כאו"א בשמו הטוב יבורך,
ועל צבאם ידידי הר"ר בנימין נויפעלד הי"ו

אקדמו"ת מילי"ן אשורר שירה לכבודו
של האי גליון חשוב קנקן חדש מלא
ישן כה יתן ה' וכה יוסיף.

ובזאת אביא העיר"ה על כמה נקודות.

א. בגליון ב' במכתבו של הר"ר דוד מאיר
רוס הי"ו (אות ד') העיר בענין תנועת
הניגון של "מלאכים ושרפים" (המכונה
ג"כ "פליאה") וייחוסו לבית צאנז -
בתוכן דברים רצה לחדש בענין קבלת
ניגון זו בחצה"ק מונקאטש ממסורת
בית מעליץ בהיות אדמו"ר בעל דרכי
תשובה זי"ע חתנו של הרה"ק ר' חנינא
מאולינוב בנו של הרה"ק ר' יעקב
ממעליץ (וחתנו של הרה"ק ר' אליעזר
מדזיקוב) זי"ע.

אך יורשה לי להעיר למע"כ, דהנה
למרות שהדרכ"ת היה חתנו של ר'
חנינא, כך שבנו אדמו"ר בעל מנחת
אלעזר זי"ע היה נכד צדיקי בית דזיקוב
ומעליץ ולמעב"ק הרה"ק מראפשיץ
זי"ע, אם כל זאת הרי כפי מיטב
ידיעתי אין בידניו אף ניגון המקובל
מגזע זו המושר בבית מונקאטש,
ולא זו אף זו אלא שכלל אין בידניו
מסורות וקבלות שהדרכ"ת קיבל מבית
חתנו. ובאופן כללי כל זאת לא תפסו
מנהגי בית מעליץ-דזיקוב-ראפשיץ
מקום מיוחד בבית מונקאטש - ומכיון
שבשירה זמרה קעסקינן אביא דוגמא
לזה שהמנח"א לא נהג לרקוד אצל
"אין קצבה" בימים נוראים כמנהג
צאצאי הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב
(וכלל לא היה אצלו עסק בשירת "אין
קצבה" שהיה מושר ע"י המשוררים),
וגם הניגונים שהיו מקובלים אצל כל
נכדי בית ראפשיץ לא היו מושרים
במונקאטש.

ולעומתו דווקא רבו הניגונים המושרים
במונקאטש הידועים לנו שהובאו ע"י
הדרכ"ת והמנח"א ועוד מחשובי אנ"ש

מבית צאנז ושינאווא, כך שהעמד
דבר על חזקתו שגם ניגון זו הובא
למונקאטש מצאנז.

והאמת יורה דרכו שבמונקאטש
כשמזמרים ניגון זו על "בצאת ישראל"
(מה לך הים) בקריאת ההלל ליל הסדר
(ומאוחר יותר בקריאת ההלל בכל ימות
חג הפסח ובשנים האחרונות בכל יו"ט)
ועל "ממקומך" בקדושה של שחרית
בשמחת תורה ובשבת חזון (משא"כ
בשאר שבתות ומועדים שאומרים
"ממקומך" בתנועת נוסח המקובל
ואין מזמרים כלל), הרי אין מזמרים
כי אם ה"פאל" הראשון של הניגון,
ומיד אחריו עוברים לניגון שהיה מושר
בצאנז על "אילו הוציאנו ממצרים"
(בלי ה"הויכער פאל" וכפי המושר
בבאבוב), וחוזרים שוב ושוב על המשך
ניגון זו עד גמירא. ומפי השמועה שני
ניגונים אלו הובאו מצאנז ע"י רבוה"ק
ובאיזה שלב שולבו יחד כניגון אחד
המושר בהמשך על "בצאת ישראל"
ו"ממקומך".

כך שאם אין ידיעה ברורה ממקור
מוסמך ביותר שהניגון הגיע ממעליץ
דרך חתנו של הדרכ"ת אין שום מקום
לומר דבר כזה מסברא גרידא, וברור
הדבר שהניגון הובא למונקאטש
מצאנז.

ב. בגליון ב' ניגון 7 - "אשר הניא-
סטרעטיין" - ניגון זו מושר במונקאטש
בתוספת תנועה אחת (כמעין "פאל"
שלישית שחסר בהקלטה על "אשר
הניא") בסעודה שלישית מדי שבת
בשבתו על הפיוט "ברוך ה' יום יום"
(עד "בבואו מאדום" שאז עוברים
לניגון אחר). הניגון היה מושר ע"י
המנח"א עצמו שהיה מתחיל הניגון
אחר אמירת התורה (ראה דרכי חיים
ושלום אות תס"ה), ומפי השמועה גם
ניגון זו הובא מבית צאנז או שינאווא,

אך לע"ע טרם הצלחתי לברר האם
גם הדרכ"ת היה מזמרו ניגון זו או רק
המנח"א.

בכל אופן מאוד יתכן שהניגון הגיע
דווקא ממקור שלישי שמשם הגיע גם
לצאנז או שינאווא וגם לסטרעטיין.

ג. בגליון ב' ניגון 9 - "אמור לנפשי
ישועתך אני" המושר בבית ווארקא-
אלכנסדר בפורים - ניגון זו מקובל בבית
מונקאטש מאדמו"ר בעל בני יששכר
זיע"א (וכפי מיטב ידיעתי מקובל ג"כ
אצל שאר צאצאי הבנ"י) ומושר אצל
"הללו את ה'" בקריאת ההלל בימות
החול (ר"ח, חנוכה, והוה"מ). כן יצוין
שלמרבח הפלא מחמת איזה סיבה
בהקלטה על "אמור לנפשי" הניגון
מתחיל מה"הויכער פאל" שהוא
בעצם ה"פאל" השלישי של הניגון
(עם שינויים קלים בתנועות הניגון
מכפי המושר במונקאטש), שכמו
ברוב הניגונים המקובלים מצדיקים
גם לניגון זו יש ארבע "פעלער", באופן
שה"פאל" השני משמש גם כ"פאל"
הרביעי וה"הויכער פאל" הוא ה"פאל"
השלישי (ובמיוחד תקנו כן ע"פ סוד
של שם הוי"ה ב"ה - שאות ה"א הוא
גם האות השני וגם האות הרביעי).

והנה הקלטה (38:1) מהניגון כפי
המושר על "הללו את ה' במונקאטש.

ויה"ר שאת חג המצות נחוג בדיעות
ובהכשר ויתרון, ובמהרה יבנה המקדש
ועיר ציון תמלא ושם נשיר לפניו שי"ר
חד"ש וברננה נעלה, וקול בן לוי תשוב
על שירה ונבלה עמו כנור נעים עם
נבל בב"א

הצב"י

חיים ישראל טעסלער
לאנדאן יצ"ו

להחמיץ הזדמנות

| יאיר וינשטוק |

שולחן הסדר מכוסה היה במפת בד לבנה מהודרת. בקבוק היין האדום עמד במקומו וסביבו גביעי קידוש. המצות המהודרות, עטופות בכיסוי עבה, הובאו אל מרכז השולחן.

האווירה להטה.

החווה מלובלין ישב עם תלמידיו ובני משפחתו בליל הסדר ומדי פעם נדמה היה למסובים כי הם מעפילים לשמים מרוב התלהבות והתרוממות הרוח.

החווה עצמו בער ככבשן. היה קורא בהגדה כמה מילים, מפרש אותם, ופניו מאדימות ומחווירות חליפות. והיו מילים שכשאמר אותן הגיע ממש להתפשטות הגשמיות. כפסע היה בינו לבין יציאת נשמתו מרוב דבקות.

המילים "ובמורא גדול זה גילוי שכינה" הבעירו אותו כאש מתלקחת, והתלמידים מהם שנמלטו מן החדר מרוב יראה ופחד, ומהם שישבו וכמעט קפאו בעוד החווה מלובלין חוזר שוב ושוב על המילים "ובמורא גדול". הללו והללו העידו שאפשר היה למשש בידיים את גילוי השכינה. בזמן הסעודה ישב החווה כשהוא מהורהר. ראו שמחשבותיו משוטטות מחוץ למסגרת המקום.

ומדי שנה, עם תום הסדר, כאשר התלמידים בטוחים כי יותר גבוה מזה אי אפשר לטפס, היה מכריז החווה ואומר:

"דעו לכם יהודים, הצדיק רבי אייזיקל מקאליב ערך הלילה את הסדר הכי יפה!... הסדר שלו הרעיש את כל העולמות וכל הפמליה של מעלה ירדה מלמעלה ובאה להיות נוכחת בסדר שלו".

כך מדי שנה.

ושנים מתלמידי החווה מלובלין, שנים מאותם שאמרו עליהם "300 תלמידים בעלי רוח הקודש יש לו לחווה מלובלין", שמעו את התבטאותו המפליגה של החווה פעם אחר פעם עד שהחליטו, "לשנה הבאה ניסע לקאליב. אם הרבי כה מפליג בשבח הסדר של

הרבי אייזיק מקאליב, אנו רוצים להיות שם!"

ולשנה הבאה נסעו שני התלמידים מפולין לארץ הונגריה, אל העיר קאליב.

*

מלכתחילה כיוונו את צעדיהם כדי להגיע לעיירה כמה ימים לפני הפסח. שלא יגיעו ברגע האחרון ואולי ישיבו את פניהם ריקם. עם בואם לקאליב קבעו לעצמם אכסניה לא הרחק מבית הרבי, ומיד אחרי כן ניגשו אל הבית.

הרבנית פתחה להם את הדלת, "כן? מה בקשתכם".

רבי אברהם שמעון, אחד מן השנים, דיבר בדרך ארץ, "באנו לכאן מפולין. אנחנו תלמידי הרבי מלובלין ומבקשים להיות כאן בליל הסדר אצל הרבי".

הרבנית לא גילתה סימני התפעלות יתרים. "בבקשה, יש כאן כבר אורח או שניים, גם אתם יכולים להיות".

רבי אברהם שמעון חש שלא בנוח. "אם צריך לעזור במשהו לקראת ליל הסדר, אנחנו מוכנים לכל עזרה. הן בבית והן במטבח".

"טוב מאד".

הם סייעו מעט בעבודת המטבח, קילפו תפוחי אדמה, סיננו את היין משמרי, ועזרו לנקות את הספרים בבית המדרש.

ביום י"ג בניסן היו מלאי השתוקקות וציפיה לקראת הערב. ליל בדיקת חמץ. מראהו של הרבי "החווה" עמד מול עיניהם והבעיר את נשמתם. הם שחזרו ביניהם כיצד הרבי ניגש ברשפי אש לבדוק את החמץ. מדליק את הנר ומברך בכלות הנפש. כל דבר נעשה מתוך ים של התלהבות וכיסופין. החווה בודק את החמץ בדמעות שליש ובפחד גדול שמא לא ימצא פירור חמץ כלשהו. הייתה בבית אוריה מתוחה שהתפוגגה רק כאשר הבדיקה הסתיימה.

ואם הרבי העיד שכאן זה עוד יותר, נו נו. מי יודע מה יקרה פה! השמים ירדו לארץ...

הנה נכנס הרבי לבית הכנסת

לתפילת ערבית. תפילה רגועה, מתונה. נעדרת סממנים חיצוניים של התפעלות והתלהבות. ומיד אחרי כן פוסע הרבי אל ביתו. הבית שטוף ומוכן לבדיקת חמץ. הרבנית פיזרה כבר עשרה פירורי חמץ במקומות שונים.

לבם של החסידים הלם כתוף. הרבי עומד לגשת אל הנר ולהדליק אותו, היכון לקראת המחזה!

רבי יצחק אייזיק מקאליב הדליק את הנר בשלווה, בירך בשקט, בלי קולות וברקים, התכופף והחל מלקט את הפירורים לאור הנר.

הם הלכו אחרי צעד אחר צעד. בחנו את הנהגותיו בשבע עיניים וציפו לראות משהו, שמץ של הנהגה המעידה על האש הטמונה ומלחשת במעמקי הנשמה.

אבל למרבה אכזבתם הסתיימה הבדיקה חיש מהר. בלי אנחות וללא אותן בכיות נוראות ספוגות מורא שמים שאוזניהם רגילות לשמוע בלובלין מדי שנה בליל בדיקת חמץ.

"כפי הנראה הרבי עייף" לחש רבי אברהם שמעון לחברו רבי אליקים, "אבל מחר, כאשר יאפה את מצות המצווה, אני בטוח שיעופו ניצוצות ויתזו גיצי אש. כמו בלובלין".

*

הם השכימו בבוקר ואצו אל המקוה ומשם לבית הכנסת.

אכן, הרבי הגיע מוקדם לבית הכנסת, ושוב, מתנהלת לה התפילה בשופי ובנחת. איפה הר הגעש המאיים להתפרץ? איזה הקדרה הרוחת של לובלין?

הסתיימה התפילה והרבי הולך הביתה לאכול כזית חמץ לפני סוף זמן איסור אכילתו.

מכאן ואילך יצאו השנים בכל חמישה רגעים מחדרם ועיניהם כלות. נו? האם כבר יש תכונה לקראת אפיית המצות?

אח, בלובלין, זהו מחזה. כמו בכל רחבי פולין וגליציה, אפיית המצות בערב פסח נערכת ברוב רגש והתפעלות.

- המשך מעמ' קודם -

אכן, כאן, לא דקדקה העניית בדקדוקה האכזריים כמו בלובלין. כאן, עמדו על השולחן כלי כסף נאים. הקערה הייתה יפה ומרהיבת עין והצלחות היו עשויות מחרסינה לבנה דקיקה כהלכתה. בקבוק זכוכית כרסנני הבליט בהדר את תכולתו, יין אדום כהה. באויר עמד ריח המצות הטריות והכל אמר 'פסח'.

סביב השולחן ישבו בני משפחה וכמה אורחים. הכל המתינו לכניסתו של הרבי.

נגד עיניהם צף המחזה של ליל הסדר בכל שנה והם שקעו בהרהורים, כיצד נראה עתה הסדר בלובלין. הרבי נכנס לחדר ופניו מאוימות, נטולות כל טיפת דם. זה הלילה שבו כל אדם מישראל ואפילו אדם פשוט, יכול להגיע למדרגות הגבוהות ביותר, קל וחומר מלאך אלוקים טהור ומזוכך כמו הרבי מלובלין שאינו מכיר כלל את מראהו של העולם-הזה וכל השנה היא אצלו מקשה אחת של דבקות אלוקית טהורה. עם היכנס הרבי מורגשת אימה ויראה והחסידים עומדים ועצמותיהם רוחפות מרוב פחד עילאי.

באותו רגע נכנס רבי יצחק אייזיק מקאליב יחד עם הרבנית אל החדר. ההמשך היה ברור ומוכן מאליה: הרבנית תתפוס את מקומה בצדו השני של החדר, בשולחן הנשים, והרבי ישב בראש השולחן ויתחיל לערוך את הסדר.

אך לא.

למרבה פליאתם של האורחים מפולין, ניגשו הרבי והרבנית לראש השולחן ושניהם התיישבו בראשו. הרבי על כורסה רחבה של הסיבה, והרבנית על כסא, לידו.

ענין זה נשגב היה מבינתם. הייתכן? כל כך שונים הם המנהגים מפולין להונגריה?!

"כנראה נצטרך לבלוע כמה 'כזיתים' של מרור הלילה הזה" הרהרו בעוגמה. הסדר התחיל.

בלובלין כבר ניתנים הברקים לחלל האויר. וכאן הכל שליו ורגוע וזורם על מי מנוחות. הרבי פותח את ההגדה, מוזגים את היין לכוס, והוא מקדש בלי גינונים יתרים...

"הא לחמא עניא".

וכאן עוצר הרבי. והם בטוחים שהרבי

כלים הייתה מצוחצחת ומבהיקה. הכתלים בבית המדרש סוידו בצבע כחלחל טרי שדגדג באף. מן המדפים נעלמו כל ספרים המוחמצים ואת מקומם תפסו סידורים פסחיים הגנוזים בכל השנה בארון נעול. הבריות האירו והצהיבו פנים זה לזה. אווירת חג שרתה על הכל ומילאה את לחיי הילדים כתמי סומק של התרגשות וציפיה. הכיסים של המכנסיים החדשות, מלאים היו באגוזים וקליות. האח. בעוד שעה קלה יחטפו את האפיקומן וישאלו מה נשתנה.

תפילת ערבית בליל ראשון של פסח בקאליב, סיפקה לתלמידים מלובלין את האכזבה השלישית.

רבי אברהם שמעון וחברו רבי אליקים ציפו להתפוצצות הר הגעש שכבש את עצמו ולא הראה מאומה כלפי חוץ מאתמול בלילה, גם בשריפת חמץ לא הופגנה התרגשות יוצאת דופן. הרבי צפה בכיכר לחם המתאכלת ונשרפת בין הלהבות הכתומות, אמר "כל חמירא" ו"יהי רצון", ושב הביתה.

הם חשבו כי אם כל המעריב היה שליו ורגוע, יבוא ההלל ויהפוך את הקערה על פיה. כמו בלובלין ובמקומות רבים בכל אתר ואתר שם כבשה החסידות נתחי ארץ נרחבים והעלתה את עבודת ה' מתוך שמחה, פרישות ודבקות, לרום המעלה.

אבל אם בכבשן כבוש עסקינו, הרי הפליא הרבי מקאליב להוכיח עד כמה יכול עובד ה' לכבוש את עצמו ולא להעיף אפילו ניצוץ אחד מן המפוח החוצה. ההלל נאמר והושר בשמחה ובטוב לבב, אבל מכאן עד לובלין, כרחוק מזרח ממערב...

נו, שוין. הכל היה רק בגדר הכנה לקראת המעמד הגדול מכולם. ליל הסדר. כאן יבואו כל האורות באיתגליא. מריש דרגין ועד סוף כל דרגין. הרי הרבי הקדוש, רבי יעקב יצחק מלובלין, מכריז במו פיו מדי שנה, כי הסדר של הרבי מקאליב הוא הסדר הכי יפה וכל הפמליה של מעלה ירדה משמי שמים ובאה לראות ולהשתתף בו.

"אין לך סבלנות" הוכיח רבי אברהם שמעון את רבי אליקים. "חכה, חכה מה עוד תראה הלילה. גילוי אליהו אינו דבר מופרך..."

*

באימה וביראה התיישבו ליד השולחן.

אופים את המצות ואומרים הלל, ונדמה לך שנמצא אתה בבית המקדש בירושלים בעת הקרבת קרבן פסח. עת שאכלו רק כזית בשר פסח, אבל אמירת ההלל ברוב התלהבות שברה את הגגות ("כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא").

למרבה פליאתם לא ראו שום תכונה. נערים נרגשים לא נראו כשהם נושאים כלים עבור המבוגרים לסייע להם במלאכת המצווה של אפיית המצות. גם תלמידים מבוגרים יותר לא נראו חבושי שטריימלים ולבושי קפוטות מאובנטות אצים ברגש סביב בית המוקד.

בלובלין, אמרו זה לזה ולבם נחמץ, שעה ארוכה לפני שהרבי יוצא מביתו לעבר התנור, כבר אי אפשר לעבור במקום מרוב צפיפות. התכונה עצומה והכל מחכים בדחילו ורחימו בבגדי יום-טוב לאותם רגעים נעלים, כאשר נדמה לך כי הרבי והחסידים והמאפיה גם יחד פורחים ומעופפים לשמים.

ואילו כאן, השקט והשלווה נסוכים על הכל ונדמה שסתם יום של חולין הוא.

סוף סוף, לאחר ציפיה ארוכה ולאחר חצות היום, יצא הרבי לעבר בית המאפה. אבל כמה גדול היה ההבדל. כמה שונה הכל. רק קומץ אנשים הגיעו אל המקום, והרבי עצמו לא לבש בגדי יום טוב לקראת אפיית המצות. במתינות יצק את המים שלנו אל הקמח ומכאן החלו התלמידים החרוצים לגלגל את העיסה ולחתוך את המצות שנאפו כמובן בתכלית הכשרות ודקדוקי ההלכה.

הכל היה בסדר, אבל לתלמידי לובלין חסרה הייתה הנשמה היתרה.

החליטו שהם אינם 'מבינים' בזה. אבל תפילת ערבית של ליל התקדש החג, עם ההלל הנרגש בבית הכנסת, הו, שם כבר יהיה מה לראות, הרבי מקאליב מומחה גדול בהסתרה הוא. כובש את פנימיותו, אבל בתפילת ערבית, לא יוכל עוד להתאפק ואז תגלוש האש הרוחת אלי חוץ ותסחוף אחריה את כולם!.

הם חשו התרגשות עצורה לקראת התפילה הבוערת המשמשת ובאה....

*

בית הכנסת היה מלא מפה לפה. אנשים באו לבושים במיטב מחלצותיהם ובית הכנסת עטה מראה חדש ורענן. הכל היה נקי ורוחץ. אפילו החצר שתמיד נערמו בה גיבובי עצים ושברי

- המשך מעמ' קודם -

האורחים הלוכלינאים חשו שהם עומדים להתעלף. רבונו של עולם, רצו לזעוק, איפה הגבול? האם זהו ליל הסדר או שמא?...

הרבי שוחח עם אורחיו בניחותא, כאילו עמד לרשותו כל הזמן שבעולם. ליל הסדר, ההגדה, המצות, וארבע כוסות נדחקו מעט והוא יושב עם הפריצים בשיחה ערנית ממושכת.

רבי אברהם שמעון ורבי אליקים היו על סף פקיעה. כאשר פנה אליהם הרבי בפנים רציניות.

"נו, הרי אתם באתם לכאן מפולין, אתם נוסעים לרבי מלובלין... אז בודאי אתם נחשבים לברי דעת. שמא אוכל להתייעץ אתכם מה לעשות?"

"מה?" נדהם רבי אברהם שמעון.

"כלומר?" החרה החזיק אחריו רבי אליקים.

"כן, הבה ואשאל לדעתכם" עודד אותם הרבי. "ובכן, הקצינים האלו באו להתייעץ אתי ואני איני יודע מה לענות, לקצין הזה היושב לימיני" הורה על פריץ משופם, "יש בן ממש מושלם. מוכשר וממולח. הוא מצטיין במקצועות שונים וצפוי לו עתיד מזהיר בכל שטח שיבחר ובפרט בסולם הדרגות הצבאי. לקצין היושב משמאלי - הראה על קצין הדור מראה בעל עיני תכלת צלולות - יש בת מושלמת, כלילת מעלות, מצטיינת בלימודיה ומיטיבה נגן שולטת בשפות וגם בחיצוניותה היא לעילא ולעילא. שני הקצינים האלו", הנמיך הרבי את קולו, "רוצים להשתדך ביניהם. בנו של הקצין הזה ישא למזל טוב את בתו של הקצין השני. הם באו אלי לעצה וברכה ואני, קשה לי להחליט לבד ואני זקוק לחוות דעת של מישהו מהצד. ובכן, מה אתם אומרים?"

רבי אברהם שמעון היה מלא רוגז ממילא, והשאלה הזו הגדישה אצלו את הסאה. "רבי קדישא" זעק מנהמת לב, "זה מה שצריך לענין אתכם בליל הסדר? שידוך של שני גויים?!!... הם לא מעניינים אותי. אותי מעניינת כרגע שאלתו של הבן החכם ששכחנו אותו בצד."

הרבי שמע שמע אותו בנחת, אבל לא ויתר. הוא ניסה את מזלו בשנית. "ובכל זאת, להגדה אנחנו חוזרים תיכף ומיד. אבל כעת שאלתם של שני האופיצרים עומדת על הפרק. האם ישתדכו ביניהם או לא?"

הוא נהר דינור המבעבע בלובלין. היכן היא האש הבעורת של "לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף". היכן הם הקולות והברקים?

הם הורגלו באורחות חיים שונות, ולא הצליחו לרדת לעומק הנהגתו הטמירה של הצדיק מקאליב. לבם התמלא בטרוניא גוברת מרגע לרגע. כגודל הציפיה כך היה גודל האכזבה. לאור דברי הרבי מלובלין על הסדר המפעים את צבא השמים מדי שנה, היו בטוחים כי מה שראו בלובלין עוד יתגמד לעומת הסדר בקאליב. והנה, לא דובים ולא יער.

לבסוף נואשו מגילויים נשגבים והסכימו עם ההנהגה הפשטנית השקטה. כאן זה לא לובלין ונהרא נהרא ופשטיה.

אך את ההמשך לא יכלו לצפות אפילו בדמיונם הפרוע ביותר...

*

על דלת הבית נשמעו נקישות.

הרבי שלח את משמשו אל הדלת לבדוק מי שם.

המשמש חזר בארשת מבוכה. "שלושה פריצים עומדים בפתח, ומאחוריהם במרכבה יושבות נשותיהם הפריצות. הם טוענים שיש להם משהו חשוב לשוחח עם הראבינער."

"מה יש לפריצים לחפש כאן בליל הסדר?" תהה הרבי לרגע ונראה כחוכך בדעתו. "נו, הבית שלי פתוח בפני כולם, תגיד להם שיכנסו."

הלך הגבאי אל הדלת ושב עם האורחים.

היו אלו שלושה קצינים גבוהים "אופיצרים" בצבא ההונגרי. לבושים במדים ססגוניים ומצוחצחים לתפארת. עטורים באותות הצטיינות ומדליות זהב לרוב. הרבי קיבל אותם בקריאות גיל. אחד האורחים לחש לרעהו, "אתה יודע שלרבי יש קשרים בבית המלוכה ההונגרי?"

הם לא האמינו למראה עיניהם. שלושת הקצינים-הפריצים שהיה צריך לדעתם להעיף אותם מכאן בו ברגע, זכו לאותות יקר וגדולה מהרבי כאילו היו יקירי ביתו. הוא הושיב אותם לידו בראש השולחן, עצר את מהלך הסדר ופתח איתם בשיחה בהונגרית צחה. שפה בה שלט היטב.

עומד לשאול שאלה. לומר תורה חסידית צרופה ומזוקקת שבעתיים שתבעיר את נשמתם באש יוקדת. אבל לא.

הרבי מסיר את משקפיו מאפו. פונה אל הרבנית ושואל אותה, "אני לא רואה היטב את המילים בהגדה. אולי החלפנו בינינו את המשקפיים? אם לא אכפת לך לתת לי לרגע את המשקפיים שלך."

הרבנית ניאותה ברצון ומוסרת לרבי את המשקפיים שלה... הרבי חובש אותם על עיניו, מעיין שוב בהגדה ומתחיל מחדש. "הא לחמא עניא."

"איי, זה גם לא טוב" הוא מסיר את המשקפיים שלה ומבקש שתחזיר לו את שלו.

גם לכך היא מסכימה. הם חוזרים כל אחד לבתי-עיניים שלו והרבי קורא בהגדה ושוב אינו מרוצה כי האותיות קופצות לו מול העיניים. ושוב הוא מבקש מהרבנית "שמא המשקפיים שלך טובות יותר. הבה ננסה".

וכך מטיילים להם המשקפיים מהכא להתם ומהתם להכא כמה וכמה פעמים. ורבי אליקים מרגיש שדמו שוצף וחומר בעורקיו ולבו כמעט מתפוצץ. והוא רוצה לקום ולשאוג "רבונו של עולם, זה ליל הסדר?! הרי זה נראה כחוכא ואיטולא". באותו רגע הוא קורא דרור לרגשותיו ומרשה לעצמו לומר בלחישת לחברו רבי אברהם שמעון את המחשבה שאותה דחק מאז ליל אמש:

"חבל שבאנו לכאן!" - - -

יכולנו לשבת בלובלין בכבודו של עולם. יחד עם הרבי הגדול, לחוש קרבת אלוקים. למשש את הקדושה בידיים.

והם שוכחים כליל כי מדובר ברבי אייזיק מקאליב שלבו בער לה' עד כלות הנפש עוד בנעוריו והוא חיבר את השיר "גלות, גלות, מה גדולה את, שכינה שכינה, מה רחוקה את", ועוד הם שוכחים שצדיקי הדור אמרו על רבי אייזיק מקאליב כי בכוונה תחילה שתלו הקב"ה במדינתו, כדי לקרב את יהודי הונגריה תחת כנפי החסידות.

ושמא נזכרו... כי מיד נזף בו חברו: המתן בסבלנות. לרבי הקדוש מקאליב ישנה בעיה קשה עם המשקפיים. הוא לא רואה את המילים. זה לא צחוק...

לבסוף התפייס הרבי עם המשקפיים שלו וקרא את ההגדה בשטף. בפשטות וברוגע. בעצם יותר מדי ברוגע. היכן

- המשך מעמ' קודם -

"לא! שלא ישתדכו ביניהם" צעק רבי אליקים בכעס.

פניו של הרבי התעוותו במורת רוח. הוא פנה אל הרבנית ושאל, "רבעצין, מה את אומרת?"

הרבנית משכה בכתפיה וחייכה. "מה אכפת לי? אדרבה, שישתדכו ושיהיה להם במזל טוב".

הרבי תלה מבט מלא ציפיה ותחנונים באורחיו. "הרבנית כבר הסכימה, מה אכפת לכם אם שני אלו ישתדכו ביניהם?"

"לא ולא" זעקו החסידים מלובלין וכל זעמם העצור מתפרץ החוצה. "באנו לכאן כי הבטיחו לנו שיש פה סדר פסח העולה עד לרקיע השביעי... צריך לחזור למהלך הסדר ולא להזדקק לשאלות של ערלים ולשידוכיהם".

עיניו של הרבי הקדוש התמלאו דמעות צער, "חבל, אוי כמה חבל" ספק את כפיו בנימה של צער ויגון אינסופיים. "אוי כמה חבל".

"אתם שומעים?" פנה אל הקצינים בקול בוכים. "הם לא מסכימים" החווה על החסידים הפולניים באצבעו. "אתם לא יכולים להשתדך ביניהם".

הקצינים קמו בארשת קודרת והסתלקו מבית הרבי לאלתר. הרבי המשיך בעריכת הסדר, אולם רוחו נפלה בקרבו.

הענין היה כמדרש פליאה בעיני שניהם. ניכר היה שהדברים נגעו בציפור נפשו של הרבי וזעזעו אותו כליל. מה נוגע גורלו של שידוך בין שני גויים ללבו של רבי קדוש?!

לאחר הפסח שבו לביתם בפולין ושכחו כליל מהמאורע.

*

בחנוכה של השנה הבאה הגיע שניהם ללובלין. אך דרכו על סף בית המדרש הקיפו אותם רעיהם החסידים

כנחיל דבורים. "מה היה בקאליב? אתם חייבים לספר לנו".

עודם חושבים מה יענו להם והאם ישתפו אותם בתחושת האכזבה הצורבת שחשו, וחבריהם ממשיכים ומספרים להם כי אשתקד בסוף הסדר התהרהר הרבי והכריז בקול רם: "מדי שנה עורך הרבי מקאליב סדר מיוחד, אבל השנה, זה היה סדר העולה על כולנו. כזאת עוד לא היה! ואחר כך נאנח הרבי ואמר, "עת פקידה היתה, זמן גאולה, אבל שני טפשים היו שם וקלקלו הכל".

"ואם כך" תבעו מהם חבריהם, "הרי אתם הייתם שם וחייבים אתם לספר לנו, מה היה ולמי התכוון הרבי".

נדהם רבי אברהם שמעון. הביט בחברו רבי אליקים וזה הנהן כמאשר לו לדבר גם בשמו. הפטיר בידו בתנועת ביטול ואמר "איננו מבינים את דברי הרבי. קטונו מלהשיג את דבריו. בעיני בשר שלנו ראינו את ההיפך הגמור. סדר פשוט בתכלית, ולא עוד אלא שלושה אורחים פריצים באו אליו והוא רק רצה להיות השדכן בין שנים מהם..."

בתוך הדברים יצא הרבי מחדרו. סקר את החסידים הנקהלים בבית המדרש ונתן מבט ממושך ברבי אברהם שמעון ורבי אליקים. "שלום עליכם" הושיט את ידו. "הייתם בקאליב בפסח. מה ראיתם שם?"

הם סיפרו הכל.

פניו של החוזה קדרו. "פריצים, אה? אוי לכם! אוי לבנים שאינם מכירים את אבותיהם!" אנחה עמוקה נעקרה מלבו הטהור.

עיניו הטהורות של החוזה כוסו עננת דוק. קולו היה שבור. "דעו לכם כי מדי פעם מתעוררת עת פקידה בשמים לגאול את ישראל. בליל הסדר אשתקד הייתה עת פקידה כזאת. שלושת ה"פריצים" כביכול שביקרו בהיכלו של רבי יצחק אייזיק מקאליב היו אבותינו הקדושים אברהם יצחק

ויעקב שבאו יחד עם ארבעת האמהות, עם הצעת שידוך ישנה-חדשה. החתן הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והכלה היא כנסת ישראל, כלה קרואה בנעימה. אלא שמסודו של בורא העולם, מבקש הוא הסכמתם של כאלו שדווקא אינם בסוד הענין. עומד אפוא צבא השמים כולו ומחכה בציפיה. כל צד הקדושה מתחנן שיבוא עם ישראל לגאולתו והעולם כולו לתיקונו, ואילו הצד שכנגד, הסטרא אחרא, עושה כל אשר לאל ידה לקלקל את שעת הכושר ולדחות את הקץ. באותה השעה של ליל הסדר אשתקד יכול היה עם ישראל לצאת מכבלי הגלות ולהיגאל אילו רק הסכמתם. הרבי מקאליב התחנן בפניהם שלוש פעמים, אבל אתם התעקשתם שלא להרשות את השידוך, אוי חבל, אוי כמה חבל. ההזדמנות הוחמצה. יכולנו כולנו להיות כבר אחרי ביאת המשיח, אבל כנראה טרם הגיעה עת לחננה ועלינו להמתין עוד ועוד, עד שיבוא משיחנו ויגאלנו..."

וכשהיו חסידים מספרים את המעשה הנורא, היו מסמיכים לכך מעשה דומה (הנמצא בספר "שבחי האר"י") כי פעם הפציר האר"י הקדוש בתלמידיו בערב שבת "הבו ונעלה לירושלים". הם היססו וגמגמו שעליהם ליטול רשות מנשותיהם ונשמטו ממנו. והאר"י הקדוש אמר בצער, "עת פקידה ורצון הייתה כעת לגאול את ישראל ואילו הסכמתם תיכף, כי אז היה הגואל מגיע מיד, והיינו עולים לירושלים אל בית המקדש השלישי בנוי ומשוכלל, החמצתם את ההזדמנות".

(נמסר על ידי הרה"ח המופלג רבי יעקב משה שפיצר שליט"א מירושלים, ששמע אותו מהרה"ח המפורסם רבי חיים אלתר ראטה ז"ל, מחשובי חסידי צאנז, שאביו היה מספר בכל שנה בליל הסדר את המעשה אותו שמע גם הוא מאביו ולמעלה, דור אחר דור, עד תלמידי החוזה מלובלין זיע"א)

איש חסיד היה

רבי מנחם
פישר

עבות כבן לאב.

בהמשך, כשנבחר ראש הישיבה לכהן פאר כרבה של עיר הקודש ת"ו התנה את בחירתו בהקמת ישיבה ולשם כך דרש לקבל באורח נדיר ביותר באותם הימים כמה עשרות סטרפיקטים (=אשרות כניסה לארץ ישראל) לקבוצה המובחרת ביותר שבתלמידיו, בהם ראה את יסודות הבניין של ישיבתו. אחד מהם היה לא אחר מר' מנחם שזכה למה שלא זכו רבים וטובים שכספו לכך - לעלות לארץ הקודש ולהיות נמנה על ישיבתו הרמה של רבו. צעד זה יתברר בהמשך כהצלחה רבתי, לאחר שלמרבה האסון מרבית משפחתו נספתה בשואה האיומה.

עד מהרה נטמע ר' מנחם בין פארי עיר הקודש, דבק במנהגיה ואורחותיה כשבד בבד הוא משמר את דרכם הסלולה של תלמידיו החת"ס. עד מהרה פקע שמו של ר' מנחם כיהודי מזן אחר, כזה שנשמתו הקדושה יצוקה מפלדה. דבר בעולם לא יזיז אותו כי הוא זה מקוצו של יו"ד בשו"ע או מנהג קדוש מבית אבא. דעה של גדולי ישראל ועל אחת כמה וכמה של רבו הגדול הייתה קודש קודשים שאין לנוע הימנה בכל מחיר שבעולם.

בהגיעו לפרקו נשא לאישה את הצדקנית מרת חנה שפרינצא ע"ה בתו של החסיד ר' אברהם פרנקל זצ"ל מהמשפחות המפוארות והמיוחסות שבירושלים, מצאצאיו הישירים של בעל הברוך טעם" זי"ע. צדקנית זו ששמה נודע למרחוק בזכות צדקותה הרבה ומעשי החסד העצומים שלה, עמדה במסירות נפש של ממש לימין בעלה הדגול כשעוד רבות יסופר כיצד השליכה נפשה מנגד למען עבודתו הקדושה וחינוך ילדיה.

"סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" היתה תמצית חייו של ר' מנחם, תזוזה זעירה ובלתי מורגשת מההלכה הצרופה או מדעת גדולים הייתה יכולה להיראות אצל ר' מנחם כהרת אסון של ממש. רתת זיע וחלחלה היו אחוזות בו.

והיה אי מי חפץ לינוק מדמותם של "חתם סופר אידן" מאובערלאנד של מעלה היה עליו לסור לאותה שכונה עתיקה ומפורסמת שמעולם לא נס לחה - "בתי אונגריין" להתפתל בסמטאות ספוגות הקדושה ולהתייצב בבית הכנסת העתיק של השכונה הקטנה המובלעת בה - "בתי נייטיין". ושם, בקרן זווית סמוך לכותל היתה נפשו מתפעמת וגומעת מלא חפניים אוויר פסגות של ירא"ש טהורה צלולה ומזוככת.

הוא היה מבחין בדמות שכמו נלקחה מעולם עתיק, זקן ארוך כסוף מעטר פנים שאור בוהק של קדושה ויראה ניבט מהן למרחוק ומטיל רגש של טהרה על

כל המביט בהן. היה זה הצדיק הירושלמי ר' מנחם הכהן פישר זצ"ל, יליד פרשבורג ומתלמידיו המובהקים והקרובים ביותר של מרן המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע. מי שהיה סמל ודוגמא בירושלים של מעלה ליראה טהורה, דקדוק הלכה, עבודה שבלב מעוטרת באמונת חכמים צרופה וקנאות של אמת.

הרה"ח ר' מנחם פישר ז"ל עם האדמו"ר מדושינסקיא זצ"ל

בעיר הגדולה לאלוקים פרשבורג רבתי עמדה עריסתו של ר' מנחם לאביו ר' אליעזר,

מאותם יהודי אובערלאנד אשר כל הוייתם יראה טהורה וחרדת אלוקים בדרכו של הרבי הגדול מרן החתם סופר זי"ע. בנערותו ספג את אויר הפסגות הפרשבוגאי כשהוא עולה ומתעלה בקרב חכמיה. בהגיעו לתורה זכה לחסות בצילם של פארי ומאורי ארץ הגר בהם זכה להידבק בכל מאודו ומתורתם זכה לינוק. בשיבת נייטרא המעטירה זכה ללמוד כאשר קשר הדוק ומיוחד נרקם בינו לבין ראש הישיבה ה"ה הגאון והצדיק הנודע ר' מיכאל דב וייסמנדל זי"ע שאף זכה בהמשך להתכתב עימו רבות לאורך השנים. אך את עיקר תורתו ומשנתו למשך כל ימי חייו רכש בין כתלי ישיבתו המפורסמת של מרן המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע בעיר חוסט, שהיתה מפנינות הכתר של הונגריה. ברבו זה דבק בכל נפשו ומאודו עד זיבולא בתרייתא, כשהוא מציב אותו כרבו המובהק ומתקשר אליו בקשר

איש חסיד היה

רבי מנחם
פישר

השכינה. סיבה
נוספת הייתה העובדה
שבמקצוע זה החסך מעצמו
מראות מיותרות בשעות שאנשים נמים
את שנתם.

פרק מיוחד ומפעים בחייו היתה תקופת הביטחון.
וכך הווה. באותו לילה יצא ר' מנחם לעבודתו כשהוא
רכוב על אופניו, כשערפל כבד מכסה על היקום,
באחד העיקולים החליקו האופניים כר' מנחם עליהם
במהירות ונתקלו למרבה האסון בקיר סמוך בקול
חבטה עז. ר' מנחם נפצע אנושות כשבעקבות כך הוא
שוכב מחוסר הכרה בסכנת חיים
מוחשית במשך תקופה ארוכה.
לאחר שבחסידי ה' נרפא החליט
ר' מנחם שהיה זה אות משמיים
שעליו לחדול גם מעבודה מועטה
זו. מכאן ואילך, החליט בנחישותו
הנודעת לחיות במידת ביטחון
אמיתית ולהיות תלוי רק בחסידי
הבית"ש. היתה בכך מסירות נפש
בל תתואר בהיותו מטופל ב-11
ילדים בליעה"ר. ועוד רבות יסופר
כיצד באורח פלא וניסי ניסים
של ממש התפרנס מידו המלאה
והרחבה.

עניין נוסף שהיה חלק מחייו
הרוחניים היתה קדושת הכהונה
הבוערת. חומרות וסייגים הטיל על
עצמו בעניין, עד כדי כך שמיעט
לצאת מתחום מושבו שמא יתקל
בקבר. כמו"כ באחת הפעמים סרב
בתוקף לערוך פעולה רפואית
מוכרחת למרות שהדבר היסב לו כאבים איומים וסבל
איום שמא חלילה יוטל בו מום ולא היה מוכן ומזומן
לרגע המכונן בו יקרא להתייצב בבית המקדש..

ר' מנחם הסתלק בשם טוב בב' ניסן שנת תשנ"ח
, בהותירו אחריו משפחה מפוארת וצאצאים רבים
ההולכים בדרכיו, יראים ושלמים עוסקים בתורה
ובמצוות מפארי גידוליה של היהדות החרדית. בין בניו
נמנה גם המחנך הנודע והבעל מגן הבלתי נשכח ר'
אברהם זצ"ל.

להערות, הארות ושליחת חומר ניתן לפנות לכתובת
אימייל: ish21740@gmail.com

קנאות צרופה של אמת בערה בר' מנחם לא אחת,
הוא לא בוש למחות גם בגדולים וטובים בזעקה היוצאת
מלב טהור אם היה רק מתברר לו שנעשו דברים שאינם
עולים במאת האחוזים בקנה אחד עם דברי השו"ע
ומנהיגי הדור.

תיאור מצמרר זכיתי לשמוע מכלי ראשון. אחד מבניו
של ר' מנחם עבר פציעה קשה ל"ע ובשל כך נאלץ
לשהות תקופה ארוכה במוסד רפואי לילדים. באחד
ממוצאי השבתות הגיע ר' מנחם לבקר את בנו וכשהוא
בירר על היום החולף היה נראה לו לפי החשבון
שבשלה ארוחה לילדים השוהים לפני צאת שבת
לחומרא, התגובה המצמררת
של ר' מנחם לא תישכח.
הוא פרץ בזעקות איומות
מחרידות, כל גופו רטט עד
ש....נפל תחתיו מתעלף!

עבודת התפילה היוקדת
של ר' מנחם היתה לשם
ולתהילה, רבים נהרו במשך
השנים למקום תפילתו
בביהכ"נ העתיק ד"בתי
נייטין" ע"מ להתחזק
בדוגמא מוחשית ל"עומד
לפני המלך". יצוין כי למרות
שר' מנחם לא נמנה על חוג
החסידים כשהיו בניו צעירים
לימים נהג להסתופף עימם
בביהכ"נ של חסידי קארלין,
בהטעימו באזניהם "א
דאוניען דארף זיין מיט א
חיות".

כמנהג פארי ירושלים ברח ר' מנחם מהכבוד כבורח
מפני אש, רבים שהתוודעו לצדקותו ולתפילותיו
הבוערות ניסו להסתופף בצילו אך הוא הדף אותם
בנחרצות. לאלו שהתעקשו להתברך מפיו הטהור הציע
לבוא לביהכ"נ בשעה שמברך את ברכת כהנים "זה
מה שאני יכול לברך" הפטיר בענוות חן אמיתית... גם
משורות של כבוד הוצעו לו למכביר אך ר' מנחם דחה
את כולן על הסף והעדיף להטמין את גדלותו במקצוע
החלבנות המפרך. אחת הסיבות שבחר דווקא במקצוע
זה היתה העובדה שהוא דרש עבודה, אמנם מפרכת,
שעות מספר ביום בעוד הוא מותיר את
שאר השעות פנויות להינות מזיו

חצרותיו בתהילה

בשנת תש"ז לאחר מאמצים עילאיים התבשרו החסידים בבשורה נפלאה שגלחשה ברגשי קודש מפה לאוזן "ר' אברום רוכש בית כנסת". וכך הוה, לאחר שנים של מאמצים כבירים, כשהוא מגייס סכום עתק (בעזרתו של הנדיב ר' שבתאי טרביצקי ז"ל מארה"ב, שהיה מידידיו של ר' אברהם ומילידי העיר אומן שהתקרב לברסלב) רכש ר' אברום מבנה עבור בית-הכנסת.

המבנה שנרכש היה ממוקם בפאתי שכונת בתי-מחסה, כשחלונותיו פונים לדרך היורדת לשריד בית מקדשינו, ומשקיפים על כפר השילוח העתיק. הוא נבנה בשנת תר"כ ע"י "כולל הו"ד" (=הולנד ודייטשלנאנד) שנוסד על ידי יהודי מערב אירופה ודאג לרווחתם, ובין היתר בנה עבור יהודי ירושלים העניים את שכונת "בתי מחסה" בעיר העתיקה.

בהתרגשות עצומה בלתי ניתנת לתיאור נערכה ביום א' סליחות תש"ז חנוכת הבית, כשהשמחה מרקיעה שחקים, הרי לא דבר פשוט הוא - בית הכנסת בבעלות חסידי ברסלב בין חומות ירושלים! עד מהרה נהפך ביהכ"נ לשטיבל תוסס, כשנערכות בו תפילות ברסלבאיות לוהטות. כמובן שגם שיעורי תורה לרוב התקיימו בו כאשר ר' אברהם עצמו קובע עם תלמידיו

אך ברסלב דאז היתה שונה משל היום והחסידים המועטים סבלו לא מעט. עוני ומחסור, רדיפות והצקות היו מנת חלקם. הם הבינו שכחסידים נאמנים הדבקים בדרכו של מוהר"ן זי"ע עליהם לקבוע מקום מיוחד לתפילתם בכח ובהתלהבות, מתוך לב נשבר ושמחה עולה על גדותיה בנוסח היחודי הבוקע מעומקא דליבא. וכך, בשנת תרס"ב הגיעו לכלל החלטה להקים מנין, אמנם מצומצם יחסית, לחסידי ברסלב בתוככי ירושלים. אך מפאת חוסר היכולת ודרכם השונה, נאלצו לנדוד ממקום מקום, חשים כאורחים מזדמנים. בבית-כנסת מושאל ברחוב חברון, או בפניה צרה שהוקצתה בחצר החורבה. למרות כל הקשיים, על בית כנסת מיוחד איש לא העז אפילו לחלום.

באותם ימים איש קדוש היה בין זקני ברסלב שבירושלים, הארי שבחבורה. נינו של התלמיד הגדול הרה"ק ר' נתן מברסלב זי"ע - ה"ה הגה"צ ר' אברהם שטרנהארץ זי"ע. עם הגעתו של ר' אברהם לאהר"ק הפך למנהיגם הבולט של החסידים שבה. מלבד היותו דולה ומשקה מתורת הרבי הגדול היה ר' אברהם ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, כשהוא מרומם לבלי היכר את קרנם של החסידים.

"דבר בעיתו מה טוב" והנה זכינו לקיים הכתוב ולפתוח את מדורינו המיוחד, אשר בעזהש"ת מתעתד לסקור בתי-כנסת מיוחדים והיסטוריים בכל רחבי העולם היהודי, בבית כנסת אשר כתליו ומקומו ואף מתפלליו היו זועקים "בנה ביתך כבתחילה!".

בין חומותיה של ירושלים העתיקה, סמוך מאד למקום קדשינו ותפארתינו החרב בעווה"ר מצוי מקדש מעט זה. ביהכ"נ ברסלב ש"בבתי מחסה" - הלא היא השכונה הנודעת שנבנתה בתוככי חומות ירושלים. או מדויק יותר, כפי שנחרט עלי שלט בכינונו המחודש של ביהכ"נ בשנת תשכ"ח, ע"י המייסד הדגול הצדיק הברסלבאי הנודע הרה"ח ר' משה בורשטיין זצ"ל "בית המדרש 'אור אברהם' דחסידי ברסלב נוסד בירושלים תו"ת שנת תרס"ב".

שרשיו של בית הכנסת נטועים עמוק בהווייתו של ירושלים החסידית דאז. במשך שנים רבות התקבצו ובאו חסידי ברסלב מפולין ורוסיה להשלים את משאת נפשם הבוערת, ולשאוב מקדושתה של עיר קדשינו ותפארתינו. כאן עבדו את בוראם בסילודין בדרכם המיוחדת, כשגולת הכותרת היא כמובן צער עמוק בגלות שכינת עוזינו ותיקון חצות בשריד בית מקדשינו.

חצרותיו בתהילה

של בני "ידו בכל", ובמהלך המלחמה נהרסה כליל הקומה העליונה וביהכ"נ נחרב לגמרי סה"כ שמונה חודשים לאחר שהוקם.

גם גורלם של החסידים לא נפקד וכיתר תושבי העיר העתיקה נלקחו באכזריות לשבי הירדני כשהנשים והטף מגורשים ממנה לשכונת קטמון המרוחקת.

אך חסידי ברסלב החדורים בלהט מצוות רבם ש"אין יאוש בעולם כלל" לא מוותרים. וכך, בשנת תשכ"ז, זמן קצר לאחר פתיחת שערי העיר העתיקה מדדה בין ההריסות יהודי חדור להט שלא מתכוון לוותר על הטעם הטוב שעדיין נותר בו ממה שהיה ואיננו. ר' משה בורשטיין שמו. חסיד שבחסידים שבצעירותו עלה במסירות נפש עצומה להשתקע בעיר הקודש ולשאוב מקדושתה, והפך עד מהרה לאחד מעמודי התווך של חסידי ברסלב שבה.

ר' משה שהיה דוגמא מוחשית כל ימיו לדברי חז"ל "אמור מעט ועשה הרבה" לא מבזבז זמן. הוא מנסה בכל דרך לקבל את המבנה בחזרה ולהשיבו

על כנו, להציב גבול אלמנה. רבים נדו לו בראשם, העיר העתיקה של אז היתה עיי חרבות, מקום שומם ששועלים ותימוהניים הילכו בו בעירובייה. אבל לא איש כר' משה יוותר.

כשמאמציו הרבים בפני השלטונות לא נשאו פרי הוא לא נואש וגייס לצידו את אחד המיוחדים שבחסידי ברסלב, שזכב להיות מתומכיה הגדולים ולקחת חלק רב בהפצת תורתה - הרה"ח ר' צבי אריה רוזנפלד מארה"ב. ר' צבי אריה מלבד היותו חסיד נלהב, היה גם איש מלומד ובעל הופעה מרשימה שהשפיעה לטובה על רבים. וכך בס"ד לאחר קשרים ומאמצים כבירים קם חזונו הגדול ובחודש סין שנת תשכ"ח ביהכ"נ

הצמאים את שיעוריו הנודעים במקום זה. אט אט, ובעקבתו דילול האוכלוסין בעיר-העתיקה הפך בית-הכנסת למרכז שוקק עבור תושבי בתי מחסה מכל הזרמים והחוגים.

בית-הכנסת שכן בקומה העליונה בעוד שבקומה התחתונה מתגורר לבינתיים השרף הברסלבאי ר' שמואל שפירא זצ"ל. כאן גידל את משפחתו הברוכה ועבד את בוראו בסילודין. בז' באייר תש"ח התקיימה בשטיבל ברוב עם הדרת מלך שמחת ברית מילה לבנו של ר' שמואל (ה"ה הרה"ח ר' שמעון ישראל שפירא שליט"א). לפתע, נשמעה

אזעקה והנוכחים אצו לתפוס מחסה במקלט הסמוך. חלפו כמה רגעים שנדמו כנצח עד שפיצוץ אדיר החריד את האזור. פגז ירדני פגע בביהכ"נ בו שהו רק דקות קודם לכן החסידים בשמחה, ופער בו חור גדול. מאז הפסיקו החסידים את שהותם במקום, כשלמגינת כל לב, גם גורלו של מקדש מעט זה, כיתר בתי-הכנסת שבעיר העתיקה, לא נפקד מידיהם המשחיתות

חצרותיו בתהילה

חידש את פניו. אם כי בשני שינויים שינויים בולטים - האחד, הקביעות לא היתה בו עוד, מאחר ויראי ה' ובוודאי חסידי הישוב הישן לא התגוררו כבר בעיר העתיקה. והשני, קומתו השניה והמרכזית של ביהכ"נ לא נבנתה ועיקר הפעילות התרכזה בקומה התחתונה. את ביהכ"נ מעטרת יצירות אומנות מפעימות שנעשו בידי האמן הירושלמי ר' לוי יצחק בק ז"ל לטובת ביהכ"נ דחסידי ברסלב בקטמון על ידו והועברו על ידי ר' משה לביהכ"נ המתחדש.

ר' משה לא הסתפק רק בחידוש התפילות ואף דאג להקים במקום כולל אברכים שעשו מאמץ להגיע למקום מידי יום מהשכונות המרוחקות.

זה לא מכבר התבשרנו בבשורה מרנינה, כאשר בשנה האחרונה שב נכדו של ר' משה, ידידנו הדגול העוסק ללא ליאות בשימור הנגינה היהודית ר' אברהם לייב בורשטיין הי"ו, שב לחדש את פני מקום קדוש ומיוחד זה כשהוא משקיע בכך מאמצים מיוחדים. ביהכ"נ נוקה היטב, סויד ופניו חודשו כיאה לבית ה'. כשהמטרה הסופית היא להציב גבול אלמנה כדבעי ולהקים שוב את הקומה העליונה והמקורית למען בית ה' אלוקינו.

ברכת יש"כ לידידנו העומד לימנינו בכל עת ר' אברהם לייב

בקרו ב כולם יבין

הבשורה הגדולה של העולם התורני
מגיעה לכל בית!

בהתרגשות עצומה אנו שמחים להביא את הבשורה הגדולה ללומדי המשנה - "משנה כפשוטה". משניות מבוארות בשפה קלה ובהירה בדרכו של ר"ע מברסלורא. בהסכמתם הנלהבת של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א.

משנה כפשוטה - מבית היוצר של "רש"י כפשוטו" ו"פשוטו של מקרא" שכבשו בסערה את ליבם של הלומדים בכל אתר. המשנה שכולם יבין!

חדש!!!

מסכת כלים - בצוירים חיים וצבעוניים

להזמנות מרוכזות ולמוסדות
טל: 02-6331999

פרדס הפיוטים והזמירות

פיוטי גאולה לחג הפסח

חיים ישראל טעסלער | לאנדאן יצ"ו

פיוטי ברכת יוצר

זאת לפנינו בישראל שברוב שבתות השנה (מעין הקריאה או מעין המאורע כגון חתן מילה ור"ח) ובמועדות נהגו לומר פיוטים בברכת יוצר, פיוטים אלו מכונים בשם "יוצרות" (ודלא כטעות המורגל כיום אצל ההמון לכנות גם הפיוטים שבחזרת הש"ץ ששם "קרובות" בשם "יוצרות"). פיוטים אלו מורכבים משבע פיוטים שונים (למרות שבמחזור האשכנזים בדר"כ מצינו רק פיוטי "יוצר" "אופן" וזולת):

א. יוצר - הפיוט הראשון בתפילת "יוצר" שמקומו תיכף אחר ברכת "יוצר אור ובורא חושך" ולפני "המאיר לארץ" (ובשבת "הכל יודוך"), כשלפני הפיוט נוהגים לומר הקטע "אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי".

ב. אופן - הפיוט שלאחר הקטע "מלא כל הארץ כבודך" ולפני "והאופנים וחיות הקודש", ומהאי טעמא מכונה בשם "אופן". וביום שאמרו "אופן" נהגו לומר אחריו "והחיות ישוררו וכרובים יפארו ושרפים ירונו ואראלים יברכו פני כל חיה ואופן וכרוב לעומת שרפים לעומתם משבחים ואומרים" (חוץ מימים נוראים שנחלקו בזה המנהגים).

ג. מאורה - הפיוט שלפני הקטע "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו" וסיום ברכת "יוצר המאורות" (למנהג האשכנזים כמעט ולא נהגו לומר פיוט זה, כי אם בשבת חנוכה וחג השבועות (ושמח"ת), ושבת פ' יתרו פ' בהעלותך ופ' ואתחנן).

ד. אהבה - מקומו בסוף ברכת "אהבה רבה" ולפני הקטע "וקרבתנו [מלכנו] לשמך הגדול", (פיוטי 'אהבה' כמעט ואינם נמצאים במחזור האשכנזי כי לפי מנהג אושטרייך ופולין בשבתות בין פסח לשבועות - ובמקהלות החסידים בהרבה חצרות נהגו לשורר פיוטים אלו בסעודתא דעתיקא קדישא).

ה. זולת - הפיוט שלאחר קר"ש אחר "ואין אלקים זולתך" ולפני "עזרת אבותינו".

(בימים שאמרו "זולת" נהגו לומר נוסח מיוחד של "על הראשונים ועל האחרונים", ולמנהג אשכנז המערבי גם נוסח מקוצר של "ויציב ונכוך" - ומהאי טעמא לא נהגו לומר "זולת" בימים נוראים בכדי לומר הנוסח הארוך של "אמת ויציב" מכמה טעמים).

ו. מי כמוכה - מקומו אחר "מי כמוכה באלים ה' ... נורא תהילות עושה פלא" ולפני "שירה חדשה שבחו גאולים". פיוט זה כלל אינו נמצא במחזור האשכנזים, חוץ מהפיוט "יום ליבשה" לר' יהודה הלוי שאצל האשכנזים משמש כפיוט 'גאולה' ולא כיעודו המקורי כפיוט 'מי כמוכה' - חוץ אם חל שביעי של פסח בשבת שאז אומרים פיוטי גאולה "ברח דודי" של שבת חוה"מ, שאז מקדימים לומר "יום ליבשה" לפני "שירה חדשה" כיעודו המקורי (וה"ה אם יש ברית מילה ביום ראשון או יום אחרון של פסח שחל בשבת או בשבתות בין פסח לשבועות).

ז. גאולה - הפיוט בסוף "צור ישראל" לפני סיום ברכת "גאל ישראל". במחזור האשכנזים לא מצינו פיוטי "גאולה" לרוב, כי אם ג' פיוטי "ברח דודי" לימים הראשונים של פסח ולשבת חוה"מ"פ, ולפי מנהג אושטרייך ופולין אומרים פיוטי "גאולה" גם בשבתות שבין פסח לשבועות, והפיוט "יום ליבשה" בשביעי של פסח ושבת שירה ובמילה בשבת (ולפעמים גם ביו"ט) כנ"ל.

פיוטי "ברח דודי"

"מערכת יוצר" בחג הפסח

בשונה מכל שבתות ומועדות בהם אומרים "יוצרות" שאין הפיוטים השונים ("יוצר" "אופן" וכדו') קשורים או שייכים זה לזה (ולפעמים גם אינם משל אותו פייטן), הרי בחג הפסח יש ג' חטיבות של פיוטי "יוצרות" שהם יצירות שלמות ומורכבות של פייטן אחד בהם יסדו בתי הפיוטים בהמשך אחד כשהם

מיוסדים על פסוקי שיר השירים הנקרא בחג הפסח ע"פ מה דרשו חז"ל פסוקי שיר השירים על ענין יציאת מצרים, כשאצל פיוט "יוצר" התחילו לפייט מתחילת שיר השירים והמשיכו בזה ע"פ סדר הפיוטים של ברכת יוצר (חוץ מפיוטי "מאורה" ו"אהבה" ו"מי כמוכה" שהושמטו ממחזורי אשכנזים שלא נהגו לאומרים), ובפיוט "גאולה" סיימו לפייט על הפסוק "ברח דודי" שהוא הפסוק האחרון של שיר השירים.

ג' חטיבות פיוטים אלו המכונים כיום בשם "מערכת יוצר" (בכדי להבדילם מפיוטי "יוצרות" הרגילים שאינם בני חטיבה אחת) נקבעו ע"י במחזור האשכנזים לאומרים בב' ימים הראשונים ובשבת חוה"מ פסח ע"פ סדר חשיבותם וסדר קדמותו של הפייטן שיסדם (וכפי שנהגו הפייטנים לייסד פיוטים ע"פ הסדר שיסדו הפייטנים שקדמו להם):

א. "אור ישע מאושרים" - לפייטן הקדמון רבינו שלמה הבבלי מאיטליא - יום א' דפסח.

ב. "אפיק רנן" - לפייטן רבנא משולם ב"ר קלונימוס ממגנצא - יום ב' דפסח.

ג. "אהוביך אהבוך" - לפייטן רבינו שמעון הגדול (ב"ר יצחק) ממגנצא - שבת חוה"מ פסח.

שלש "מערכות יוצר" אלו היו חביבים מאוד אצל הקהילות באשכנז שלא ויתרו מעולם על אמירתם, ואפ' בשנים בהם אין שבת בימי חוה"מ פסח, נהגו לומר הסדר "אהוביך אהבוך" של שבת חוה"מ ביום שביעי או אחרון של פסח שחל בשבת (וקוראים אז שיר השירים), במקום פיוטי "יוצרות" המיוסדים לימים אלו.

פיוטי גאולה "ברח דודי"

כאמור פיוטי "יוצרות" לימים

פרדס הפיוטים והזמירות

לשורר הפיוט בסעודת ברית מילה ואפ' בימות החול (למרות שבמקורו א"א הפיוט כי אם במילה בשבת ונחלקו הפוסקים בטעמא דמילתא), אך המדובר במנהג מאוחר מאוד.

מבנה הפיוט

הפיוט בנוי מתשעה בתים בני ארבעה טורים שקולים בחמש תנועות (שוואים אינם נחשבים) עם חריזה פנימית לכל בית (= בבית הראשון: נכבדת-נחמדת-יסדת, ובבית השני: בתרמית-ענמית-שולמית, וכן בכל בתי הפיוט) וחרוז קבוע לכל הפיוט (= עוללים, בנעלים, פלילים, שבלים, וכו') ובראש הפיוט בית עם חריזה מסורגת (=יום ליבשה-שירה חדשה, נהפכו מצולים-שבחו גאולים), וה"רפריין" ("פזמון") "שירה חדשה שבחו גאולים" (שהוא גם הקטע האחרון של מחרוזת הפתיחה) אחר כל בית. המחבר חתם שמו שמו יהוד"ה הלוי" באקרוסטיכון של הפיוט.

הבית החסר

הנה המעיין בפיוט כפי הנדפס אצלנו כיום יראה שהבית הראשון של הפיוט "יום ליבשה נהפכו מצולים שירה חדשה שבחו גאולים" שונה משאר בתי הפיוט, בהיות שהחלק השני של הבית "שירה חדשה שבחו גאולים" הינו בעצם כבר ה"פזמון" של הפיוט החוזר על עצמו שוב בסוף הבית כמו אחר כל בתי הפיוט, משא"כ שאר הבתים שהם בתים שלמים.

סוד הדבר נמצא בכתבי יד ובדפוסים ישנים בהם מצינו בית נוסף בתחילת הפיוט (אחר מחרוזת הפתיחה): **"יום בצר נבדדת. ואלי נחמדת. ולי עוז יסדת. מפי עוללים"**. בית זה שהינו ללא ספק הבית הראשונה של הפיוט משום מה הושמט במרוצת הדורות, ואין איש שם על לב לחסרון בית אחד מהפיוט, מאחר שגם מחרוזת הפתיחה "יום ליבשה נהפכו מצולים" מתחיל באות יו"ד, כך שע"י השמטת בית זה לא נחסר בזה את מחתימתו של ריה"ל באקרוסטיכון של הפיוט, ובטעות חשבו שהפייטן חתם שמו באקרוסטיכון ממחרוזת הפתיחה,

הפיוט "יום ליבשה"

יום ליבשה

הפיוט "יום ליבשה" נתחבר ע"י גדול פייטני ומשוררי ספרד רבי יהודה [ב"ר שמואל] הלוי מקשטילין בעל ספר הכוזרי. הפיוט זכה שנתקבל באהדה רבה ברוב תפוצות הגולה, מקהילות ממלכת ספרד בחצי האי האיברי שבדרום מערב אירופה, וקהילות אלג'יר ובנותיה וארץ מצרים (שם מצינו הפיוט בכמה כתבי יד בשרידי הגניזה הקהירית) ותימן. שבאפריקה הצפונית, עד לארצות אשכנז ואושטרייך ובנותיה במרכז יבשת אירופה, ורומניא וסיציליא בארץ יוון ותוגרמה שבמזרח, ועד למזרח הרחוק.

תוכנו של הפיוט הוא מעניין הנסים שאירעו בעת קריעת ים סוף, שקיעת המצריים בתוך הים, והעברת בני ישראל בתוך הים ביבשה שלאחריו אמרו ישראל את השירה, וכולל בקשה על הגאולה העתידה בב"א, כשבתוך דבריו מזכיר הפייטן גם ענין מצות מילה ציצית ותפילין שבזכותם נקרע הים.

הפיוט נועד במקורו לשמש כפיוט "מי כמוכה", איברא בהיות שבארצות האשכנזים לא נהגו לומר פיוט "מי כמוכה" (וכנ"ל), הועבר הפיוט לתפקד בתור פיוט "גאולה" בשביעי של פסח ושבת שירה ומילה שחל בשבת ולפעמים גם במועדים (ורק בימים בהם אומרים פיוט "גאולה" אחרת, וכגון שביעי של פסח שחל בשבת, או מילה באחרון של פסח שחל בשבת או בשבתות בין פסח לשבועות, נהגו להקדים ולומר הפיוט "יום ליבשה" לפני "שירה חדשה" וכפי ייעודו המקורי), בימינו נתפשט המנהג

הראשונים ושבתי חוה"מ פסח מיוסדים ע"פ סדר פסוקי שיר השירים, כשבפיוטי "גאולה" שהוא הפיוט האחרון של פיוטי "יוצרות", יסדו הפיוט על הפסוק האחרון של שיר השירים "ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים". לפנינו ג' חטיבות של פיוטי "ברח דודי" השייכים לג' סדרי "מערכות יוצר" ליום א' וב' ושחווה"מ כנ"ל:

א. "ברח דודי עד

שתחפץ" (ועוד ב' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' שלמה הבבלי - ליום א' דפסח.

ב. "ברח דודי אל מכן

לשבתך" (ועוד ג' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' משולם ב"ר קלונימוס - ליום ב' דפסח.

ג. "ברח דודי אל שאנן

נוה" (ועוד ד' קטעי "ברח דודי" אחריו) - לר' שמעון הגדול - לשבת חוה"מ פסח.

תוכנם של פיוטי

"ברח דודי" רצוף אהבה וגעגועים עזים עם בקשות והפצרות רבות מהקב"ה שיברח אתנו מהגלות המר להיכל בית מקדשו בעיר הקודש והמקדש תובב"א בארעא קדישא דישאל עם הגאולה השלימה בב"א. פיוטים אלו היו חביבים מאוד אצל רבנו"ק רועי החסידות שלמרות שכבר לא נהגו להפסיק בברכת יוצר לאמירת פיוטי "יוצרות", עם כל זאת נהגו לשורר פיוטי "ברח דודי" אלו על שולחנם הטהור בסעודות ימי חג הפסח, כשנחלקו המנהגים האם לזמר תמיד את כל הג' חטיבות פיוטי "ברח דודי" בכל הימים, או לזמר כל חטיבת "ברח דודי" בנפרד ביומו המיוחד לאומרו, כשמהאי טעמא מצינו יצירות של ביצועים על "ברח דודי" לכל חטיבה בנפרד, ולעומתם ביצועים על כל הג' חטיבות יחד.

ברח דודי - כתב יד קופמן 384

יוצרות קראקא שמ"ט

48 עתיקין

פרדס הפיוטים והזמירות

בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה

חיים ישראל טעמפלער | לאנדאן יצ"ו

מנהג אשכנז המזרחית והן לפי המנהג המערבית) לזמרו אצל ברכת כהנים בימי חג הפסח, גם הש"ץ בעת שקורא הפסוקים, וגם הכהנים בעת שהקהל אמרו התחנות. ניגון זה הינו לכאורה מהניגונים העתיקים ביותר שהיה נפוץ בכל תפוצות האשכנזים.

מקורו של השיר

השיר נדפס לראשונה אחר הפיוט "אדיר הוא" בסוף הגדה של פסח המצוירת הראשונה ששרדה, שנדפס ע"י "המוחקק גרשם בן שלמה הכהן בשתוף אחיו גרונם כ"ץ", וגמר מלאכתה נשלמה בעיר פראג ביום כ"ו טבת שנת רפ"ז

הצעירות אשר נשאר עוד על השולחן עד לבסוף וסיים הפיוטים וביאר אותם, והשלשה פיוטים אדיר הוא יבנה ביתו, אחד מי יודע, וחד גדיא תרגמו לפניו הילדות הצעירות בלשון אשכנז, והי' אומר טעם למנהג הזה כדי שיעורו הילדים עד הסדר "עכ"ל, והכוונה לשירים "נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה", "אינס ווער ווייס איינס", "איין ציגעליין איין ציגעליין", שהם תרגומם של הג' פיוטים "אדיר הוא" "אחד מי יודע" ו"חד גדיא" שהח"ס נהג לשוררם ולבארם עם הילדות הצעירות בנוסף לזה שהיה משוררם גם בלשה"ק כנהוג (ראה בהגש"פ גאות דשא להרב מנייטרא ז"ל שנהג כן בעקבות החת"ס, ועיי"ש מה שהחת"ס היה מאבד בדברי התרגום לשפת אידיש-דייטש).

השיר "אלמעכטיגער גאט" בלילי פסח

אצל משפחות רבות מצאצאי ארצות אשכנז דוברי שפת אידיש-דייטש (כגון יוצאי ארצות דייטשלאנד, עסטרייך, בעהמען ומהערין) נהוג לאחר הסדר בלילי פסח לשיר פיוט בשפת אידיש-דייטש "אלמעכטיגער גאט נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה". השיר מושר בשמחה רבה וחדוה עילאה וברבות השנים נהפך ענין שירת ניגון זו לחלק מרכזי ממנהגי ליל הסדר, עד שבעקבותיו כונה ליל הסדר עצמו בשם "באוינאכט", והיו נוהגים לאחל איש לרעהו אחר תפילת ערבית בלילי פסח בלשון "בוֹיָא זי גוט", ולמחרת שאלו איש לרעהו "האבען זי גוט געבויאט".

תוכנו של השיר

המעין בתוכנו של השיר יראה שבעצם המדובר בתרגום של הפיוט "אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב" לשפת אידיש-דייטש, וזהו כוונת המשורר "בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה" ע"ש "בנה ביתך בקרוב", ורק שהמחבר במקום לדקדק על תרגום מדויק של התארים להקב"ה הנזכרים בפיוט "אדיר הוא" העדיף להעמיד השיר ע"פ סדר האל"ף ב"ת, וכמו שבפיוט "אדיר הוא" יסד הפייטן הבתים "אדיר" "בחור" "גדול" "דגול" וכדו' ע"פ סדר הא"ב, כמו"כ בדרך זו יסד "אלמעכטיגער גאט" "בארימהרציגער גאט" "גריוסער גאט" "דעמוטיגער גאט" וכו' (וראה בהגש"פ הנדפס בספר קהלת שלמה בעריכה המחודשת של ר' שלמה בלאך במהדורה השניה הנדפס בהנובר ת"ר - ששינה בזה והעדיף לתרגם את בתי הפיוט "אדיר הוא" לשפת אידיש-דייטש זו לעומת זו כלשונם ממש למרות שאינו ע"פ סדר א"ב במקום השיר הישן והמקובל שמחברו דקדק בעיקר על סדר הא"ב מאשר לתרגם את התארים בצורה מדויקת).

השירה בלשון אשכנז בסוף הסדר

בביאור ענין מנהג השירה בלשון אשכנז דווקא בלילי פסח מצינו במנהגי חתם סופר (פ"י, אות כ-כא), וז"ל: "אז צוה להנשים שילכו לישן מלבד הילדות

וכן מתואר בדברי ר' יוזפא שמש דק"ק וורמיישא (נולד בשנת שס"ד): "ואח"כ יאמר בניגון המיוחד לו אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב, ואח"כ ג"כ בלשון אשכנז "אלמעכטיגער גאט נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה וכו' עד גמירא, ואח"כ יתחיל לשורר אחד מי יודע, ואח"כ בלשון אשכנז איינס דאז וואז איך עד גמירא, ואח"כ יאמר בנעים זמירות חד גדיא דזבין אבא וכו', ואח"כ גם בלשון אשכנז איין ציקליין איין ציקליין עד גמירא (מנהגים דק"ק וורמיישא, ס' ע"ז בהערות).

ברם ברבות השנים נשאר המנהג ע"פ רוב לשורר רק השיר "נון בוֹיָא דִּיין טעמפל שירה" שהוא תרגומו של הפיוט "אדיר הוא" שהיה נפוץ ביותר ונדפס לרוב בהגדות השונות, וכבר לא נהגו לשורר את התרגומים על שאר הפיוטים.

הניגון

הניגון של השיר הוא בערך אותו ניגון שנהגו בני ארצות האשכנזים לזמר על הפיוט "אדיר הוא" (כי אם עם כמה שינויים קלים הנועדו בעיקר כבדי לסבול את אריכות בתי הפיוט בתרגום אידיש-דייטש), שהוא אותו ניגון שנהגו לפי מנהג אשכנז המקורי (הן לפי

טעמפל שירה פראג רפ"ז

לפ"ק (31 דצמבר 1526 למנינים), ושוב נדפס בהגדה של פסח מצוירת שנדפס בפראג בשנת שט"ז לפ"ק (1556)

טעמפל שירה פראג שט"ז

פרדס הפיוטים והזמירות

כהמשך ל"עברי טייטש" של סדר ההגדה (ובמהדורות השונות שנדפסו במשך השנים מצינו גירסאות שונות להשיר).

הנוסח המדויק - "שירה" או "שירה"?

בהגדות השונות שנדפסו לאורך הדורות מצינו כמה וכמה שינויי נוסחאות שונות להשיר ולא נלאה את הקוראים לפרטם את כולם כי אם פרט חשוב זה - ברוב הגדות נדפס הנוסח "טעמפל שירה" כשבהגדות החדשות של ימינו כבר ניקדו תיבת "שירה" בקמ"ץ תחת הריש, והמשמעות הוא שכוונת המשורר לבקש על בנין הביהמ"ק המכונה "טעמפל" ושם נשורר "שירה" להשי"ת. מיהו בהגש"פ הנדפס בספר קהלת שלמה במהדורה חדשה בעריכת ר' שלמה בלאך הנדפס לראשונה בהנובר שנת תק"ץ העיר ע"ז

שירה חסיד מ"ן מלדיטשטאט ווארט, (Schier oder Schiere) חסיד ווילזא פיל זאגען: נון דיין טעמפל באלד, געטוירט דין חסידן טעמפל פון.

טעמפל שירה - בלאך - הנובר תקצ"ט

באידיש-דייטש, וז"ל: "שירה איסט איין אלטדייטשעס ווארט (schier oder schiere) אונד ווילל זא פיל זאגען: נון בויא דיין טעמפל באלד, געשווינד אין אונזערן טאגען אמון" (=שירה הינו מילה בשפה הגרמנית הישנה "שיר" או שיער, וכוונתו לומר תבנה בית מקדש תיכף ומיד ובמהרה בימינו אמון). ולפי דבריו צריך לנקד את תיבת "שירה" בסגול"ל תחת הריש"ש (או "שירה"), ולא בקמ"ץ מאחר שמשמעות המילה הוא ענין המהירות ולא ענין השירה. ולקושטא דמילתא בדפוסים הראשונים של השיר (פראג רפ"ז, שט"ז, ש"ן; מנטובה ש"ך) איתא הנוסח "שירי" במקום "שירה", ובכמה דפוסים (פראג ש"ן בהמשך, שס"ו) איתא "שירא" עם אל"ף בסוף, והכוונה למילה "שיער" בשפה הגרמנית דהיינו תיכף ומיד ובמהירות, שבמהרה יבנה ביתו בקרוב בימינו אמון.

סוף דבר הכל נשמע - המדובר בשיר ישן נושן שכבר היה מפורסם בארצות אשכנז מלפני חמש מאות שנה, וענינו הוא תרגום של הפיוט "אדיר הוא", וכפי שנהגו לתרגם פיוטים אלו ללשון אשכנז ולשוררם בנוסף לפיוטים בסוף הסדר בכדי שלא ישנו התינוקות.

בשנות הרי"ש והשי"ן כבר היה השיר ידוע וכבר נדפס אז בהגדות.

מחברו של השיר

בכל הדפוסים הראשונים של השיר לא מצינו שיציינו שמו של מחברו של השיר, ולא נודע לנו מיהו האיש אשר תירגם את הפיוטים לשפת אידיש-דייטש, ומסתברא שגם למדפיסים עצמם לא היה ידוע זהותו ושמו של המחבר, ובס"ה הדפיסו השיר כלשונו כפי שהיה ידוע ומקובל אצל בני אשכנז מימי קדם. ברם במרוצת השנים מצינו בכמה וכמה הגדות שני שמות שונים באשר למחברו של השיר.

א. רבינו ישעיה הלוי הורוויץ זיע"א

בעל השל"ה הק' - דא עקא שהמדובר בטעות גמור, שהרי כפי שהוכחנו להדיא השיר כבר נדפס בפראג בשנת רפ"ז, והרי רבינו השל"ה הק' נולד רק בשנת שי"ח, דהיינו בערך ל"א שנה אחר שהשיר כבר נדפס. מקור טעות זו נובע מהעובדה שהשיר נדפס בהגש"פ הנדפס בסידור שער השמים לבעל השל"ה הק' (הנחשב לסידור חשוב ומדויק ביותר) שנדפס לראשונה ע"י יו"ח באמשטרדאם בשנת תע"ז, שנים רבות אחר פטירת השל"ה בשנת ש"ץ לפ"ק (וי"א בשנת שפ"ו), אך כבר הוכחנו שהשיר נדפס עוד לפני לידתו של השל"ה, וברור הדבר שאין בעצם קשר כלשהו בין השיר להשל"ה עצמו, ולא נדפס הסידור בסידור הנ"ל כי אם אגב אורחיה וכפי הנהוג אצל ההמון לזמרו אחר הסדר כנ"ל.

ב. הרב שלמה זלמן לונדון מאמשטרדאם

ז"ל בעל "קהלת שלמה" - גם זה טעות הוא, מאחר וגם רש"ז נולד רק בשנת תכ"א לפ"ק (1661) דהיינו יותר מ130 שנים אחר שהשיר כבר נדפס לראשונה בפראג רפ"ז, מה גם שבדפוסים הראשונים של קהלת שלמה (פפד"מ תפ"ב; פיורדא תצ"ט, ת"ק) ליתא כלל לסדר הגש"פ (וכמו"כ ברוב מהדורות של ספר קהלת שלמה), ורק בדפוס אמשטרדאם תק"ד (ד' שנים לפני פטירתו של רש"ז בשנת תק"ח) הוסיף סדר הגש"פ עם "עברי טייטש" ושם אכן נדפס התרגום של ג' הפיוטים

ע"י "האחים (מדרכי, משה ויהודה) בני גרשם הכהן זצ"ל" וע"י "פסח ב"ר מרדכי כ"ץ שלי"ט המחוקק", ושוב בפראג שנת ש"ן (1590) ע"י האחים "הר"ר בצלאל בר מרדכי כהן ושלמה בר מרדכי הכהן" כשבהגדה זו נדפס גם התרגום לאידיש-דייטש "איינש דאש וויש איך" ("איינס

טעמפל שירה - איין ציקליין - פראג ש"ן

דאס ווייס איך") בין בתי הפיוט "אחד מי יודע", והתרגום "איינ ציקליין איין ציקליין" ("איינ ציגעליין איין ציגעליין") אחר הפיוט "חד גדיא". כן נדפס השיר בהגש"פ ע"י המדפיס המפורסם ר' יצחק ב"ר שמואל בסאן במנטובה שנת ש"ך (1560), ובהגש"פ "עם פירוש ותוספות נמוקי מהר"ר יוסף מפדואה" ע"י המדפיס זואן דיאגרה ויניצאה שנ"ט (1599), ובהגש"פ חלקת מחוקק דפוס פראג שס"ו (1606) ע"י המדפיס "יהודה

טעמפל שירה - ויניצאה שנ"ט

ליווא בן משה מחוקק" עם ג' התרגומים הנ"ל, ועוד רבות כהנה, ולא ניזיל כרוכלא לפרוט את כולהון. המורם מכל זה שכבר